

ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนด์โฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
กับชาวจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

A COMPARATIVE STUDY OF THE SANDONTA RITE OF BUDDHISTS IN
SURIN PROVINCE AND BANTEAYMEANCHEY PROVINCE

SAM ATH SUON

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
กับชาวจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์

SAM ATH SUON

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

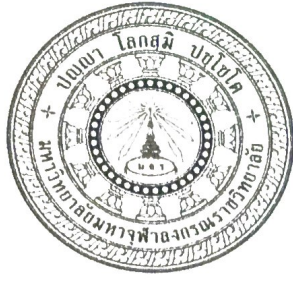
A Comparative Study of Sandonta Rite of Buddhists in Surin
Province and Banteaymeanchey Province

Sam Ath Suon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระธรรมโมลี, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.สุชาติ บุขย์ชฎานนท์)

กรรมการ

(ผศ. ดร.แสง นิลنامه)

กรรมการ

(ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(Ven SamAth Suon)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
กับชาวจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์
- ผู้วิจัย** : Sam Ath Suon
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พธ.บ. (สังคมศึกษา), M.A. (Buddhist Studies),
M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
 - : ผศ. ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (สันสกฤต),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธ จังหวัดสุรินทร์กับชาวจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ ๒) ศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์ และ ๓) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์ ผู้ศึกษาเลือกใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม (Field Research) คือ จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทยและจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาคภาษาไทยและภาษากัมพูชา และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอเป็นความเรียงแบบบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analytic Descriptive)

ผลการศึกษาพบว่า

ด้านที่มาของคติความเชื่อพิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่า ทั้งสองจังหวัดมีคติความเชื่อเหมือนกัน คือ เชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพชน แต่แตกต่างกันในเรื่องที่มา คือ ชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เชื่อตามคติในเรื่องเปรตของพระเจ้าพิมพิสาร ส่วนชาวพุทธในจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์มีเชื่อตามคติในเรื่องของพระอุปัชฌาย์, เรื่องอนาถปิณฑิกเศรษฐี, เรื่องนายพราน และเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ด้านคำจำกัดความพิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่า มีความแตกต่างกันในศัพท์ที่เรียกใช้ คือ ชาวพุทธในสุรินทร์เรียกว่า “แซนโฌนตา” ส่วนชาวพุทธจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์ เรียกว่า “พจุมบิณฑ” แต่เมื่อกล่าวถึงโดยนัยแห่งความหมายแล้วไม่แตกต่างกันคือหมายถึง พิธีการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหมือนกัน ด้านความสำคัญของพิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่าชาวพุทธทั้งสองจังหวัดที่เป็นเชื้อสายเขมร ให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมแซนโฌนตาไม่แตกต่างกัน เพราะพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีต่อผู้มีพระคุณ, ด้านองค์ประกอบของพิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่าพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์มีองค์ประกอบในการจัดพิธีกรรมเหมือนกัน, ด้านประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่าชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธจังหวัดบัตันเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชานั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทเหมือนกัน คือเป็นตุง และเป็นธัม ด้านคุณค่าของ

พิธีกรรมแซนโฌนตา พบว่าชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ไม่แตกต่างกันในเรื่องคุณค่าในด้านหลักธรรมแต่จะแตกต่างกันในข้อปลีกย่อยเท่านั้น ส่วนการเปรียบเทียบคุณค่าตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมแซนโฌนตา คติธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในพิธีกรรมแซนโฌนตา คือ คติธรรมเกี่ยวกับการบูชา, หลักธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทิต์, หลักกฏแห่งกรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๓ นี้ เป็นหลักธรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนในประเพณีแซนโฌนตา ดังนั้น พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต์ และยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบพุทธที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่อนุชนตราบเท่าทุกวันนีพิธินี้จึงเป็นสิ่งหล่อหลอมให้ชาวพุทธทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชาอยู่กันอย่างปกติสุขและสันติสุข

Thesis Title : A Comparative Study of the Sandonta Rite of Buddhists in Surin Province and Banteay Meanchey Province

Researcher : Sam Ath Suon

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Dr. Thanarat Sa-ard-iam, B.A. (Social Studies), M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Asst. Prof. Dr. Taweesak Tongthipya, B.A. (Religion), M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

There are three objectives of this research are 1) to study of Sandonta Rite of Buddhist in Surin province, 2) to study of Sandonta Rite of Buddhist in Banteay Meanchey province and 3) to the comparative study of the values of the Sandonta Rite of Buddhist in Surin province and Banteay Meanchey province. This research is a qualitative and field research, such as in Surin province in Thailand and Banteay Meanchey province in Cambodia. The research used various resources from relevant documents, both in Thai and Cambodia and from an in-depth interview of people whose concern to this research, and then to analyzed the content and finally, to presented the analytic descriptive.

The results of the studies were revealed as follows:

For the origin of the rituals of Sandonta in Surin province in Thailand and Banteay Meanchey province in Cambodia found that they are the same original source. Because of this ritual is related to meritorious doing for dedicated to the ancestors who were passed away. But this ritual the difference in the sources, namely the Buddhists in Surin province have the belief and following the story of the Peta (hungry ghosts) who were the relatives of King Bimbisara, but the Buddhists in Banteay Meanchey province have the belief and following the story of Upaguttathera, the story of Añathapindika Setṭhī and the story of the hunter as well as the story of the Peta (hungry ghosts) who were the relatives of King Bimbisara too. For the definition of the Sandonta ritual, it was found that there were differences in the term used by Buddhists, in Surin province called "Sandonta", but in Banteay Meanchey province called "Pajumpinda", but when referring to the implication of meaning, they are not different. The merit-making ceremony was dedicated to the deceased relatives as well. The importance of the Sandonta ritual found that both Buddhists of the province were Khmer descent giving priority to the Sandonta ritual, which is no different, because this ritual is a ritual that expresses gratitude towards the previous benefactors, the elements of the Sandonta ritual found that the Buddhist Sandonta rituals in Surin province and Banteay Meanchey province have the same elements of ritual arrangements. The categories of the Sandonta ritual, it was found that the Buddhists in Surin and the Banteay Meanchey province of Cambodia were divided into two categories, namely, "Ben-Tuch", and "Ben-Thom", and in Surin province and Banteay Meanchey provinces are not different in the values of the principles, but are different in the minutiae only. For the comparison of values according to Buddhist

morals that appeared in the Sandonta rituals. The morals or principles of Buddhism appear in the Sandonta rituals, which are the morality about the principle of honoring, the principles of gratitude, and the principle of Karma. These three Buddhist principles are obviously the principles that appear in the Sandonta tradition. Therefore, this ritual is a ritual that expresses gratitude to the previous benefactors, and still maintains the Buddhist cultural values inherited from the ancestors to the youth as long as today. This ceremony is a norm for Buddhists in Thailand and Cambodia to live happily and peacefully.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมชนโขนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ กับชาวจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์” นี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ และเจ้าหน้าที่บุคลากรในมหาวิทยาลัยที่ได้กรุณาให้ข้อมูลต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์และประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และขอขอบคุณพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา ที่ได้ให้ข้อมูลและให้ความรู้ในการสัมภาษณ์อันมีประโยชน์ต่อการทำวิจัย จึงทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความสมบูรณ์ และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาทุกประการ จึงขอจารึกนามไว้เพื่อเป็นเกียรติดังนี้ ขอขอบพระคุณ ดร. ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาเสนอแนะข้อคิดเห็น แนวทางการแก้ไข ตรวจสอบข้อบกพร่องของเนื้อหาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และเพื่อนนิสิตทุกรูปที่คอยให้กำลังใจ ให้คำชี้แนะในการศึกษา จนประสบความสำเร็จในครั้งนี้

คุณค่าอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นพุทธบูชา บูชาคุณบิดา บูชาคุณมารดา บุรพจารย์ทั้งหลาย ผู้มีพระคุณทุกท่าน ญาติโยมที่อุปถัมภ์ทุนในการศึกษาครั้งนี้

SAM ATH SUON

๕ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย	๗
๑.๗ ทบทวนเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ พิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธ จังหวัดสุรินทร์	๑๕
๒.๑ แนวคิดพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์	๑๕
๒.๑.๑ บ่อเกิดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษในจังหวัดสุรินทร์	๑๖
๒.๑.๒ คติความเชื่อพิธีกรรมแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์	๑๘
๒.๒ คำจำกัดความ	๒๒
(๑) แซนโฎนตา	๒๒
(๒) สารท	๒๓
๒.๓ ความสำคัญของพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์	๒๗
๒.๔ องค์ประกอบของพิธีกรรมการแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์	๒๗
๒.๕ ประเภทของพิธีกรรมการแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์	๓๐
๒.๖ ขั้นตอนของพิธีกรรมการแซนโฎนตา ในจังหวัดสุรินทร์	๓๑
๒.๗ คุณค่าของพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์	๓๕
๒.๘ ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์	๓๖
๒.๘.๑ ประวัติของจังหวัดสุรินทร์	๓๗
๒.๘.๒ อาณาเขตของจังหวัดสุรินทร์	๓๘
๒.๘.๓ ลักษณะภูมิประเทศ	๓๘

๒.๘.๔ กลุ่มประชากรในจังหวัดสุรินทร์	๓๘
๒.๘.๕ ศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์	๔๐

บทที่ ๓ พิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ๔๒

๓.๑ ที่มาของแนวคิดพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๔๒
๓.๑.๑ พัฒนาการประเพณีสารทจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา	๔๒
๓.๑.๒ แนวคิดความเชื่อที่เป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมพจุมบิณฑ (แซนโฎนตา)	๔๓
๓.๒ ความหมายคำว่า “พจุมบิณฑ”	๔๙
๓.๓ ความสำคัญของพิธีกรรมการแซนโฎนตาในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๕๑
๓.๔ องค์ประกอบของพิธีกรรมพจุมบิณฑ (แซนโฎนตา)ในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๕๔
๓.๕ ประเภทของพิธีกรรมการแซนโฎนตาในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๕๖
๓.๖ คุณค่าของพิธีกรรมการแซนโฎนตาในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๕๘
๓.๗ ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๕๙
๓.๗.๑ ประวัติของจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๐
๓.๗.๒ อาณาเขตของจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๐
๓.๗.๓ ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๐
๓.๗.๔ กลุ่มประชากรในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๐
๓.๗.๕ ศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๑

บทที่ ๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ๖๓

๔.๑ เปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์	๖๓
๔.๑.๑ เปรียบเทียบคดีด้านความเชื่อด้านที่มาของพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๕
๔.๑.๒ เปรียบเทียบด้านคำจำกัดความพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๕
๔.๑.๓ เปรียบเทียบด้านความสำคัญของพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๖
๔.๑.๔ เปรียบเทียบด้านองค์ประกอบของพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๗
๔.๑.๕ เปรียบเทียบด้านประเภทของพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๙
๔.๑.๖ เปรียบเทียบด้านคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฎนตา	๖๙
๔.๒ วิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมแซนโฎนตา	๗๐
๔.๒.๑ คติธรรมด้านการบูชา	๗๐
๔.๒.๒ คติธรรมด้านกรรม	๗๖
๔.๒.๓ คติธรรมด้านความกตัญญูกตเวที	๗๗
๔.๒.๔ คติธรรมด้านความสามัคคี	๘๐
๔.๓ สรุป	๘๒

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๘๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
๕.๒ อภิปรายผล	๘๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๙
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๘๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๘๙
บรรณานุกรม	๑๑๖
ภาคผนวก	๑๒๐
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๒๐
ภาคผนวก ข ภาพลงพื้นที่สัมภาษณ์	๑๒๕
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์	๑๒๘
ภาคผนวก ง ภาพลงพื้นที่สัมภาษณ์	๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ดังต่อไปนี้ เล่ม/ชื่อ/หน้า เช่น ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๒๖๕ หน้า ๒๑๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มทา. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.มทา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	ภาษาไทย
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	ภาษาไทย
อง.อฎฐก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	ภาษาไทย
สั.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	ภาษาไทย
สั.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค	ภาษาไทย
สั.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	ภาษาไทย
ขุ.ชา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	ภาษาไทย
ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	ภาษาไทย

อรรถกถา

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรค อรรถกถา	ภาษาไทย

ช.ช.เอกก.อ.(ไทย)	=	ชุททกนิกาย เอกกนิบาต ชาตกอรรถกถา	ภาษาไทย
ช.ช.วีสติ.อ. (ไทย)	=	ชุททกนิกาย วีสตินิบาต ชาตกอรรถกถา	ภาษาไทย
ช.อป.อ.(ไทย)	=	ชุททกนิกาย วิสุทธชนวิลาสินี อปทานอรรถกถา	ภาษาไทย

การใช้หมายเลขย่ออ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะระบุชื่อคัมภีร์ลำดับเล่ม/ข้อ/หน้า เช่น
ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘. = ที่มกนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๔๑ หน้า ๑๗๘
ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเป็นสภาวะทางจิตของมนุษย์ และเป็นสภาวะที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณนั้นมีความเจริญทางด้านวิชาการยังไม่มาก ความเชื่อจึงเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์ ซึ่งมนุษย์ได้เชื่อว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้น ๆ เป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้น เมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ต่าง ๆ ขึ้น ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มิอาจอธิบายได้ด้วยเหตุผลหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง ปรากฏการณ์บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่ปรากฏการณ์บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ความเชื่อเหล่านั้นทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติในรูปของพิธีกรรมหรือศาสนา

ในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งได้กล่าวถึงความเชื่ออันเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นพัฒนาการของพิธีสารทว่า มีมูลเหตุมาจากความเชื่อของมนุษย์ในยุคแรก ซึ่งมนุษย์ในยุคแรกมีความเชื่อกันว่า บาดนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำที่ผิดศีลธรรม ดังความปรากฏในข้อมูลทางพระไตรปิฎกว่า “สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาในนครมัทธา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ...พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตอบปัญหาของสามเณรชื่อว่า เสฏฐะ และสามเณรชื่อว่า ภารทวาชะ ความว่าเพราะสัตว์ทั้งหลายพากันลอยบาปอกุศลธรรมทิ้งไป คำแรกว่า ‘พราหมณ์’ จึงเกิดขึ้น...”^๑ เมื่อมนุษย์ในยุคแรกเกิดความเชื่อเรื่องบุญบาปและเรื่องของความดีความชั่วแล้วจึงพากันออกบวชเพื่อบำเพ็ญกุศล และแสวงหาความบริสุทธิ์ให้กับชีวิต ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุให้เกิดแนวคิดของพราหมณ์ในยุคสมัยนั้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียเป็นอย่างมาก ชาวฮินดูในประเทศอินเดียมีความเชื่อกันว่า มนุษย์นั้นเมื่อตายจากโลกนี้แล้ว ร่างกายย่อมสูญสลายไปคงเหลือไว้แต่ส่วนของนามธรรมคือวิญญาณ ซึ่งยังคงเที่ยวนเวียนอยู่ตามสถานที่ซึ่งผู้ตายเคยได้อยู่อาศัย เพราะวิญญาณไม่สามารถเดินทางไปสู่ปรโลกได้ ด้วยเหตุนี้ญาติจึงต้องประกอบพิธีบูชาข้าวบิณฑุ หรือก้อนข้าวสังเวद्यวิญญาณของผู้ตายเพื่อให้วิญญาณมีกำลัง

^๑ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๓๒/๙๗.

พอที่จะเดินทางไปถึงปรโลกได้^๒ การประกอบพิธีดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะความเชื่อเรื่อง การบูชา^๓ ลักษณะตามคติทางพระพุทธศาสนา คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ซึ่งคติความเชื่อดังกล่าวนี้นี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนมายุอยู่ พระองค์ทรงตรัสสอนโมทนาแก่สุนีระพราหมณ์และวัสสการะพราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งมครรัฐ ตามพระคาถานี้ว่า

บัณฑิตอยู่ในที่ใดครั้นเลี้ยงดูท่านผู้มีศีลผู้ส่ำรวมประพฤติพรหมจรรย์ในที่ที่ตนอยู่นั้น
พึงอุทิศทักษิณาคือการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ให้แก่เหล่าทวยเทพผู้สถิตอยู่ในที่นั้น
ทวยเทพเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบอันเขานับถือแล้วย่อมนับถือตอบ
จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิด
แต่อกดังนั้นผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์แล้วย่อมพบเห็นแต่สิ่งทีเจริญทุกเมื่อ^๔

พิธีกรรมการทำบุญอุทิศทักษิณาด้วยการบูชานี้ไม่ได้เจาะจงเฉพาะบรรพบุรุษของตนที่ล่วงไปแล้ว เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเหล่าทวยเทพที่คอยดูแลปกป้องชีวิตของตนด้วย ด้วยเหตุนี้คติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ จึงมีการทำพิธีบูชาบรรพบุรุษอย่างมากมาย และคติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษนี้ก็ยังมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายและมีการนำไปปฏิบัติไปในที่ต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยและประเทศกัมพูชาจนถึงปัจจุบันนี้ อนึ่ง พิธีกรรมการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษของชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเรียกในภาษาท้องถิ่นว่า “แซนโฌนตา” ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนี้ มีสาเหตุหลักจากอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ และการบูชาเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งส่งผลต่ออิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา และได้รับคติความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้คุณให้โทษของผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้น เมื่อถึงช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ ชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีความเชื่อว่าประตูนมโลกจะเปิด เปเรตจะเดินทางมาเยี่ยมญาติเพื่อขอส่วนบุญจากญาติพี่น้องของตน ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ จึงต้องมีการจัดทำอาหารขนมข้าวต้มเพื่อต้อนรับผีบรรพบุรุษเหล่านั้น

การประกอบพิธีดังกล่าวเมื่อถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็จะนำอาหารขนมข้าวต้มไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษของตน เรียกพิธีดังกล่าวว่า “การทำบุญวันสารทเล็ก” ซึ่งมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะออกมาจากยมโลกได้ ๑๕ วัน หลังจากนั้นต้องกลับไปรับกรรมในยมโลกตามเดิม การประกอบพิธีกรรมของชาวจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบันเตียเมียนเจยนั้น มีระยะเวลาการทำบุญ ๒ ช่วงดังนี้

- ๑) ช่วงสารทเล็ก (เบณท์ตัจ) ประกอบพิธี วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐
- ๒) ช่วงสารทใหญ่นับไปอีก ๑๔ วัน นับจาก วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันสารทใหญ่ (เบณท์ทม)

^๒ สุเมธ เมธาวิทยากุล, **สังกัปปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๕๐.

^๓ อัง.ทูก. (ไทย) ๒๐/๔๐๑/๑๑๓., ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๒๘/๑๖๐.

^๔ วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๘๖/๑๐๒.

ช่วงระยะเวลาจะมีการประกอบพิธีแซน มีความเชื่อกันว่าสัตว์นรกจะถูกปลดปล่อยให้มารับส่วนบุญจากญาติพี่น้อง เปรตจะเดินทางมาเยี่ยมญาติที่ยังมีชีวิตอยู่สาเหตุที่ต้องเตรียมตัวทำบุญตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เพราะเชื่อกันว่า ผีบรรพบุรุษถูกปล่อยมาตั้งแต่ช่วงสารทเล็ก และเดินทางมาไกลเกิดความเหน็ดเหนื่อยหิวกระหาย เมื่อมาถึงก็จะอยู่ที่วัดรอคอยว่าญาติหรือลูกหลานจะมาทำบุญอุทิศส่วนบุญให้หรือไม่ตอนนี้เองหากญาติหรือลูกหลานมาทำบุญให้ผีบรรพบุรุษก็จะดีใจและได้รับผลบุญจากที่ได้มีการทำบุญอุทิศให้ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อผู้มีพระคุณการสร้างปฏิสัมพันธ์ความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ จนถึงการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนด้วย^๕

พิธีกรรมอันเนื่องด้วยการทำบุญอุทิศให้กับบรรพชนนั้น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีแซนซึ่งมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือ หลักปฏิบัติที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้คือ การทำพิธีกรรมซึ่งมีอยู่ ๕ อย่าง คือ “ญาติพลี อดิพลี บุพพลี เปตพลี ราชพลี เทวตพลี”^๖ นอกจากนั้นหลักธรรมที่เห็นได้จากประเพณีสารทเดือนสิบ คือการเคารพผู้ใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษในวงศ์ตระกูล และการแสดงออกซึ่งความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ครองเรือนทั่วไปจะพึงกระทำ และไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องทำให้แก่ผู้ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว หรือผู้ที่เป็นเครือญาติของตนเท่านั้น แต่ให้กระทำ แก่ผู้อื่นที่เป็นมิตรสหาย หรือผู้ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน ว่าโดยหลักก็คือการทำกุศลกรรมบางอย่างแล้วอุทิศส่วนบุญที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยนั่นเอง หลายครั้งที่การอุทิศส่วนบุญ มุ่งไปยัง เปรต และบรรพชนซึ่งเชื่อกันว่า “บัดนี้อาจจะกำลังประสบความทุกข์อยู่ในทุกติภูมิ การกระทำ ดังกล่าวนับว่ามีประโยชน์ในเชิงปฏิบัติต่อการระงับความหิวของเปรตนั้นเป็นอย่างยิ่ง และเป็นเครื่องรับประกันว่า พวกเขาจะไม่สร้างความเดือดร้อนต่อมนุษย์อีกด้วย”^๗ ยิ่งไปกว่านั้นหากพิจารณา ถึงประโยชน์ ที่สังคมจะพึงได้จากการบูชาคุณของญาติที่ล่วงลับไปแล้วนี้ ก็สามารถมองเห็น ช่องทางที่จะขยายประโยชน์ออกไปได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือเมื่อผู้ที่ล่วงไปแล้วเคยสร้างคุณงาม ความดีไว้มากจนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม “สังคมก็จะช่วยกันยกย่องเชิดชูคุณงามความดีของเขา การกระทำอย่างนี้นับว่าเป็นผลดีแก่สังคม ใน การที่จะดำรงรักษาสังคมนั้นให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น ทำให้สังคมมีความสุขมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน”^๘ ซึ่งคติความเชื่อในพิธีกรรมแซนโชนตานี้ ยังมีปรากฏอย่างแพร่หลายในประเทศกัมพูชา ในหลายพื้นที่อีกด้วย

^๕ ชมรมรักษ์โบราณคดีภาคพิธีกรรมบุรีรัมย์, **ประเพณีแซนโชนตา**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<http://horaburiram.iqetweb.com/index.php?mo=3&art=510813> [๒๕ พ.ค. ๒๕๕๔].

^๖ งบ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๙/๖๐-๖๑

^๗ Bhikku Khantipalo, **Buddhism Explained**, (Bangkok: Thai Wattana Panich Press, 1970), p.59.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ชีวิตหนึ่งเท่านั้นสร้างความดีได้นันต์**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

ดังที่กล่าวมานี้ ในความเหมือนกันระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ก็คือเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และทั้งสองประเทศได้มีคติความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้กับผู้ล่วงลับเหมือนกัน ซึ่งพิธีดังกล่าวนี้ เรียกว่า “พิธีกรรมแซนโฌนตา” หรือ “พิธีสารทเดือน ๑๐” ซึ่งพิธีนี้ยังคงมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลายในวิถีชีวิตของชาวพุทธเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย กับชาวพุทธในจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ในประเทศไทยและจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์ ในประเทศกัมพูชา ทั้งนี้เพื่อต้องการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อให้คุณค่าของพิธีกรรมดังกล่าวนี้ ซึ่งยังคงทรงคุณค่าต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้ง ๒ ประเทศให้ปรากฏเด่นชัดขึ้นในเชิงปฏิบัติ ซึ่งพิธีกรรมแซนโฌนตานี้ เป็นเครื่องมือทางศาสนพิธีกรรมที่สามารถเชื่อมโยงแนวคิดให้สอดคล้องกันกับความเชื่อตามทัศนะของพระพุทธศาสนา รวมทั้งช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในครอบครัว เครือญาติ ตลอดถึงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลาง และเป้าประสงค์หลักคือ เป็นการนำเอาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาสร้างเป็นจุดศูนย์รวมความศรัทธาของชาวพุทธทั้ง ๒ ประเทศ และเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศอันมีพิธีกรรมแซนโฌนตาเป็นสะพานเชื่อมอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับ ดังกล่าวจึงได้ทำวิจัยเรื่องนี้

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
- ๑.๒.๒. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์
- ๑.๒.๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์

๑.๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยกับชาวพุทธจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา โดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาการศึกษา ในด้านความเป็นมา, พัฒนาการ, ความหมาย, ความสำคัญ, องค์ประกอบ, ประเภท, คุณค่าของพิธีกรรมการแซนโฌนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย กับชาวจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา และได้ได้กำหนดขอบเขตด้านการศึกษาวิเคราะห์ด้านคุณค่าและคตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการแซนโฌนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย กับชาวจังหวัดบ้นเตียเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา จำนวน ๔ ด้าน คือ (๑) คตินิยมด้านการบูชา (๒) คตินิยมด้านกรรม (๓) คตินิยมด้านความกตัญญู กตเวที และ (๔) คตินิยมด้านความสามัคคี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา มีทั้งหมด ๔ กลุ่ม ได้แก่ (๑) พระสังฆาธิการ (๒) ผู้นำชุมชนชาวบ้าน (๓) ผู้สูงอายุในชุมชน (๔) หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนประชากรที่ได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีทั้งหมด รูป/คน เพื่อสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย

(๑) ประเทศไทย ผู้ศึกษาเลือกใช้กลุ่มตัวอย่าง ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ ซึ่งประกอบไปด้วย

กลุ่มพระสงฆ์

- ๑) พระราชสุตาลังการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ เจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์
- ๒) พระครูปริยัติกิจธำรง รองเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ เจ้าอาวาสวัดกลางสุรินทร์
- ๓) พระมหาสมศักดิ์ อริโย รักษาการเจ้าอาวาสวัดจุมพลสุทธาวาส
- ๔) พระครูสุนทรปัญญารังสี เจ้าอาวาสวัดกทมนาราม

กลุ่มข้าราชการผู้นำชุมชนประกอบด้วย

- ๑) นายประสงค์ จักรคำ อดีตผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ๒) ดร.อิทธิวัตร ศรีสมบัติ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- ๓) ดร.ชาติรี เกษโพนทอง อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- ๔) นายจิต บัญปก ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย

- ๑) ยายจันทร์หอม ดอกคำ ชุมชนโดนไฮ ๓
- ๒) ยายเตือนใจ เมืองงาม คุ่มวัดจุมพลสุทธาวาส
- ๓) ยายประทุม สายเชื้อ ชุมชนศรีไผ่
- ๔) ยายแต๊ะ บุญสืบ ชุมชนศรีไผ่
- ๕) นางพุ่มพวง ยวงทอง ชุมชนโดนไฮ ๒
- ๖) นางประชิด สุดสายตรวจ กรรมการชุมชนโดนข

(๒) ประเทศกัมพูชา กลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาศึกษา เลือกใช้กลุ่มตัวอย่าง ในเขตอำเภอพระเปรียะ จังหวัดบันเตียเมียนเจย์ ซึ่งประกอบไปด้วย

- ๑) พระครู เรตตมณี โอบ สารสิทธิ์ เจ้าคณะอำเภอพระเนตรเปรียะ
- ๒) พระสมุคณ กั้น เห่ง เจ้าอาวาสวัดพระเนตรเปรียะ
- ๓) พระมหาธมมาลังกาโร จัน สุโจน เจ้าอาวาสวัดปราสาทสระก้นตาล ชะจ๊ะ
- ๔) นาย ยิน เยื่อน ประธานสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

- ๕) พระ ฐิตสีโล แวน ชุต รองเจ้าอาวาสวัดพนมเจษฎ์
- ๖) นาย พอ เชื้อน ผู้ใหญ่บ้านพนมเจษฎ์
- ๗) นายสงวน อัน ประธานสำนักพุทธอำเภอพระนครศรีอยุธยา
- ๘) นาย เรย เกียรติ ผู้ใหญ่บ้านโคกขุน
- ๙) นายชิ่ง อำน ผู้สูงอายุบ้านโคกขุน
- ๑๐) นาง พาย คิมฉาน เลขาธิการอำเภอพระนครศรีอยุธยา
- ๑๑) นาง เจียม สามอน กิจการผู้หญิงประจำอำเภอพระนครศรีอยุธยา
- ๑๒) นาง อีว มารรา ผู้อำนวยการวิทยาลัยจุฬารีย์
- ๑๓) นาย สวน ชวง ผู้สูงคุณวุฒิ
- ๑๔) พระ หุน เห่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดบ้นเตยเมียนเจย
- ๑๕) สงวน เอม ทายกวัดสุวรรณคีรีพนมเจษฎ์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดเขตพื้นที่ในการลงเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาใน ๒ เขตพื้นที่ คือ ในประเทศไทย ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ และในประเทศกัมพูชา ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดบ้นเตยเมียนเจย ระยะเวลาการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระยะเวลา ๑๐ เดือน เพื่อรวบรวมข้อมูลให้ครบสมบูรณ์ให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑. ต้องการทราบว่า ความเป็นมาของพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์เป็นอย่างไร

๑.๔.๒. ต้องการทราบว่า ความเป็นมาของพิธีกรรมการแซนโฎนตาชาวพุทธจังหวัดบ้นเตยเมียนเจยนั้นเป็นอย่างไร

๑.๔.๓. ต้องการทราบว่า ความเหมือนและความต่างของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวจังหวัดบ้นเตยเมียนเจยนั้นมียังไรบ้าง

๑.๕. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

แซนโฎนตา หมายถึง การเซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษผู้เป็นต้นตระกูลที่ล่วงลับไปแล้วเป็นภาษาท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร มี ๓ พยางค์ คำว่า “แซน” แปลว่า การเซ่นไหว้ คำว่า “โฎน” แปลว่า โคตรตระกูล ส่วนคำว่า “ตา” แปลว่า บรรพบุรุษทุกคนชั้นที่ล่วงลับไปแล้ว

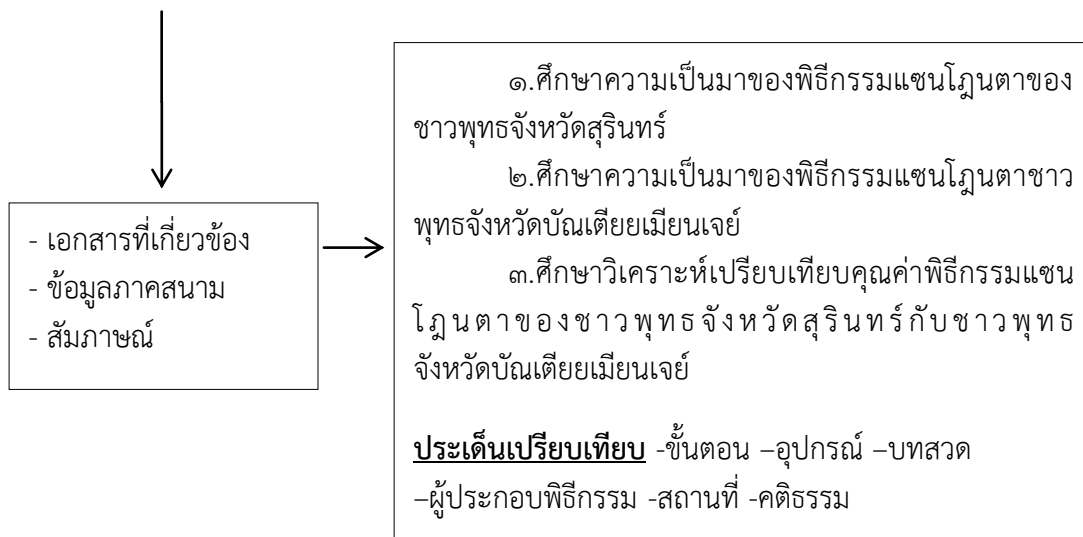
ประจุมบิณฑ หมายถึง ประเพณีที่เนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งกระทำกันตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ (บิณฑตุง) จนถึง แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ (บิณฑทม) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับบิดามารดาปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง และบริวารที่ล่วงลับไปแล้ว

ผีบรรพบุรุษ หมายถึง ผีของบุคคลในตระกูลหนึ่ง ๆ ซึ่งญาติพี่น้องมีความรู้สึกว่ามีผีนั้นยังคงมีความผูกพันกับครอบครัว และสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้านดีและไม่ดี

พิธี หมายถึง การเซ่นไหว้และการบูชา ตามคติทางพระพุทธศาสนา เพื่อสงเคราะห์ญาติและอุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

๑.๖ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยดังนี้

๑.๗. ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิธีกรรมแซนโฎนตา เขมรทางกัมพูชาเรียกว่าบุญประชุมบิณฑค์ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณ จนถึงปัจจุบัน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการทำวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) เอกสารประเทศไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายเรื่องเกี่ยวกับเรื่องของพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาในหนังสือ พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญว่า ในพระพุทธศาสนานี้สิ่งที่เหนือกว่าพิธีกรรม ยังมีอีกหลายอย่าง แต่เดี๋ยวนี้เรามองเห็นกันว่าชาวพุทธใส่ใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ เหล่านั้น น้อยไปหน่อย แล้วก็มัวไปเน้นในด้านพิธีกรรมกันมากไป อย่างไรก็ตามจะต้องเข้าใจว่าเรื่อง พิธีกรรมนั้นไม่ใช่ไม่สำคัญ ในบางโอกาสเราน่าจะพูดกันถึงเรื่องพิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่าเราควรจะปฏิบัติต่อมันอย่างไรอย่างน้อยก็จะได้เอาสิ่งที่เป็นอยู่ปรากฏอยู่ มาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นไป ถ้าไปมองว่าอย่ามาวุ่นวายในเรื่องพิธีกรรมนี้เลยไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนาแล้วละเลยไม่เอาใจใส่ ก็อาจจะทำให้พลาดในเมื่อมันเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูกทำด้วยความรู้ความเข้าใจมันก็จะกลายเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่

ถูกต้องดีงามยิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องก็จะกลับนำเข้าสู่พระพุทธศาสนาได้ดี^๙

ปริชา นุ่นสุข กล่าวถึง ที่มาของประเพณีทำบุญเดือนสิบไว้ว่า ประเพณีสารทเดือนสิบ สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีที่รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย เหมือนกับประเพณีอื่นอีกหลายประเพณี ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่วิวัฒนาการมาจากประเพณี เปตพลี ของศาสนาพราหมณ์กล่าวคือในศาสนาพราหมณ์มีประเพณีอยู่ประเพณีหนึ่ง เรียกว่า เปตพลี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล คำว่า เปต เป็นภาษาบาลี แปลว่า ผู้ละไปแล้ว ตรงกับคำว่า เปรต ในภาษาสันสกฤตว่า ผู้ไปก่อน หมายความว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วของใคร ๆ ทุกคน ถ้าเป็นคนดี พญายมซึ่งเป็นเจ้าแห่งความตาย จะนำวิญญาณไปสู่แดนอันเป็นบรมสุขไม่มาเกิดอีก แดนนี้อาจจะอยู่ที่ใดแดนเดียวกับยมโลกตามความเชื่ออันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สุดของพราหมณ์ซึ่งมีปรากฏในพระเวท อันเป็นคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์ ต่อมาพราหมณ์ได้เกิดความเชื่อขึ้นใหม่คือความเชื่อเกี่ยวกับนรก ดังนั้นชาวอินเดีย จึงเกรงว่าบรรพบุรุษที่ตายไปอาจจะไปตกนรกก็ได้หากคนไม่ช่วย วิธีการช่วยไม่ให้ตกนรกก็คือการ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เรียกว่าพิธีสารท ซึ่งกำหนดวิธีการทำบุญไว้หลายวิธี หากลูกหลานญาติ มิตรไม่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรตจะได้ความอดอยากมากดังนั้นการ ทำบุญทั้งปวงที่ทำเพื่ออุทิศผลไปให้แก่ผู้ล่วงไปแล้ว ซึ่งเรียกว่าทำบุญทักษิณานุประทานหรือ เปตพลีนั้น ล้วนเป็นความเชื่อที่มีเค้ามาจากเรื่องเปรตของพราหมณ์ทั้งสิ้น^{๑๐}

บรรพต เปรมชู ให้ทัศนะไว้ว่า พิธีกรรมสารทเดือนสิบของชาวอีสานใต้จะมีขึ้นเมื่อ ถึงเทศกาลเดือนสิบ ระหว่างแรม ๑๔ ค่ำและแรม ๑๕ ค่ำ ชาวอีสานใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) จะมีประเพณีรำลึกบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คำว่า “โฌนตา” เป็นภาษาเขมร มาจากคำว่า จิโฌน ซึ่งแปลว่า โคตร หรือเหง้า หรือวงศ์สกุล คำว่า ตาในที่นี้หมายถึง โคตร วงศาคณาญาติทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือ ล่วงลับไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อเอาคำสองคำมารวมกันเป็น โฌนตา จึงหมายถึงพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษอย่างหนึ่งที่วงศาคณาญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำการบูชาบวงสรวงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งโคตรทั้งเหง้า^{๑๑}

แปลก สนธิรักษ์ มีแนวคิดที่ว่าพิธีสารทไทยเป็นพิธีที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และทำเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตัวเอง เมื่อตนมีอายุล่วงมาถึงปี ตลอดจนทำขึ้นเพื่อ

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

^{๑๐} ปริชา นุ่นสุข, **สารทเดือนสิบมรดกทักษิณ**, อนุสาร อ.ส.ท, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน ๒๕๒๓): ๕๔-๕๕.

^{๑๑} บรรพต เปรมชู, **พิธีโฌนตา**, (บุรีรัมย์: วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓๑-๑๓๓.

ประสานสามัคคีในหมู่เพื่อนบ้าน เพื่อความเจริญงอกงามทั้งแก่ตัว และหมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติ อีกด้วย^{๑๒}

พระศักดิ์ วรฉัตร ให้แนวคิดไว้ว่า ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกับชาวไทยเขมรในประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีประกอบด้วย การเกิดนั้น จะต้องมีการอยู่ไฟแบบชาวบ้าน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน ต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ด้วย งานศพ นิยมนำไปฝังไว้ระยะหนึ่งก่อน ปีถัดมาจึงนำขึ้นมาเผา โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือ ผีอยู่ ๓ ประเภท คือ ผีประจำหมู่บ้าน ผีเฝ้าบ้าน และผีบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรม ไต ๆ ก็จะต้องบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับรู้^{๑๓}

ธวัช ปุณโณทก ให้แนวคิดไว้ว่าชาวไทยเขมรเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเขมรตั้งภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ (ยกเว้นอำเภอรัตนบุรี) จังหวัดศรีสะเกษและบางอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น ประโคนชัย กระสัง และบางตำบลของอำเภอสตึก ประชากรอีสานที่ใช้ภาษาเขมร มีจารีตประเพณีของกลุ่มชนเด่นชัด ในเรื่องของการแต่งกายเครื่องดนตรี การรับประทานข้าวเจ้า ซึ่งต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว หมู่บ้านชาวไทยเขมรมีการนับถือศาสนาพุทธ ถือเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน มีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในวันสารทเดือน ๑๐ เรียกว่า แชนโฌนตา^{๑๔}

๒) เอกสารประเทศกัมพูชา

เดวิด แชนด์เลอร์ ได้พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการยอมรับวัฒนธรรมจากประเทศอินเดียของกัมพูชาโดยคำนึงถึงเกณฑ์ที่นักมนุษยวิทยาเรียกว่าวัฒนธรรมหลวง” และ “วัฒนธรรมชาวบ้าน” วัฒนธรรมหลวงเกี่ยวข้องกับอินเดียภาษาสันสกฤต ราชสำนัก และศาสนาฮินดู ส่วนวัฒนธรรมชาวบ้านจะเกี่ยวข้องกับภาษาเขมรหมู่บ้านและศาสนาพื้นเมือง ส่วนวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนานับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมชั้นสูงยังมีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่นการบูชาบรรพบุรุษ หรือนิทานพื้นบ้าน ก็ยังมีความสำคัญในราชสำนัก อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและแทรกซึมอยู่ทั่วไปในชีวิตหมู่บ้านนั้นคือตำนานพระพุทธศาสนาหรือนิทานชาดก นับแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ได้แทรกซึมเข้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ผู้คนในสังคมรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งวิถีชีวิต

^{๑๒} แปลก สนธิรักษ์, **พิธีกรรมและลัทธิประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔), หน้า ๘๓.

^{๑๓} พระศักดิ์ วรฉัตร, “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๐), หน้า ๓๗.

^{๑๔} ธวัช ปุณโณทก, **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน**, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, คติความเชื่อ, (ม.ป.พ, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๒-๓๕๒.

ดังกล่าวได้สืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันหากพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศกัมพูชาแล้วจะพบว่า กัมพูชานับได้ว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศในสุวรรณภูมิ “เอเชียอาคเนย์” ที่ได้รับพระพุทธศาสนาภายหลังทำสังคายนาครั้งที่ ๓ “ตติยสังคายนา”^{๑๕}

พระศาสนมนูญี จันทมงคล กล่าวว่า คำว่าประเพณีชาวกัมพูชาโดยทั่วไปรู้จักกันในนามว่า บุญ ซึ่งคำว่า “บุญ” เป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีว่า “บุญ ” แต่ในภาษาเขมรนิยมเขียนว่า “บุญ” คำศัพท์ที่มาจากภาษาสันสกฤตเป็นนามแปลว่า “ธรรมชาติเป็นเครื่องชำระสันดานจิต กุศล ความดี ความสุข เป็นคุณนามแปลว่าความบริสุทธิ์ สะอาด เป็นที่น่ารัก และน่าปรารถนา หรือธรรมชาติใดที่บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากมลทินเครื่องเศร้าหมอง คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น มีรูปวิเคราะห์ว่า “กุศล” ธรรมใดชำระสันดานจิตของตนให้บริสุทธิ์ สะอาด^{๑๖}

ประเพณีสารท ชาวกัมพูชาเรียกว่า บุญสารท ในภาษาเขมรนิยมเขียนว่า “บุญย” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “บุญ” ศัพท์ภาษาสันสกฤตซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “บุญ” ความเป็นจริงแล้วเป็นการทำขึ้นเพื่อบวงสรวงบูชาเทพเจ้า หรือเช่นไหว้วิญญาณต่าง ๆ การสวดอ้อนวอน การขอให้ลดบันดาลสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น เรื่องการประกอบพิธีกรรมจึงเป็นเรื่องของศาสนิกชนที่รับเอาวัฒนธรรมมาจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเผยแผ่และมีมาก่อนที่ศาสนาพุทธจะเกิดขึ้น ที่ปรากฏชัดเจนนั้นก็คือ หลักคำสอนเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญ ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวก็ไม่ได้ระบุว่า ทุกคนจะต้องทำ แต่อาจเป็นเพราะด้วยความหวงระลึกถึงบุพการีจึงมักจะมีการประกอบกิจกรรมอุทิศส่วนบุญเรื่อยมา จนกลายเป็นพิธีกรรมที่สำคัญสำหรับชาวพุทธ มีการสืบทอด และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น ซึ่งนี่ก็อาจจะเป็นต้นกำเนิดของพิธีสารทในพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามที่มาของประเพณีสารทในพุทธศาสนาก็ยังมีการถกเถียงกันอยู่ในแวดวง ของนักวิชาการ บ้างก็ว่ามีที่มาจากเรื่องญาติของพระญาติของพระเจ้าพิมพิสาร บ้างก็ว่ามาจากเรื่องนางสุชาดาทำมธุปายาสถวายพระโพธิสัตว์ก่อนจะบรรลุปะริสัพพัญญู บ้างก็ว่ามาจากเรื่องบุพกรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะที่ได้ถวายข้าวสาลีแด่พระสงฆ์ โดยมีพระวิปัสสิพุทธเจ้าเป็นประธาน^{๑๗}

๑.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกับผู้วิจัยกำลังศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

^{๑๕} เดวิด แชนด์เลอร์ และคณะ, **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบ้นทิต, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^{๑๖} พระศาสนมนูญี จันทมงคล, **พิธีการทำบุญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบ้นทิต, ๒๕๑๒), หน้า ๑๗.

^{๑๗} พระมหาสันติ อุณ, **พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบ้นทิต, ๒๕๔๑), หน้า ๕๓.

๑) งานวิจัยในประเทศไทย

เพชรภรณ์ โสลาภา ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมแซนโฌนตา ที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ด้านคติความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์มีความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าโฌนตาเป็นผู้มีอำนาจให้คุณและโทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมแซนโฌนตาก็จะถูกส่งคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนอกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต ไม่มีความสุขความเจริญนอกจากนี้ ยังเชื่อว่าโฌนตาจะดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์ด้านเกษตรกรรมอีกด้วย พิธีกรรมแซนโฌนตานับว่ามีบทบาทต่อชาวไทยเขมรสุรินทร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน^{๑๘}

ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง พิธีกรรมแซนโฌนตาที่บ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมรที่บ้านบัวถนมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมรมากไม่ว่าจะเป็นการจัดงานต่าง ๆ หรือมีการเดินทางไกลมักจะมีการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้คุ้มครองเดินทางด้วยความปลอดภัย นอกจากนี้ยังใช้คติความเชื่อเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม ให้ยึดมั่น ในสิ่งที่ตั้งตามด้วยค่านิยมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ เผื่อแผ่ เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และ ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติพี่น้อง ทั้งที่เป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตและโดย การแต่งงาน ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคมทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรมที่เกิด จากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่าเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจุดหมายที่สนองความต้องการความ จำเป็นเบื้องต้นของคนใน

พระมหาสุพจน์ คำน้อย ได้ศึกษาเกี่ยวกับคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่าหากสืบย้อนไปในช่วงระยะเริ่มแรกของพระพุทธศาสนา (Early Buddhism) เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่จะพบว่าการอุทิศส่วนบุญตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มจากการกระทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธ โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ริเริ่มคาดว่าในสมัยนั้นการอุทิศส่วนบุญน่าจะยังไม่เป็นที่นิยมของชาวพุทธหากไม่ปรากฏเหตุการณ์ของเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารในอดีตชาติมาแสดงตัวให้พระองค์เห็นในสภาพที่น่ากลัวพระพุทธเจ้าจึงทรงถือเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญแก่พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระองค์แรกจากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ และพิธีกรรมในประเพณีสารทและคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา นั้น พบว่าการอุทิศส่วนบุญตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มจากการทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธ โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็น

^{๑๘} เพชรภรณ์ โสลาภา, “พิธีกรรมแซนโฌนตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

^{๑๙} ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ, “พิธีกรรมแซนโฌนตา บ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์”, *การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง*, (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๖

ผู้ริเริ่ม โดยถือเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นตัวอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญ เพราะวาปีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งสำคัญถ้าเข้าใจถูกต้องเพราะเมื่อมันเป็นของมีอยู่ ปรากฏอยู่ที่ต้องทำให้ถูกต้องเมื่อเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูกทำด้วยความรู้ความเข้าใจก็จะกลายเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดีงามยิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาได้

๒) งานวิจัยในประเทศกัมพูชา

อินทร์ เอียด ได้ศึกษาเรื่อง “การอุทิศส่วนบุญในประเพณีสารทเขมร” สรุปได้ว่า ในสมัยโบราณเราจะพบว่าเขามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ๆ มากมาย ซึ่งล้วนแต่ทำให้คนเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัวทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วไปสรุปลงอยู่ที่ความรู้สึกว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้น เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อ ว่าการสร้างสรรค์จักวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวทตนเองเพราะว่ามนุษย์เกิดจากความกลัวและมีความต้องการที่จะรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้จึงต้องแสวงหาทำงออก โดยการบูชาเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บวงสรวง กราบไหว้ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประเพณี^{๒๐}

พระมหาศักดิ์ เพชรประโคน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์สังคม ประเพณี ความเชื่อของชาวเขมร” ได้กล่าวว่า กำเนิดและพัฒนาการของประเพณีสารทเดือนสิบได้กล่าวถึงการแสดงออกซึ่งการตอบแทนบุญคุณบุพการี เช่น การบูชาบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะความเชื่อของคนโบราณเข้าใจว่าผีบรรพบุรุษนั้น ยังเป็นผู้คอยปกป้องดูแลความทุกข์สุข ของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ^{๒๑}

พระอำนาจ พุทธวิโส (พุทธอาสน์) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติ ในพระพุทธศาสนา” ได้กล่าวว่าสารท หรือ “พุมบิณท์” เป็นประเพณีที่มีพัฒนาการมายาวนาน นักปราชญ์ทางพุทธศาสนาหลายท่านมักจะอ้างถึงหลักศิลาจารึกในยุคของพระเจ้ายโศวมันที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ. ๑๔๓๒-๑๔๔๓. ประเพณีสารทนั้นเกิดขึ้นในยุคของพระเจ้ายโศวมันที่ ๑ โดยพระองค์มองเห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ในการเดินบิณฑบาตในช่วงพรรษา จึงได้พิจารณาขอให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในวัดโดยไม่ต้องออกบิณฑบาตตลอดพรรษา และพระองค์ได้ตระเตรียมปัจจัยทั้งสิ้นเพื่อทำนุบำรุงพระสงฆ์ตลอด ๓ เดือน นอกจากนี้พระองค์ยังได้ประกาศให้ประชาชนพากันทำนุบำรุงพระสงฆ์อีกด้วย^{๒๒}

^{๒๐} อินทร์ เอียด, “การอุทิศส่วนบุญในประเพณีสารทเขมร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๑-๙.

^{๒๑} พระมหาศักดิ์ เพชรประโคน, “ผูกาสร์โพน: การศึกษาวิเคราะห์สังคม ประเพณี ความเชื่อของชาวเขมร”, *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ภาควิชาตะวันออก, สาขาวิชาเขมรศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

^{๒๒} พระอำนาจ พุทธวิโส, (พุทธอาสน์), *การศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติในพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบเทศกาลแซนโฎนตาหรือเทศกาลพุมบิณฑนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการทำบุญในพุทธศาสนาได้มีนักปราชญ์หลายท่านทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชาได้ศึกษาเอกสารและทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ยังไม่มีการทำวิจัยเรื่องแซนโฎนตาที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและประเทศกัมพูชาเป็นกาลเฉพาะ ผู้วิจัยที่เข้ามาศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทด้านพระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้เห็นประเพณีการทำบุญในวันแซนโฎนตาหรือวันพุมบิณฑทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา จึงสนใจศึกษาเรื่องนี้

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยภาคสนามเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

๑.๘.๑ ขั้นสำรวจเอกสาร

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส รวมทั้งที่เป็นเอกสารวิชาการของพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ทั้งภาคภาษาไทยและภาคภาษา กัมพูชา เช่น หนังสือ, บทความทางวิชาการ, งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

๑.๘.๒ ขั้นกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ด้วยการรวบรวมข้อมูลภาคสนามแบบคุณภาพ คือ ศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองจังหวัด เช่นกลุ่มพระสังฆาธิการส่วนราชการ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านและ ผู้สูงอายุในชุมชน ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อความทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ได้แก่ ตัวแทนประชากรที่ได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีทั้งหมด ๑๕ รูป/คน เพื่อสัมภาษณ์ ๑) พระสังฆาธิการ ๒) ผู้นำชุมชน ๓) ผู้สูงอายุในชุมชน ๔) หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวม ๑๕ รูป /ท่าน

๑.๘.๓ ขั้นสร้างเครื่องมือการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ โดยการนำเครื่องมือที่ได้สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งตรวจสอบด้านโครงสร้างด้านเนื้อหาเสร็จแล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๓ ท่าน ก่อนออกเก็บรวบรวมข้อมูลจริงในภาคสนาม

๑.๘.๔ ขั้นตรวจคุณภาพเครื่องมือ

เมื่อผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือตามแผนที่ได้กำหนดไว้แล้ว ก่อนที่จะนำเครื่องมือการวิจัยไปใช้จริง ผู้วิจัยต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่านก่อน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเครื่องมือที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์จริงจะไม่มีข้อบกพร่องใด ๆ อีก แต่หากตรวจสอบแล้ว

พบว่าเครื่องมือยังมีข้อบกพร่อง ผู้วิจัยจะต้องปรับปรุงแก้ไขให้เครื่องมือดังกล่าวมีประสิทธิภาพดีที่สุด เนื่องจากหากเครื่องมือการวิจัยไม่ดีพอจะทำให้ประสิทธิภาพของงานวิจัยก็ลดน้อยลงไปด้วย

๑.๘.๕ ชั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ และประสานงานติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๑.๘.๖ ชั้นสำรวจความถูกต้องของข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๑.๘.๗ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และนำเสนอแบบความเรียงแบบบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analytic Descriptive)

๑.๘.๘ ชั้นสรุปการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลแบบบรรยายตามกรอบแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยดำเนินการตามกรอบการวิจัย

๑.๘.๙ ชั้นเขียนรายงานการวิจัย

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มาเรียบเรียงเขียนตามโครงสร้างเนื้อหา และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับดังนี้

- ๑) เขียนเป็นรายการวิทยานิพนธ์ฉบับร่างสมบูรณ์
- ๒) นำเสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓) นำเสนอต่อคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์
- ๔) แก้ไขจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์
- ๕) นำเสนอรายงานการวิจัยในระดับชาติ
- ๖) ส่งเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑. ได้ทราบความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
- ๑.๙.๒. ได้ทราบความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยมเยนเจย์
- ๑.๙.๓. ได้ทราบความเหมือนและความแตกต่างกันในด้านพัฒนาการและคุณค่าในด้านคติธรรมของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยมเยนเจย์

บทที่ ๒

พิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธ จังหวัดสุรินทร์

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาความเป็นมา แนวคิด คติความเชื่อของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์นั้นมีพื้นฐานความเชื่อที่เกิดขึ้นจากการกระทำซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ที่สัมพันธ์กับความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วจะมีความคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมอื่น ๆ ของคนอีสาน เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การบูชาบรรพบุรุษ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมของแต่ละท้องถิ่น พิธีกรรมบางอย่างมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น พิธีแซนโฎนตา ของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ มีจุดเริ่มต้นและพัฒนาการจากคติความเชื่อที่สืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน ด้วยสาเหตุหลัก คือ

เนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรมเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ชาวอีสานจึงต้องเช่นไหว้ผีต่าง ๆ และเทวดาเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลในครัวเรือนเจ็บป่วยหรือตกทุกข์ได้ยาก ตลอดจนป้องกันไม่ให้ข้าวกล้าในนาเกิดภัยพิบัติถึงเสียหาย และเมื่อจะกระทำการใด ๆ ก็มักนิยมบนบานบวงสรวงต่อผีบางเทวดา เป็นต้นว่า เมื่อผืนดินแห้งแล้งพืชพันธุ์ธัญญาหารเหี่ยวแห้ง ไม่อุดมสมบูรณ์ หรือข้าวกล้าในนาขาดน้ำหลังจากการประกอบพิธีกรรมบูชา บวงสรวงเช่นไหว้ เลี้ยงดูแก่เหล่าผีบางเทวดาอย่างต่อเนื่อง และเป็นประจำทุกฤดูกาลแล้ว กลับเกิดความทุกข์ไปทั่ว บุคคลที่เจ็บป่วยอยู่ก็หายเป็นปกติ ข้าวกล้าในนาก็อุดมสมบูรณ์ และเป็นเช่นนี้จนครบรอบปีก็วาระหนึ่งความเชื่อถือศรัทธาที่มีอยู่เดิมก็ดูจะหนักแน่นยิ่งขึ้น”^๑

ดังนั้นแล้ว กรอบทางความคิดที่เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของประเพณีแซนโฎนตา(สารท)ของคนไทยเชื้อสายเขมร โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์นั้น จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีต่อบรรพบุรุษ ระดับของการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตา(สารท)นี้แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) ระดับครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้มีอาวุโสสูงสุดของครอบครัวเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม โดยจะจัดเช่นสรวงขึ้นที่บ้านของตนเอง ผู้ร่วมประกอบพิธีจะประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัว และผู้มีเกียรติ

^๑ สี่มา อรุณรักษ์, มรดกคนอีสานประเพณีและวิถีชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: หจก ซี แอนด์ เอ็น, ม.ป.ป.), หน้า๓๓-๓๔.

๒) ระดับเครือญาติจะจัดประกอบพิธีกรรมขึ้นที่บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูล และผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน

๓) ระดับชุมชนนั้นจะประกอบพิธีกรรมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม คือ ผู้มีอาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมจะประกอบด้วยชาวบ้านทุกครอบครัวในหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันในระดับชุมชนนี้ นอกจากนี้จะมีผู้อาวุโสเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมแล้วยังมีผู้รู้อื่นๆ เช่น หมักคทายก ครู พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมด้วย ส่วนสิ่งของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ประกอบด้วยเครื่องบูชา เครื่องเซ่นไหว้ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่น และนอกจากนี้ก็จะทำบายเบนท์ (ก้อนข้าว) เพื่อบูชาแม่โพสพ และผีไร่ผืนนา ทั้งนี้เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ของข้าวปลาอาหารในนา สถานที่ซึ่งใช้ในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัวชาวบ้านก็จะใช้บ้านของตนเอง แต่ในระดับเครือญาติ ก็จะใช้บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูล และในระดับชุมชนจะใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่ประกอบ

กรอบวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะตรงกับวันแรม ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ซึ่งความสัมพันธ์ของพิธีกรรมสารท (แซนโถง) กับวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร จะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอ ด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมร มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (โถง) ชาวบ้านเชื่อว่าผีโถงเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมสารท (แซนโถง) ก็จะถูกส่งคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ ความเชื่อดังกล่าวนี้มีการเซ่นสรวงบูชา เพื่อต้องการให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครองอวยชัยประสพพรให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าผีโถงท่านนั้นจะดลบันดาล ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเชื้อสายเขมร ได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกันในการช่วยเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนในสังคม มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

๒.๑.๑ บ่อเกิดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษในจังหวัดสุรินทร์

พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษนั้น ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่ มักสร้างศาลให้ท่านอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านใช้ดินเหนียว หรือแกลบสีก่อนไม้เป็นรูป ปู ตา ยาย แทนตัวท่าน

“การเซ่นไหว้บูชาผีของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์เรียกว่าการแซนชมอจ (เช่น ไหว้ผี) ประกอบพิธีกรรมเพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานยังระลึกถึงท่านอยู่ คือเป็นผีที่อยู่ในบ้านเรือนคอยดูแลให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญ ส่วนการประกอบพิธีเพื่อเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านนั้น เรียกว่า “การแซนเนียกตา” (แซนคือการเซ่น เนียกตา คือ ฝิปุ่ย่าตายาย) ที่สถิตอยู่ในศาลเพียงตาที่ชาวบ้านสร้างไว้ เรียกว่า กระโถมตา (กระโถมฝิปุ่ย่าตายาย) ซึ่งมีความเชื่อว่าจะต้องอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านหรือทิศตะวันออกของหมู่บ้านซึ่งพิธีเซ่นไหว้นี้ทำขึ้นในช่วงเดือนสามเป็นประจำของทุกปี โดยจะประกอบพิธีในตอนเย็นโดยแต่ละครอบครัวโดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ มาใส่

ภาคหรือภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วนัดมารวมกันที่บริเวณกระท่อมผีปูดตาย และประกอบพิธีเช่น ไหว้ร่วมกันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ส่วนการบูชาอีกประเภทหนึ่งคือการเซ่นไหว้ผีไร่ ผีนา ซึ่งเป็นการบอกกล่าวให้ท่านทราบว่าจะเริ่มทำอะไรไถ่และขอให้ท่านช่วยดูแลรักษาให้ข้าวเจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์ ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตเพราะว่า เมื่อมีการจัดงาน ต่าง ๆ หรือการเดินทางไกลไปในที่ต่าง ๆ ก็จะมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้คุ้มครองเพื่อความปลอดภัย และเป็นการส่งเสริมคนในสังคม ให้สามัคคีเป็นปึกแผ่นเหตุนี้เองพิธีกรรมและประเพณี ยังคงอยู่ในสังคม เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา และขัดเกลาคนในสังคม ให้ยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม กล่าวคือมีความกตัญญูเคารพเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประสานสัมพันธ์คนในเครือญาติ พี่น้อง สายโลหิต อีกด้วย

ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีวิญญาณกันมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งเป็นมรดกทางความคิดตกทอดมายาวนาน เพราะบรรพชนแล้วนั้น ได้มอบมรดกให้กับลูกหลานรุ่นหลังทั้งนี้ โดยผูกพันเป็นความเชื่อด้านความซึ้งความศักดิ์สิทธิ์ด้วยและบรรพพรส ส่วนใหญ่จะเคร่งครัดเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ซึ่งเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่ จึงมีความเชื่อใน ๓ ลักษณะผสมกัน (๑) คือความเชื่อที่สืบจากบรรพบุรุษในชุมชนท้องถิ่นเดิม (๒) ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และ (๓) ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ดังนั้น การนับถือผีตาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้านเรียก เนี้ยะตา อยู่ที่ศาลปูดตา) ซึ่งเชื่อว่าผีตายตาเป็นผีคอยคุ้มครองลูกหลาน แต่ในพิธีสารทเป็นพิธีกรรมที่มีความโดดเด่นที่สุด เพราะเป็นการแสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในเทศกาล เดือน ๑๐ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเซ่นไหว้ผีตายตา ส่วนพิธีกรรมการแซนผีเนี้ยะตาจะทำพิธีเซ่นไหว้ในวันก่อนลงทำนา หรือ วันเก็บเกี่ยว ข้าวเสร็จเอาข้าวขมยั้ง ชาวบ้าน เรียกว่า การแซนสะเรอเลิงยุง (พิธีเซ่นไหว้ก่อนเอาข้าวเปลือกขึ้นยั้ง) โดยชาวบ้านจะอาศัยศาลปูดตา นี่เป็นที่พึ่งพาทางด้านอื่นด้วย เช่นใช้เป็นที่บนบาน เป็นที่เรียกหาขวัญให้ผู้ป่วย เวลาสะเดาะเคราะห์ในการเซ่นไหว้ ส่วนศาลพระภูมินั้น ชาวบ้านเรียก ศาลเจ้า ด้วยเหตุนี้เองความเชื่อเรื่องผีต่าง ๆ ของชาวจังหวัดสุรินทร์ซึ่งมีความเชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษนั้น ยังคงติดตามไปทุกหนทุกแห่ง ถึงจะเห็นได้จากการเซ่นไหว้เวลาจะตม้สุรา ชาวสุรินทร์จะรินสุราลงพื้น เรียกผีตายตามาตม้ทุกครั้ง การประกอบพิธีกรรมแซนภูมิตาเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นกลไกควบคุมสังคมชนบทให้รู้จักกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เป็นผลให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่ญาติและสังคมหมู่บ้าน ความเชื่อถือนี้จะคงอยู่กับสังคมตลอดไป” ชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาดังนั้น โดยสรุปแล้วชาวบ้านใน

^๒ สัมภาษณ์ นายบุญช่วย อินทร์ชัย, ชาวบ้านขาว, อ่างถึงใน พระอภิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ(แซนภูมิตา)ของจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๗.

^๓ สุเมธ คงสวัสดิ์, “ความเชื่อของชาวบ้านพลวง”, **ปริญญาานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑), หน้า ๗๑-๗๒.

จังหวัดสุรินทร์จะนับถือผีอยู่ ๓ ประเภท คือ ผีตาจะสร้อย (ผีประจำหมู่บ้าน) ผีพระภูมิ (ผีประจำบ้าน) และผีบรรพบุรุษชาวบ้านจะประกอบพิธีใด ๆ ก็มักจะบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับทราบเสมอ^๔

๒.๑.๒ คติความเชื่อพิธีกรรมแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซนโฎนตาเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวไทยเขมร จะผูกพันกับการนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งมักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี ถึงจะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรม แซนโฎนตา ซึ่งถือว่าย่างคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร จากประเด็นดังนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายหลักในการทำพิธีแซนโฎนตานี้ก็คือความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเชื่อว่าบุคคลเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณยังสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ หากวิญญาณเหล่านั้นได้รับการต้อนรับดี ได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานอุทิศให้วิญญาณเหล่านั้นก็วยช่วยให้พรให้ผู้กระทำความดีแซนโฎนตาทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุขและถ้าครอบครัวใดไม่ได้ทำพิธีนี้ครอบครัวนั้น ก็จะกลายเป็นคนอกตัญญูต่อบรรพบุรุษแต่ผีบรรพบุรุษจะโกรธและสาปแช่ง ให้ครอบครัวนั้นประสบกับความทุกข์ เดือดร้อน มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ให้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีอันเป็นไป ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจ เกิดความทุกข์จิตใจก็จะมี ความกังวลเศร้าหมองและมีผลต่อการทำมาหากิน^๕ ซึ่งพัฒนาการความเชื่อชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ดังกล่าวนี้กลายมาเป็นการความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ และยังมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) คติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่น^๖

ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมใดก็ตาม เช่น แต่งงาน บวชนาค โขนจุก ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ก็จะประกอบพิธีการบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษได้รับรู้ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ ตามบริเวณรั้วบ้าน และจัดพิธีเซ่นไหว้อีกครั้งในเดือนสาม เป็นประจำทุกปี การเซ่นไหว้นั้น มีเครื่องเซ่นไหว้ ดังนี้ หมากพลู ๕ คำ ไก่ต้ม ๑ ตัว สุรา ๑ ขวด จานแกง ๑ บุหรี่ ๕ มวน น้ำส้ม ๑ ขวด ข้าว ๑ ถ้วย น้ำดื่ม ๑ ขัน เทียน ๑ คู่ รูป ๑ คู่ ด้ายผูกแขนผสมกับขมิ้นผง ๑ คู่ การประกอบพิธีเซ่นไหว้ นิยมจัดพิธีเซ่นไหว้ในเวลาตอนเย็นโดยในเดือนสามนั้น แต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้ใส่ถาด มารวมกันที่บริเวณศาลเนียกตา(ศาลปู่ตา) จัดวางเครื่องเซ่นไหว้ข้างหน้าเนียกตา จุดธูป จุดเทียน รินสุรา น้ำดื่ม น้ำส้ม พร้อมกับกล่าวขอบคุณที่ช่วยดูแลผลผลิตข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ในปีที่ผ่านมา ปีหน้าช่วยให้พืชพันธ์ อุดม

^๔ พระศักดิ์ วรรณิตร, “โครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ศึกษากรณีตำบลพรหมเทพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๖-๑๔๘.

^๕ ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสงและคณะ, “พิธีกรรมแซนโฎนตา: กรณีศึกษาบ้านสระสองตอน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕.

^๖ พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา)ของจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

สมบูรณ์ ผนตกต้องตามฤดูกาล ปกป้องรักษาผู้คนในหมู่บ้าน ให้อยู่เย็นเป็นสุข และเมื่อเสร็จแล้วแบ่งเครื่องเช่นไหว้อย่างละชนิดไว้บนภาชนะรองรับ เช่น ใบตอง กระจาดขึงไว้ให้ท่าน นำด้ายผูกแขนเพื่อเรียกขวัญ ผูกข้อมือให้กับลูกหลานเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

๒) คติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเข้าทรง

ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษของชาวสุรินทร์นั้น พิธีกรรมการเข้าทรงในภาษาของคนท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์เรียกว่า “มมีวต” เป็นพิธีการเข้าทรงนี้เป็นพิธีประกอบขึ้นเพื่อบูชาครูของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษได้ทำบุคคลเกิดการเจ็บป่วย เพราะเมื่อทำการรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หายแล้วชาวบ้านต้องมาทำพิธีเข้าทรงมมีวต (ไหว้ครู) ต่อไป เพราะเห็นว่าเป็นแนวทางสุดท้ายในการรักษาพยาบาลผู้ป่วย ผลของการรักษานั้นและบางคนที่หายบ้าง บางคนก็ไม่หาย และการไหว้ครูของ “มมีวต” ยังสามารถทำนาย เสี่ยงทาย ไขว้หวย และค้นหาสาเหตุของความเจ็บป่วยได้อีกด้วยเรียกว่าพิธีเรียกขวัญ ให้คนเป็นไข้ เมื่อรักษาหายจากอาการไข้แล้ว ก็จะฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของครูมมีวต ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยในแต่ละปีครูมมีวตจะมีการไหว้ครู ๓ ครั้ง เพราะว่าโดยความเชื่อพื้นฐานแล้วชาวสุรินทร์มีความเชื่อว่าคนเราเกิดมาต้องมีครูกำเนิด จึงต้องจัดทำจวมกรู หรืออันเป็นสัญลักษณ์แทนครูกำเนิดของตน เมื่อถึงวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาก็มาจะกราบไหว้บูชา เมื่อเกิดการเจ็บป่วย ก็มี ความคิดว่ามีต้นเหตุมาจากครูกำเนิด เนื่องจากคิดว่าตนป่วยเคยทำสิ่งไม่ดีไว้ทำให้ครูกำเนิดโกรธและส่งมาทำให้มีอันเป็นไป พิธีกรรม “มมีวต” (การเข้าทรงของชาวไทยเชื้อสายเขมร) จึงเป็นพิธีกรรมสื่อกลางติดต่อกันระหว่างผี เทพหรือสิ่งลึกลับอื่น ๆ “มมีวต” จึงเป็นทางออกของคนในสังคมอันเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมที่น่าสนใจ และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

ดังนั้นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น จึงเป็นความเชื่อที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมของคนโบราณคือเมื่อคนตายไปแล้ว วิญญาณยังคงล่องลอยอยู่ วิญญาณสามารถให้คุณและให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ และนอกจากความเชื่อเรื่องผีของคนในท้องถิ่นแล้ว ในจังหวัดสุรินทร์มีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ก็มีส่วนแทรกอยู่ในความเชื่อเหล่านั้นด้วย กล่าวคือ ในคติของศาสนาพราหมณ์นี้ ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่เชื่อในเรื่องกรรมเหตุนี้เองความเชื่อทั้งสอง จึงผสมกลมกลืนกันจนมิอาจแยกออกจากกันได้ แต่พิธีกรรมดังกล่าวก็เกิดขึ้นเพื่อหวังผลในการเกิดใหม่ให้ดีกว่าชาตินี้ ทั้งของบุคคลและผู้ที่ล่วงไปแล้ว ส่วนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาก็มีเรื่องกรรมเช่นกัน ซึ่งผลของการกระทำก็เป็นพลัง ที่จะกำหนดวิถีชีวิตของคนเรา จึงมีแนวคิดในเรื่องการทำบุญอุทิศ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว

๓) คติความเชื่อเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

คำว่า ผีบรรพบุรุษ ได้แก่วิญญาณของ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้ว ซึ่งวิญญาณเหล่านั้นยังเป็นสัมภเวสีแสวงหาที่เกิด เทียวไป ๆ มา ๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานมาดูแลความสุขทุกข์คุ้มครองบ้านเรือนเพื่อลูกหลานได้รับความผาสุกช่วยให้ดำรงวงศ์สกุลเจริญรุ่งเรืองสืบทอดธรรมเนียม จนมีพิธีไหว้เจ้า คือ ไหว้เซ่นสังเวยผีวิญญาณพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว เหตุนี้คนอีสานจึงมีความเชื่อเช่นไหว้ผีบ้านผีเรือนกันมาถึงเทศกาลตรุษสารท จึงทำบุญตรุษสารทอุทิศบุญกุศลไปถึงผีวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งยังเป็นสัมภเวสีจะได้รับส่วนกองบุญของลูกหลาน เมื่อได้รับแล้วจะมีความปลาบปลื้มดี

ใจ เรียกว่า ประเพณีส่งข้าวเปรต^๗ ผีปูดที่ชาวบ้านเรียกสั้น ๆ ว่า ปูตานั้น ยังมีความเชื่อปรากฏอยู่ และถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะทุกคนยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อความเป็นสิริมงคล เพราะเชื่อว่าผีปูดช่วยให้ชาวบ้านอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข และแคล้วคลาด จากอันตรายต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น และการตั้งชื่อปูตา จะต้องตั้งชื่อตามความสำคัญของสัญลักษณ์ ในสถานที่นั้น ๆ เช่น ถ้าศาลอยู่ใต้ต้นสำโรง ก็จะต้องตั้งชื่อผีปูดสำโรง ถ้าศาลตั้งอยู่ที่ต้นโพธิ์ ก็ตั้งชื่อว่าผีปูดต้นโพธิ์ เป็นต้น และเมื่อจะมีการเช่นไหว้บูชา ก็จะเตรียมงานโดยมีผู้นำคือผู้ใหญ่บ้าน ขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดตกแต่งสถานที่ให้มีความงดงาม และจัดเตรียมสถานที่สำหรับพระสงฆ์ เพื่อเตรียมประกอบพิธี เจริญพระพุทธมนต์ ส่วนในช่วงเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตร เมื่อเสร็จแล้ว ก็ถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ และยอดเงินที่เหลือก็จะนำถวายพระสงฆ์ให้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ที่วัดต่อไป

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อว่าเมื่อวันดังกล่าวเวียนมาถึง ผีบรรพบุรุษคือผู้ล่วงลับไปก่อนแล้ว จะได้รับการปลดปล่อยแล้วพากันเดินทางมาเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องและลูก ๆ หลาน ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อร่วมรับประทานอาหารและของหวาน ของคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหาร ที่บรรพบุรุษเคยชอบ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเครื่องเช่นไหว้ทุกอย่างพร้อมแล้ว ผู้อาวุโสในพิธี ก็จะถามถึงลูกหลานทุกคนว่ามาพร้อมกันแล้วยัง เสียงถามเสียงตอบก็กึกก้อง เมื่อสมาชิกในครอบครัวพร้อมหน้าเป็นที่พอใจแล้วก็จะเริ่มเช่นไหว้โดยจุดธูป เทียน ยกขันห้าไหว้และเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ให้มารับเครื่องเช่นไหว้ โดยเริ่มจากรินน้ำให้ล้างมือ ก่อนแล้วรินเครื่องดื่มทั้งหนักและเบา โดยผู้นำประกอบพิธีจะคอยชี้บอกให้วิญญาณรู้ว่า มีเครื่องเช่นไหว้อะไรบ้าง เสียงเรียกผีบรรพชนของญาติพี่น้องและลูกหลาน แซ่แซ่แทบฟังไม่รู้เรื่อง การเรียกวิญญาณบรรพชนนั้นต้องพยายามออกชื่อผู้ล่วงลับ ให้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็รินเครื่องดื่มเรื่อย ๆ ให้ได้ครบสามครั้ง ระยะเวลาในการประกอบพิธีใช้เวลาประมาณ ๑๐ - ๓๐ นาที จากนั้นผู้นำประกอบพิธีก็จะรินน้ำให้ล้างมือล้างปากแล้วให้เปลี่ยนเสื้อผ้าอาภรณ์ให้ใหม่ ซึ่งได้จัดไว้ในพิธีแล้วบอกให้ผีบรรพบุรุษไปวัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ และรับบุญกุศลต่อไปขั้นตอนสุดท้าย ผู้นำในการประกอบพิธี ก็กล่าวอวยชัยให้พรลูกหลานที่มาร่วมงาน โดยสมมติเป็นตัวแทนของบรรพชน รับประทานเครื่องเช่นไหว้ เป็นที่สนุกสนานร่วมกัน

๔) คติความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเช่นไหว้

ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเช่นไหว้ของชาวไทยเชื้อสายเขมรเช่น เครื่องดื่ม การเช่นไหว้เหล้า เพราะมีความเชื่อว่า เหล้าเป็นเครื่องดื่มที่บุพการีและผีบรรพบุรุษชอบ ส่วนการเช่นก๋วยน้ำเพราะเชื่อว่า เมื่อผีบรรพบุรุษได้รับประทานข้าวปลาอาหารอิ่มแล้ว ต้องดื่มน้ำตามที่หลังอาหารและ จะเช่นด้วยอาหารคาวหวาน ประกอบด้วย ไก่ย่าง ปลาบั้ง เนื้อย่าง ลาบ ก้อย แกงร้อน ขนมจีนน้ำยา ยำ เนื้อทอด ไข่ต้ม ข้าว ข้าวต้ม ขนม ข้าวโพด มัน ผัก และผลไม้ เป็นต้น โดยเฉพาะไก่นั่น เชื่อว่าเป็นอาหารที่ดีที่สุดเพราะหาง่าย เนื่องจากเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน และเป็นตัวแทนของสัตว์สองเท้าที่นำมา

^๗ เพ็ญศรี ดุก และคณะ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕-๑๖.

เลี้ยงบวงสรวงเช่นไหว้ ส่วนการเช่นด้วยปลา ปลาบั้ง เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะช่วยรักษาข้าวในนาให้อุดมสมบูรณ์ เพราะปลาสามารถหามาได้จากที่นาของตนเอง เช่นไหว้ด้วยเนื้ออย่าง เพราะเชื่อว่าการจัดเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษในแต่ละปีจะต้องถวายสัตว์สี่เท้าด้วย จึงจะครบองค์ประกอบ เช่นไหว้ด้วยลาบ ก้อย แกงร้อน ขนมจีนน้ำยา ยาเนื้อทอด ไข่ต้ม ข้าว ข้าวต้ม ขนม ข้าวโพด มัน ผัก และผลไม้ เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารที่บรรพบุรุษนิยมรับประทาน และเป็นอาหารพื้นบ้านที่ไร่รับประทานกันมาตลอด เมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ โดยเฉพาะข้าวต้มมัดซึ่งเป็นของหวานที่ใช้ต้อนรับแขก จะใช้ถวายพระและเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วยซึ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ส่วนหมาก พลู และยาสูบ ที่นำมาเช่นไหว้ด้วย เพราะมีความเชื่อว่าการต้อนรับแขก ในสมัยโบราณจะต้องใช้สิ่งเหล่านี้ เช่นเสื้อผ้า แป้ง หวี และกระจงเงา นำมาเป็นเครื่องเช่นไหว้เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งของที่ใช้ในการแต่งตัว และการให้ทานเสื้อผ้า แก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่ เมื่อกรวดน้ำอุทิศผลไปให้ ผีบรรพบุรุษจะได้จับของเหล่านี้โดยตรง ส่วนคติความเชื่อเกี่ยวกับภาชนะใส่เครื่องเช่นไหว้ซึ่งประกอบด้วย ถ้วย จาน และถาด เชื่อว่าเป็นขนบธรรมเนียมของชาวไทยเขมร ที่มีการใช้มาตั้งแต่อดีตซึ่งใช้ถาดเป็นภาชนะข้าวแทนกระดัง เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษเป็นผีญาติผู้ใหญ่ควรแก่การเคารพนับถือภาชนะที่ใช้จะต้องเป็นของที่ซื้อใหม่ ๆ สำหรับไว้ต้อนรับโดยเฉพาะทั้งนี้เพื่อให้สมเกียรติกับการต้อนรับวิญญาณบรรพบุรุษ สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของปูรองภาชนะ ใส่เครื่องเช่นไหว้ ประกอบด้วย เสื้อ พูก ผ้าขาว และหมอนเพราะมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะเกิดความพอใจในการแสดงออกของลูกหลานที่ให้ความเคารพนับถือ และแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของลูกหลานด้วย^๔

๕) คติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

การจัดพิธีกรรมแซนโถงตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะจัดตามคติความเชื่อดังกล่าวมาแล้วนั้น ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในเรื่องเปรต โดยชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์เชื่อว่าเรื่องเปรตนั้นมีมูลเหตุจากบุคคลที่ประกอบด้วยอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ ความโลภ ความโกรธและความลุ่มหลง โดยมีแสดงออกทางกาย ทางวาจาและทางใจที่เรียกว่า ทุจริต ๓ คือ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต “ซึ่งเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องโลกหน้าว่ามีอยู่จริง คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า สัตว์จะต้องถือกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งหรือภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง จนกว่าจะบรรลอรุหัตผล มีการทำลายกิเลสจนหมดสิ้น แล้วไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกความเชื่อเรื่องเปรตทางพระพุทธศาสนานั้น มีคติมาจากเค้าเรื่องของญาติพระเจ้าพิมพิสารที่ตายไปแล้ว เกิดเป็นเปรต พระองค์จึงทรงอุทิศส่วนบุญไปให้ และเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธนิยมทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้เป็นเปรตในปรโลก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาถึงปัจจุบัน เพราะเชื่อว่าญาติจะได้รับ ในส่วนบุญที่ญาติอุทิศไปให้ เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีความหมาย ๒ ด้าน คือ ผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ส่วนในทัศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายที่หลากหลาย

^๔ วันทา แก่นวงษ์คำ, “ประเพณีการทำบุญเบญจกัณฑ์ของชาวบ้านพราน ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

ออกไปสรุปได้ว่า เปรต คือ ผู้ที่ตายไปจากโลกมนุษย์แล้วไปเสวยผลวิบากกรรมที่ตนได้กระทำไว้ เช่น เปรตสูงเทียมสวรรค์ เปรตไฟไหม้ทั้งตัว เป็นต้น มูลเหตุให้เกิดเปรตนั้นเกิดขึ้นจากอนุสัย ๓ อย่าง และอกุศล ๓ อื่นๆ อีก เช่น ความเห็นผิดจากคลองธรรม หากพิจารณาในแง่ของบุพกรรมของเปรตจะเห็นว่า เกิดจากการกระทำกรรมชั่วทางกายเรียกกายทุจริต การกระทำทางวาจาเรียกว่า วาจทุจริต และการกระทำทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่จะไม่มี การแยกว่าอะไรเป็นพระพุทธรูป และอะไรเป็นคตินานับถือผี นั่นคือจะเชื่อถือให้ความเคารพและประกอบพิธีกรรมตามจารีตทุกผู้ทุกนาม แม้แต่พระภิกษุที่เป็นคนในท้องถิ่นเอง (ที่ไม่ได้ศึกษาปริยัติสมัยใหม่) ก็ไม่นิยมชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า พิธีกรรมใดเป็นพิธีเนื่องด้วยผีสง หรือพิธีกรรมใดเป็นพิธีของชาวพุทธ และโดยปกติแล้วสังคมอีสาน^๔ ก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะแยก กลับเห็นว่าพิธีกรรมเหล่านั้นเป็นพิธีกรรมที่นำมาเพื่อสันติสุข และความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและสังคมชาวไทยเชื้อสายเขมรจังหวัดสุรินทร์จึงไม่พึงใจที่จะละเว้นไม่ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือไม่เคารพนับถือ ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้อาจจะเป็นคำตอบที่ดีในคำถามที่ว่าทำไม ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ในสังคมอีสานนั้น ยังฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึก มากกว่าท้องถิ่นอื่น.

โดยสรุปแล้วจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์เป็นพิธีกรรมที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงได้กำหนดให้มีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาบรรพบุรุษ พิธีกรรมดังกล่าวนี้ ซึ่งเป็นการผสมระหว่างความเชื่อในศาสนาพุทธเรื่องของการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย และ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและความกตัญญูต่อบุพการี กับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ในเรื่องของการทำบุญในเดือนสารทหรือเดือนสิบ

๒.๒ คำจำกัดความ

ประเพณีพิธีกรรมการแซนโฎนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์นั้น จะจัดพร้อมกันกับช่วงพิธีสารทของชาวพุทธทั่วทุกภาคในประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้นำความหมายของคำว่าแซนโฎนตาและคำว่าสารทมานำเสนอไว้ดังนี้

(๑) แซนโฎนตา

คำว่า แซนโฎนตานี้ เป็นคำผสม เกิดจากคำว่า แซน แปลว่า เช่นไร้ บวงสรวง และคำว่า โฎนตา มาจากคำ ๒ คำ คือ โฎน แปลว่า ยาย และคำว่า ตา แปลว่า ตา แต่เมื่อคำ ๒ คำนี้มาผสมกัน จะมีความหมายโดยรวม แปลว่า บรรพบุรุษ ดังนั้นคำว่า แซนโฎนตา จึงหมายความว่า การเช่นไร้ ยายตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเช่นไร้ผีบรรพบุรุษ นั่นเอง ประเพณีแซนโฎนตานี้กระทำขึ้นในเดือน ๑๐ นับตามแบบจันทรคติ โดยจะตรงกับเดือนกันยายนของทุกปี และมีคำศัพท์ที่สำคัญที่ใช้ในที่นี้คือ คำว่า เบนท์ ซึ่งคำว่า เบนท์ นี้มี ๒ ความหมาย ในภาษาเขมร ความหมายหนึ่ง หมายถึง ชื่อเรียกช่วงเทศกาล

^๔ เพ็ญศรี ดูก และคณะ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙๐.

งานบุญ และอีกความหมายหนึ่งคือ คำว่า เบนต์ นี้ มาจากคำภาษาบาลีว่า ปิณฑะ^{๑๐} แปลว่า ก้อนข้าว โดยทั้ง ๒ ความหมายมีความสำคัญในประเพณีสารท โดยความหมายที่ปรากฏจะใช้แตกต่างกันไปในแต่ละบริบท^{๑๑}

(๒) ความหมายคำว่า สารท

คำว่า “สารท” มาจากคำว่า “สรท”^{๑๒} (ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ศารท) หมายถึง การเรียกชื่อฤดูใบไม้ร่วง สอดคล้องกับประเพณีอันเกี่ยวเนื่องด้วยฤดูสารทที่ พิษพันธธัญญาหารออกดอก ออกผล ได้เก็บเกี่ยวไปทำขนมเพื่อ เช่นพลี บูชา ฆีบรรพบุรุษหรือเทพเจ้าที่ตนนับถือ เชื่อกันว่าประเพณีนี้ได้รับคติความเชื่อจากอินเดีย บางแห่งเรียกประเพณีนี้ว่า “สารท” ซึ่งบางครั้งก็เรียกควบคู่กันไปกับ “เดือนสิบ” เช่น “ประเพณีสารทเดือนสิบ” เป็นต้น

๒.๒.๓ ประเภทของพิธีสารท

พิธีสารทนั้นเมื่อแบ่งตามลักษณะของการประกอบพิธีกรรมแล้วสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) การเซ่นไหว้ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนอินเดียนิยมการทำกรบูชาด้วยการไหว้ทิศและยังมีการนับถือบูชาธรรมชาติ บูชาเทพเจ้า และการบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษ เพราะต้องการหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจต้องการสิ่งที่จะนำมาบูชา เคารพ เช่นไหว้ต้องการหาศาสนาเป็นที่พึ่งที่ระลึก การที่มนุษย์ต้องมีที่พึ่งทางจิตใจ เพราะเวลาที่เกิดความกลัวภัยคุกคาม ก็พากันบูชากลับไหว้สิ่งต่าง ๆ เพื่อขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยให้พ้นจากอันตราย พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร สระคำ) ได้กล่าวไว้ว่า

“หากมองย้อนกลับไปสมัยก่อนที่ชาวอารยันเข้ามาครอบครองอินเดีย ลัทธิการนับถือธรรมชาติ เป็นลัทธิแรกที่มีมนุษย์ได้นับถือกันมา เมื่อมาถึงยุคชาวอารยันนอกจากจะเคารพนับถือธรรมชาติและเทพเจ้าต่าง ๆ ชาวอารยันยังเคารพนับถือ และบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษเช่นเดียวกับเทพด้วย เพราะเห็นว่ามนุษย์และสัตว์ที่ตายไปนั้นก็เพียงแต่ร่างกาย (Body) ส่วนวิญญาณ (Soul) นั้นยังคงสภาพอยู่ และยังมีกรบริโภคอาหารเช่นเดียวกับมนุษย์ ฉะนั้น จึงเกิดการบวงสรวง และเซ่นวิญญาณ ชาวอารยันยังมีความเชื่อถือต่อไปอีกว่า วิญญาณเหล่านั้น มีภพอยู่เบื้องบน การที่จะส่งเครื่องบูชาให้ไปถึงวิญญาณเหล่านั้นได้ก็ด้วยการเผาไฟบูชาขัญญให้ควันไฟลอยขึ้นไปจึงทำให้มีลัทธิการบูชาขัญญเกิดขึ้น”^{๑๓}

ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส เรื่องของอัคคีหัตตปุโรหิต ความว่าพระเจ้ามหาโกศล ออกบวชเป็นปริพาชกพร้อมกับบริวาร ได้อาศัยอยู่ระหว่างเขตแดนแคว้นอังคะ แคว้นมคธ และแคว้นกुरु เขาได้สั่งสอน

^{๑๐} มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิขุ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิขุ, ๒๕๓๑), หน้า ๒,๓๘๒.

^{๑๑} สุรชัย รัตนพนาวัช, “การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทรในประเพณีแซนโถงตา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถบันลือธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๔๑.

^{๑๓} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร สระคำ), ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

ประชาชนที่เคารพนับถือตนให้ถึงภูเขาบ้าง ป่าไม้ สวน ต้นไม้บ้างเป็นที่พึ่ง จึงจะสามารถพ้นจากความทุกข์ได้ เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาพอสรุปใจความได้ว่า

“พวกมนุษย์จำนวนมาก ถูกความกลัวภัยคุกคาม ต่างพากันถึงภูเขา ป่าไม้สวน รุกขเจดีย์ เป็นที่พึ่งซึ่งเหล่านี้ไม่ใช่ที่พึ่งอันเกษม ไม่ทำให้ผู้ที่ถึงที่นับถือ พ้นจากความทุกข์ส่วนผู้ที่ถึงพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่ง ใช้ปัญญาพิจารณาได้เห็นอริยสัจ ๔ ย่อมพ้นจากทุกข์ได้”^{๑๔}

ในเรื่องของการเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า^{๑๕} “การยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิเดชปาฏิหาริย์ทั้งหลายนั้น จะพอยอมรับได้หรือไม่ ให้อุบัติเจตนาของผู้ปฏิบัติ ถ้ามีเจตนาใช้สิ่งเหล่านี้เป็นอุบายดึงหรือชักจูงคนที่ยังอยู่ห่างไกลจากธรรมะให้เข้ามาสู่หลักธรรมและใช้ภายในขอบเขตที่จำกัดไม่ให้ขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนา และมีการสอนธรรมไปด้วยก็พอยอมรับได้แต่ถ้าใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์เพื่อจูงคนให้มาหลงติด หรือตัวเองก็หลงหมกมุ่นอย่างนั้น ก็ไม่อาจยอมรับได้ ยิ่งถ้าใช้ล่อคนเพื่อหาลาภสักการะผลประโยชน์ให้แก่ตน ก็ยังเป็นการทำลายพระศาสนาหนักขึ้นไปอีก”

๒) พิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย การทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ที่วายชนม์หรือตายไปแล้วนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ดังนี้

(๑) ปัตติทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่นเช่นการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือแม้กระทั่งเทวดา การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ขอยกเอาตัวอย่างจากสมัยพุทธกาลซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายสวนเวฬุวันให้แก่พระบรมศาสดาและพุทธสาวกทั้งหลายที่ได้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์ พระองค์ได้ถวายทานและทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงอุทิศว่า^{๑๖} “ขอทานนี้จงมีแก่พวกญาติของเรา ทนไฉนนั้นเองสระโบกขรณีนารดาด้วยพุ่ม ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสระโบกขรณีนั้น ระวังความกระวนกระวายความลำบากและหิวกระหายได้แล้ว มีผิวพรรณดุจทองคำดั่งนั้นพระราชากวายข้าวยาคุของเคี้ยว ของกินเป็นต้นแล้วทรงอุทิศ ในทนไฉนนั้นเอง ข้าวยาคุของเคี้ยวและของกินอันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้น ก็พากันบริโภคของทิพย์เหล่านั้น มีอินทรีย์เอิบอ้อมดั่งนั้นพระราชากวายผ้าและเสนาสนะเป็นต้น ทรงอุทิศให้เครื่องอสังการต่าง ๆ มีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาดและที่นอนเป็นต้น ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น สมบัติเมื่อนั้นของเปรตพวกนั้น ปรากฏทุกอย่างโดยประการใด พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงอธิษฐาน (ให้พระราชาทรงเห็น) โดยประการนั้น”

(๒) ทักษิณานุประทาน หมายถึง ทานเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นก็ได้ หมายถึงบุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคทาน และหมายถึงไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือหรือเป็นอุปกรณ์สำหรับการทำบุญ^{๑๗} แต่ความหมายที่มุ่งประสงค์นี้ก็คือทานที่มีเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนหรือทานเพื่อ

^{๑๔} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๘-๑๙๒/๙๒.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุโต), *สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

^{๑๖} ชุ.ขุ.อ. (ไทย) ๓๙/๒๘๔/๒๖๗.

^{๑๗} พระสิริมงคลจารย์, *มงคลตถปิณี ทูตโย ภาโค*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

ผลที่เจริญ^{๑๘} ซึ่งหมายถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว “ส่วนไทยธรรมสำหรับกระทำบุญนั้น คือปัจจัยสี่ และเครื่องใช้สอยอื่น ๆ ที่สมควรแก่สมณบริโศกเป็นเพียงส่วนประกอบของการอุทิศส่วนบุญ ไม่ใช่เป็นการอุทิศส่วนบุญโดยตรง คำว่า ทักขิณานุประทาน ตามนัยนี้ จึงเป็นบุญกิริยาที่บุคคลกระทำ เพื่อให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นให้แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่มีการปรารภงานบำเพ็ญกุศลทักขิณานุประทาน ก็จะมีการเพิ่มทักขิณา คืออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วทุกครั้ง แตกต่างจากคำว่า ทักขิณาทาน ที่มีจะสื่อความถึงการให้ของทำบุญเป็นทาน^{๑๙} การทำบุญแบบทักขิณานุประทานนี้แสดงถึงลักษณะพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นบุคคลผู้เป็นเครือญาติเท่านั้น

(๓) **บุพเปตพลี** คือ การทำบุญอุทิศให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คำว่า เปตเป็นคำในภาษาบาลีส่วนคำว่าเปรตเป็นคำในภาษาสันสกฤตทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายตรงกันคือ^{๒๐} “ผู้จากไป หรือผู้ละไปแล้ว หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นความหมายทั่วไปพวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดาก็เรียกว่าเปตหรือเปรตในความหมายนี้ก็มีเช่นพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ตายไปแล้วเรียกว่าเปตพลี สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปตวิสัย หรือเปรตวิสัย สัตว์ พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนาต่างๆตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซเพราะไม่มีอาหารหรือมีแต่กินไม่ได้หรือกินได้แต่กินยากเพราะปากเท่ารูเข็มหรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนองเป็นมูตร เป็นคู”^{๒๑} “เปตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่อง ได้แก่ เปตวัตถุ ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้น แสดงเองเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรตนั้น ๆ เกิดขึ้นเช่น เขตตูปมเปตวัตถุ ปิฎฐุสติโกเปตวัตถุ ติโรกฺขทเปตวัตถุ เป็นต้น ส่วนเปตวัตถุที่มาจากกรณการถาม ตอบ ได้แก่ เปตวัตถุที่พระสาวกมีท่านพระนารทเถระ ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นต้น เป็นผู้ถามเปรตที่ท่านพบเห็นและเปรตนั้นๆ เป็นผู้ตอบ เมื่อท่านทราบความเป็นมาแล้ว จึงถือกันว่าเป็นเปตวัตถุทุกเรื่อง พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ยกเว้นบางเรื่องที่เกิดหลังพุทธปรินิพพาน เช่น ธาตุวิวัฒนเปตวัตถุ นันทกเปตวัตถุ เป็นต้น รูปแบบของเรื่องเปตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่องเป็นแบบการบรรยายธรรม คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเองโดยตลอด แต่เปตวัตถุที่มาจากกรณการถามตอบ เป็นแบบการถามตอบคล้ายกับวิมานวัตถุ แต่ต่างกันที่อารมณ์ทั้งของผู้ถามและผู้ตอบ กล่าวคือ ในกรณีของเปรตในเปตวิสัยที่ได้รับทุกข์ทรมาน ผู้ถามถามด้วย ความสงสารและเห็นใจในวิบากกรรมที่เปรตนั้นกำลังได้รับอยู่ผู้ตอบตอบด้วยความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจในผลกรรมนั้น และมีความสำนึกผิด ถ้ามีโอกาสก็คิดจะทำความดีทดแทนต่อไป บางรายหลังจากเล่าเรื่องบุญกรรมและสภาพผิดแล้วได้ขอความช่วยเหลือ จากผู้ถามก็มี ส่วนกรณีของเปรตตามความหมายที่ ๑ คือผู้จากโลกนี้ไป ถ้าไปเกิดเป็นเทวดา ทั้งผู้ถามและผู้ตอบก็มีอารมณ์อย่างเดียวกับผู้ถาม ผู้ตอบในวิมานวัตถุ ถ้าไปเกิดเป็นเวมานิกเปรต

^{๑๘} ชวินทร์ สระคำ และ จำลอง สารพัดนึก, **พจนานุกรม บาลี ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์ที่ตั้ง, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๑.

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๙๐.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๙๐.

^{๒๑} ชู.ชู. (ไทย) ๒๖/๓๕/ [บทนำ].

ทั้งผู้ถามและผู้ตอบมีอารมณ์ต่างออกไปจาก๒ กรณีข้างต้น คือ อาจมีอารมณ์ทั้งเศร้าใจและดีใจผสมกันก็ได้ อย่างไรก็ตาม เปตวัตถุทั้งที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่องและจากการถามตอบมีรูปลักษณะทางวรรณกรรมอย่างเดียวกันคือ เป็นคำร้อยกรองที่เรียกว่า คาถาล้วน เช่นเดียวกับวิมานวัตถุ”^{๒๒}

(๔) มตกทาน คือ ทานที่อุทิศผู้ที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาชั้นปฐมภูมิปรากฏแต่เพียงคำว่า ยัญยอมแพรหลาย^{๒๓} กล่าวคือเมื่อครั้งนั้นแลอุทายีพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “แม้ท่านพระโคตมก็ทรงสรรเสริญยัญยอมของพวกข้าพระองค์หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์เราไม่ได้สรรเสริญยัญยอมไปเสียทุกอย่างและเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญยอมไปเสียทั้งหมด เราไม่สรรเสริญยัญยอมที่มีกิริยา คือ ยัญยอมที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญยอมที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญยอมที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญยอมที่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เกี่ยวข้องกับยัญยอมที่มีกิริยาอย่างนั้นพราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญยอมที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและอนุกุลยัญยอม คือยัญยอมที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญยอมที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญยอมที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญยอมที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมเกี่ยวข้องกับยัญยอมที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์สำรวมระวิงยอมเกี่ยวข้องกับยัญยอม^{๒๔} “ยัญยอมที่จัดเตรียมไว้อย่างดีไม่มีกิริยา เหมาะสมกับเวลาเช่นนั้นท่านผู้รู้ผู้ฉลาดในบุญมีกิเลสเปรียบเหมือนหลังคาอันเปิดแล้วลวงเลยตระกูลและคติในโลกยอมสรรเสริญยัญยอมชนิดนี้ถ้าบุคคลทำการบูชาในปกติทานหรือใน มตกทาน ตามสมควรมีจิตเลื่อมใส บูชาในนาที่ดีคือท่านพรหมจารีทั้งหลายยัญยอมที่บุคคลบูชาดีแล้วเช่นสรวงดีแล้วสมบุรณ์ดีทำไว้ในทักษิณยบุคคลยัญยอมแพรหลาย และเทวดาก็เลื่อมใสบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ บูชายัญยอมอย่างนี้แล้วยอมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความเปียดเบียน”^{๒๕}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ประเพณีสารทเป็นประเพณีที่มีพัฒนาการมาจากความเชื่อเรื่องการทำเปตพลี ของศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือในศาสนาพราหมณ์มีประเพณีอยู่ประเพณีหนึ่ง เรียกว่า เปตพลี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย ประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล

๒.๒.๔ ความสัมพันธ์พิธีแซนโฎนตา กับ พิธีสารท

พิธีแซนโฎนตาและพิธีสารทนั้นจะกระทำในช่วงเดือน ๑๐ ก่อนออกพรรษาเป็นประเพณีพิธีกรรมที่ทำบุญเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตามคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อเกี่ยวกับความกตัญญูทวดที่ต่อบรรพบุรุษ พิธีกรรมทั้งสองนี้มีบ่อเกิดและจุดประสงค์ในการกระทำเหมือนกัน ต่างกันแต่ชื่อเรียกของแต่ละภูมิภาคเท่านั้น

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๒๓} อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๔๐/๖๗.

^{๒๔} อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๖๔-๖๕.

^{๒๕} อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๔๐/๖๗.

๒.๓ ความสำคัญพิธีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซนโฎนตาเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานนับพันปีของชาวพุทธเชื้อสายเขมรพื้นเมืองสุรินทร์ ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความรัก ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติรวมถึงชุมชนต่างๆ ลูกหลานชาวพื้นเมืองเขมรสุรินทร์ที่ไปทำงานหรือตั้งถิ่นฐานที่อื่น ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลหลายหมื่นหรือนับแสนคน ต่างพร้อมใจกันเดินทางกลับมารวมญาติเพื่อทำพิธีแซนโฎนตา อย่างพร้อมหน้าพร้อมตากันทุกหมู่บ้าน

ลักษณะสำคัญของพิธีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์มีดังนี้

๑) ด้านจุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญ “เพื่อชวนขวายเป็นบุญให้ตัวเอง กล่าวคือ เพื่อความสุขของตัวเอง เป็นหลักความไม่ประมาท ในการที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียรและในการที่จะพัฒนาตน คือต้องไม่ประมาทต้องมองเห็นตระหนักในความสำคัญของกาลเวลา และความเปลี่ยนแปลงว่าในขณะที่เราดำเนินชีวิตอยู่นี้ สิ่งทั้งหลายรอบตัวเราและชีวิตของเรา ล้วนไม่เที่ยงแท้ แน่นนอน เราจะมัวนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้ มีอะไรที่ควรจะต้องรีบทำ ต้องเร่งชวนขวายไม่ประมาท ไม่นอนใจ ไม่ผัดเพี้ยนหลักไม่ประมาทนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าเหมือนกับบรอยเท้าช้างที่ครอบคลุมธรรมะของพระองค์ไว้หมดแล้วก็ เป็น ปัจฉิมวาจาของพระองค์ก่อนปรินิพพานด้วย จึงถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง

๒) ด้านบุคคล ผลของทานที่ปรากฏแก่เปรตทั้งหลายที่ได้รับส่วนบุญจากญาติ ๆ และผู้ที่อุทิศส่วนบุญไปให้ซึ่งก็ปรากฏเป็นข้าวปลาอาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเหมือนกับมนุษย์ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การจัดเครื่องเช่นสังเวท บุชา อุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติๆ ที่เป็นเปรตนั้นมีวัตถุประสงค์ของต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของเถรวาทได้กล่าวถึงพัฒนาการของการ เช่นสรวงเครื่องสังเวทต่าง ๆ ตามรูปแบบในพิธีของศาสนาพราหมณ์ เช่น เครื่องสังเวท และภาชนะใส่เครื่องบูชาต่าง ๆ

๓) ด้านเวลา วันแซนโฎนตาเป็นวันนักษัตรฤกษ์ที่นิยมของคนทั้งหลาย ว่าเป็นวันที่จะได้ทำบุญขึ้นจริง เลี้ยงดูกันในตอนกลางปีอีกครั้งหนึ่ง มูลเหตุนี้เองการอุทิศส่วนบุญจึงต้องมีเงื่อนไขของวันและเวลาเป็นองค์ประกอบ ดังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคว่า “เหล่าชนผู้นุเคราะห์ย่อมให้อาหารและน้ำดื่มที่สะอาดประณีตเหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาล อุทิศให้ญาติทั้งหลาย (ผู้ที่ตายไปแล้ว)

๒.๔ องค์ประกอบของพิธีแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซนโฎนตา ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดสุรินทร์นั้นมีพื้นฐานความเชื่อ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สัมพันธ์กับความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วจะมีความคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมอื่น ๆ ของคนอีสาน เช่น การท ำบุญอุทิศส่วนกุศล การบูชาบรรพบุรุษ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมแต่ละท้องถิ่นบางอย่างก็มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น พิธีสารท (แซนโฎนตา) ของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ก็มีเอกลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เช่น การจัด กระจง (กระจาด) ไปทำบุญที่วัด การแห่กระจาดไปประกวดในตัวจังหวัด การแย่งชิงของหลังจากการเทกระจาด เป็นต้น เมื่อประมวลภาพรวมแล้ว จะมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ อย่าง ดังนี้

๑) องค์ประกอบในด้านผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีสารท ถือว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ

- (๑) ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี
 (๒) ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้น ๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี
 (๓) ระดับชุมชน คือ มีผู้อาวุโสของชุมชนต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็นผู้นำประกอบพิธี

(๔) ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธี

๒) องค์ประกอบในด้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นในระดับครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลูกหลาน ส่วนในระดับเครือญาติก็จะประกอบไปด้วยญาติพี่น้องในตระกูลทั้งฝ่ายที่แต่งงานกับตระกูลอื่นก็มาร่วมด้วยและในระดับชุมชนก็ประกอบไปด้วยชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกัน พิธีสารทนี้ไม่ว่าใครจะทำงานอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อถึงวันนี้ทุกคนต่างก็ระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และมีความตั้งใจที่จะมาร่วมงานให้ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุญดังกล่าวเป็นวันรวมญาติของชาวไทยเชื้อสายเขมรด้วย ส่วนในระดับจังหวัดมีหัวหน้าแต่ละชุมชน ระดับท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และส่วนราชการเข้าร่วมพิธีด้วย

๓) องค์ประกอบในด้านวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม วัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นมีหลายอย่าง เช่น เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องบูชาและภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ใส่เครื่องไหว้ เครื่องบูชา เครื่องบูชานั้นประกอบไปด้วยสิ่งของ ๕ อย่างคือ รูป เทียน ดอกไม้ อย่างละ ๕ คู่ เครื่องเซ่นไหว้ประกอบไปด้วย หมากพลู เครื่องต้ม อาหารหวานคาว เสื้อผ้าอาภรณ์ ส่วนภาชนะนั้นเอาไวใส่เพื่อเซ่นไหว้ในระดับครอบครัว และเครือญาติก็จะใส่ถ้วยชามใส่ลงในถาดเหมือนคนปกติธรรมดา ส่วนในระดับชุมชนนั้น ถ้าเป็นอาหารแห้งก็จะใช้ใบตองเพื่อห่อแล้วจัดใส่เอาไว้ในกระถาง พร้อมกับพืชผักสวนครัวและผลไม้ต่าง ๆ ปลาปิ้ง เนื้อปิ้ง ต่าง ๆ กระถางธูป (กระถางใส่อาหาร) นี้ใส่อาหารเช่น ไข่ ปลาขมขม ข้าวต้มมัดกล้วยสุก เครื่องแกง เช่น พริก ขิง ข่า ตะไคร้ เผือกมัน ต้ม ตอนเย็นเอาไปวัดคู่ กับ “บายเบนต์” (ก้อนข้าวเหนียวปั้น มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑-๒ ซม.) เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เอา กระถางธูปนี้ไปเทหน้าโบสถ์หรือวิหารให้ผีบรรพบุรุษ เพื่อเป็นเสบียงเดินทางกลับ^{๒๖}

๔) องค์ประกอบในด้านวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีสารทแบ่งเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เบนต์ตุง (สารทเล็ก) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๘ วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐

ช่วงที่ ๒ เบนต์ทม (สารทใหญ่) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๗ วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันแรม ๙ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ พิธีสารทที่สำคัญจะประกอบพิธีวันแรม ๑๔ ค่ำช่วงนี้จะมีพิธี

^{๒๖} พระครูโสภณวิบูลย์, **คู่มือชาวบ้าน**, (สุรินทร์: ศิริรัตนออฟเซ็ทการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า๙๔-๙๕.

เช่นไหว้ตลอดวัน แต่การรวมญาติเพื่อเช่นไหว้ จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งประเพณีสารทนี้มีระยะเวลายาวนานถึง ๑๕ วัน^{๒๗}

๕) องค์ประกอบในด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อกล่าวถึงสถานที่ในการประกอบพิธีสารท (แซนโฌนตา) ของชาวจังหวัดสุรินทร์ ชาวบ้านจะใช้สถานที่อยู่ ๓ แห่ง ดังนี้

(๑) ที่บ้าน มีการจัดพิธีกรรมในระดับครอบครัวและเครือญาติ ก็จัดที่บ้าน เพราะชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษแม้จะล่วงลับไปแล้ว แต่ก็มีดวงวิญญาณยังล่องลอยอยู่บริเวณบ้าน เพื่อคอยดูแลคุ้มครองสารทุกข์สุขดิบของลูก ๆ หลาน ๆ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษที่อยู่ยมโลกจะถูกปล่อยออกมาในวันแรม ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ด้วยเหตุนี้การที่ผีบรรพบุรุษเดินทางมาเป็นระยะทางยาวไกล ก็ต้องเชิญท่านมาแวะที่บ้านก่อน เพราะจะได้รับของเช่นไหว้ที่บ้าน และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปรับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้

(๒) ที่วัดหรือที่โรงเรียน เป็นการเช่นไหว้ในระดับชุมชนหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และอีกความเชื่อหนึ่งก็เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ ซึ่งสถานที่วัดนี้เองเชื่อกันว่าเป็นเขตอภัยทานทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เข้าไปในวัดจะได้รับความปลอดภัย และได้รับความเมตตา กรุณา ซึ่งแม้แต่ผีไร้ญาติก็ยังได้รับอนุเคราะห์ ให้ได้รับผลบุญผลทานเหมือนผีอื่น ๆ ที่มีเครือญาติคอยทำบุญทำทานให้เช่นกัน และวัดก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านด้วย ในวันสารทนี้ชาวบ้านมีความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อรอรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะเป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้าต่อไป

(๓) ที่ลานอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง เป็นสถานที่รวมกันในระดับจังหวัดซึ่งเป็นการประกอบพิธีบูชาบรรพบุรุษระดับเจ้าเมือง มีการจัดขบวนแห่ต่าง ๆ มากมายมีการประกวดเครื่องเช่นไหว้ มีการละเล่นต่าง ๆ เช่น การรำบูชาบรรพบุรุษ มีพระสงฆ์ร่วมประกอบพิธีสวดทักษิณาเพื่ออุทิศส่วนบุญ และมีมหรสพการละเล่นพื้นบ้านสมโภชน์ช่วงกลางคืน ประเพณีและพิธีกรรมที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรถือปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนานนี้ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยเป็นประจำทุกปีสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษโดยมีการ เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกกันว่า แซนโฌนตา โดยมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นการปฏิบัติต่อผู้ตาย ที่เป็นญาติพี่น้องของตัวเอง ซึ่งมีการนำสิ่งของต่าง ๆ มาเช่นไหว้ เช่นเครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพราะความเชื่อเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้ตายนั่นยังมีชีวิตอยู่ เพราะชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อว่า การเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีจริงและเชื่อว่าการท ามบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติในวันสารท (วันแซนโฌนตา) ผู้ที่ตายที่เป็นญาติพี่น้องจะได้รับส่วนบุญแน่นอน และเชื่อว่าผลบุญเหล่านั้น จะช่วยให้ผู้ตายได้พ้นจากหนี่กรรมที่มีอยู่ และจะได้ไปเกิดในภพใหม่ต่อไปแน่นอนองค์ประกอบสำคัญทั้ง ๕ ลักษณะของพิธีสารทนี้ มีความแตกต่างกันตามลักษณะความเชื่อบ้าง ลักษณะของวิถีชีวิตบ้าง ลักษณะของการปกครองบ้างลักษณะของอิทธิพลด้านศาสนาบ้าง ซึ่งแต่ละชุมชนของจังหวัดสุรินทร์ ต่างก็ตระหนักถึง

^{๒๗} อัยภูงาค์ ชมดี, ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๐.

ความสำคัญขององค์ประกอบเหล่านี้ หากแต่มีสาระสำคัญที่เหมือนกันคือ มีจุดประสงค์เพื่อบูชาบรรพบุรุษ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงไปแล้ว และเพื่อความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชนนั่นเอง

๒.๕ ประเภทของพิธีแซนโฌนตาในจังหวัดสุรินทร์

พิธีแซนโฌนตา ของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานที่สำคัญและยิ่งใหญ่ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อกันว่าเป็นงานประเพณีที่มีการทำบุญและมีความรื่นเริงด้วยเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว ช่วงนี้พืชผลการเกษตรกำลังให้ผลในช่วงนี้จึงเป็นโอกาสดีที่ลูกหลานต้องทำบุญ ซึ่งในปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ได้จัดให้มีการประกวดกระแอมโฌนตา (กระแอมสำหรับใส่เครื่องเช่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ) มีการจัดงานฉลองอย่างสนุกสนานกันมาก จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเมื่อแบ่งประเภทการจัดพิธีกรรมตามช่วงของระยะเวลาแล้วมี ๒ ประเภท ดังนี้

๑) **เบนต์ตูจ** (สารทเล็ก) คำว่า เบนต์ ในที่นี้คือชื่อเรียกช่วงเทศกาลงาน “เบนต์ตูจ” เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า สารทเล็ก การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านคนอื่น ๆ ต้องไปทำบุญถวายภัตตาหารพระทุก ๆ วันมิได้ขาดโดยมีคำศัพท์เรียกเทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่า เทศกาลบุญ การเบนต์ บุญถือศีล หรือจะเรียกว่าเทศกาลบุญ หรือบุญเลี้ยงพระก็ได้ เหตุที่ต้องเรียกอย่างนี้เพราะตลอดช่วงเวลาของสารทเล็กนี้ชาวบ้านต้องหมั่นไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัดทุกวัน และต้องรักษาศีล ๕ ให้ครบถ้วน ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง ๑๕ วัน เบนต์ตูจ แปลว่า บิณฑเล็ก คือบุญนี้ เขาเรียกอีกอย่างว่า เบนต์ มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า ปิณฑะ แปลว่า ก้อนข้าว หมายถึงการปั้นข้าวตอกบาตรพระ ที่พระเรียกว่าบิณฑบาต หมายถึง การถวายอาหารพระ ที่เขาเรียกว่า บิณฑเล็กนั้น เพราะจะมีบิณฑใหญ่อีกครั้ง ในช่วงเบนต์ตูจ (สารทเล็ก) ยังมีประเพณีทำบุญอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า กันซ็อง หรือ กันสงฆ์ ซึ่งในภาษาไทย (กัน แปลว่า ถือปฏิบัติ ของแปลว่า พระสงฆ์ กันซ็อง หมายถึง การปรนนิบัติอุปัฏฐากต่อพระสงฆ์) โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวบ้านจะจัดเวรกันเป็นเจ้าภาพทำบุญที่วัดทุกวัน บ้านที่เป็นเวรจะต้องรับผิดชอบภาระต่าง ๆ ในวัด ดูแลปรนนิบัติพระเณร และเป็นเจ้าภาพทำบุญประจำวัน เนื่องจากจะมีชาวบ้านมาถวายภัตตาหารเช้าและเพลทุกวันส่วนตอนกลางคืนก็มีพิธีสวดมนต์และเทศน์^{๒๘} เครื่องไทยธรรมที่ได้รับจากการทำบุญประจำวัน ผู้ที่เป็นเวรหรือเจ้าภาพประจำวันก็จะรวบรวมถวายพระสงฆ์หลังจากเทศน์จบแล้วในช่วงเวลา “กันซ็อง” (เลี้ยงภัตตาหารพระสงฆ์) นี้ พระสงฆ์จะไม่ออกบิณฑบาต ชาวบ้านจะมาทำบุญโดยทำอาหารมาถวายพระสงฆ์ที่วัด เพราะช่วงเวลาดังกล่าวยังอยู่ในช่วงเช้าพรรษาและเป็นฤดูฝนซึ่งในระยะนี้เมืองสุรินทร์ฝนจะตกชุกมาก อาจะตกทั้งวันทั้งคืน หรือตกในช่วงเช้าซึ่งเป็นเวลาที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาต พระท่านคงจะลำบากมาก และเป็นภาพที่ไม่น่าดูเท่าใดนักพอถึงวันพระคือ ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็จะทำพิธี ชลองซ็อง (พิธีฉลองเมื่อเสร็จงาน) กันอีกครั้งหนึ่ง^{๒๙}

^{๒๘} มงกุฎ แก่นเตี้ยว, แซมชายฉับพิเศษ รวมประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัดสุรินทร์, (บุรีรัมย์: เรวัตการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔-๓๘.

^{๒๙} อัมภางค์ ชมดี, ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์, หน้า ๑๔๑-๑๔๒.

๒) เบนซ์ทอม (สารทใหญ่) คำว่า เบนซ์ทอม ตรงกับภาษาไทยว่า บิณฑิใหญ่ เป็นการทำบุญครั้งสุดท้าย “จุนโชนตา” (ส่งให้ตายาย) ก่อนถึงวันสารทใหญ่นั้น บรรดาลูกหลานเช่นคนที่แต่งงานแล้ว ไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ตำบลหนึ่ง จังหวัดหนึ่ง แม่ไกล ๆ แค่นั้นก็ตามเขาจะจัดหาของฝาก เช่นกล้วย อ้อย ปลา ข้าวสาร เสื้อผ้า หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เอาไปเยี่ยมเยียนฝากคิดถึงผู้สูงอายุในตระกูล เป็นการแสดงความคิดถึง ความยอมรับนับถือ สมัยก่อนมีอยู่หนาแน่นมาก แม้สมัยราว พ.ศ. ๒๕๒๒ ช่วงนี้ บรรดาลูกหลานที่ไปรับจ้างในกรุงเทพมหานครในจังหวัดอื่น ก็จะลางานเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านเกิด มีของฝากเงินทอง เสื้อผ้า เพื่อเป็นของขวัญให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านดีใจโดยมากเมื่ออยากพบญาติโดยพร้อมหน้าพร้อมตา ก็มักจะมาในช่วงบิณฑิใหญ่ จะเห็นว่าประเพณีนี้ไม่ได้เจาะจงเฉพาะผู้ตายเท่านั้น แต่คนที่มีชีวิตอยู่ก็ได้รับประโยชน์เช่นกัน “ส่วน “บายเปิดตะโบร” หมายถึง ชาวบ้านนำเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลม ๆ เล็ก ๆ เท่าปลายนิ้วมือ หรือบางทีข้าวนั้นก็เอาข้าวหุงด้วยน้ำมันมะพร้าว แบบข้าวทิพย์ปั้นเป็นก้อน ๆ วางบนพานก่อเป็นกองทรงกรวย ดังที่ภาษาไทยเรียกว่า ทรงพุ่มข้าวบิณฑิ นั่นเองคำไทยคำนี้ น่าจะมาจากประเพณีนี้ เมื่อกองเสร็จแล้ว ก็จะใส่เงิน ๑ บาท บนยอด เอาไม้ไผ่เล็ก ๆ มาเสียบบนยอด ข้าวบิณฑินั้นอีกที มีหมากอ่อนที่ผ่าซีกบาง ๆ เสียบที่ยอดของไผ่อีกข้างดังกล่าวแล้วด้วย จากนั้นก็เอาใบตองทำกระทะปิดข้างนอกอีกชั้นส่วนคำว่า บายเบนซ์ แปลว่า ข้าวบิณฑิ ก็ชัดแล้วคำ บายเปิดตะโบร นี้แหละยังเป็นประเด็นที่ถกกันอยู่ เพราะคนมักเอาข้าวสุกที่ไม่ปั้น มาโรยรายรอบตรงเชิงฐานข้าวบิณฑิ ซึ่งท่านผู้รู้ท่านอธิบายว่า เปิด คือ ปิด โบร คือบุญร หมายถึงปิดให้บริบูรณ์ สมบูรณ์ตรงนี้ก็เห็นว่าน่าฟัง แต่ผู้เขียนเห็นว่าคำว่า เปิดตะโบร นี้มาจากศัพท์ว่า ปิดบุญร แปลว่าบรรพบุรุษ คือปู่ย่าตาทวด เนื่องจากพบว่า คำเรียกว่า บายเปิดตะโบรนี้ บางทีเรียกชื่อข้าวบิณฑิตัวเองว่า บายเปิดตะโบร ดังคำว่า บุญแซน โชนตา บุญเบนซ์ อย่างนี้สองชื่อ ชื่อหนึ่งเป็นบาลี อีกชื่อหนึ่งเป็นภาษาเขมร^{๓๐}

การจัดประเภทของพิธีแซนโชนตานี้ จัดตามระยะเวลาของการจัดงานแต่ละช่วงแต่ละตอน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการประกอบพิธีสารทนั้น เป็นการประกอบพิธีตามระยะเวลา โดยแต่ละขั้นตอนนั้น มีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน จึงเหมาะแก่การแบ่งประเภทเพื่อชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ ตามระยะเวลาแต่ละช่วงนั่นเอง

๒.๖ ขั้นตอนของพิธีแซนโชนตา ในจังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนการจัดพิธีแซนโชนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้น แบ่งขั้นตอนการจัดพิธีได้ ๒ ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการจัดงานและขั้นดำเนินการ ดังนี้^{๓๑}

๑) ขั้นเตรียมการจัดงาน การเตรียมการจัดงานนั้นมีการกำหนดการที่ชัดเจนแล้วว่า ในช่วงเดือนสิบ ต้องมีพิธีสารทซึ่งช่วงนี้ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดทุกวัน การเตรียมงานในระดับครอบครัวนั้น ก็จะเตรียมภาชนะต่าง ๆ ที่จะนำมาประกอบพิธีกรรม เตรียมอาหารหวานคาว ขนม ต่าง ๆ ส่วนแม่บ้านของแต่ละครอบครัว ก็เตรียมเครื่องบูชา คือ การทำกรวย ๕ อัน ดอกไม้ รูปเทียน อย่างละคู่ใส่ลงไปในกรวย

^{๓๐} อุษฎางค์ ชมดี, ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๑.

^{๓๑} พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโชนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

แล้วใส่ขันหรือจาน วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่จะนำไปใส่ในกระเเมอ (กระจาด)นั้นก็ต้องเตรียมไว้ด้วย เช่น พวกพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ รวมทั้งอาหารต่าง ๆ ที่ทำไว้ เมื่อทำพิธีที่บ้านเสร็จก็จะนำกระเเมอไปทำพิธีที่วัดต่อไป ส่วนของทางวัดนั้นการเตรียมงานดังกล่าว มีการนัดหมายประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดประเพณีดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในวัด โดยนัดมาทำความสะอาดที่วัด เช่น ล้างห้องน้ำ กวาดลานวัด เตรียมน้ำดื่ม น้ำใช้ ล้างภาชนะ เป็นต้น ส่วนการจัดเครื่องเช่นไห้ไปร่วมงานในระดับจังหวัดนั้น ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกรรมการวัดเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และจัดเตรียมวัตถุสิ่งของพร้อมทั้งรถแห่และบุคลากรที่จะไปร่วมงานดังกล่าว

๒) ขั้นตอนการดำเนินการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดพิธีสารท (แซนโฌนตา) นี้แบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ ระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ ระดับชุมชน และระดับจังหวัด มีรายละเอียดดังนี้

(๑) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับครอบครัว คือ การเตรียมวัตถุสิ่งของเครื่องเช่นไห้ ในพิธีสารท(แซนโฌนตา) ประกอบด้วย อาหารหวานคาว เครื่องดื่ม ผลไม้ อาหารคาว ได้แก่ปลาหนึ่งหมูย่าง ปลาย่าง ไก่ย่าง แกงกล้วย ลาบหมู ไก่หนึ่ง ซึ่งต้องเป็นไก่ทั้งตัว โดยเอาเครื่องในออกด้วย ของหวาน ได้แก่ ข้าวต้ม ขนมเทียน ขนมนางเล็ด ขนมดอกบัว ขนมกระยาสารท ผลไม้ ได้แก่กล้วย มะพร้าวอ่อน ส้ม พุทรา ละมุด เป็นต้น เครื่องดื่ม ได้แก่ เหล้าขาว น้ำเปล่า น้ำอัดลม เหล้าต่างๆ อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ที่นอน เสื้อหยาบ หมอน ผ้าไหม ผ้าขาว ผ้าโสร่ง อาหารต่าง ๆ พาน เทียนรูป กรวย ๕ ซ่อ ทำจากใบตองสดม้วนเป็นกรวย แล้วสอดด้วย ธูปและเทียนพิธีสารทที่จัดขึ้นในระดับครอบครัวนี้ กำหนดเอา วันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๑๐ โดยชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารต่าง ๆ เช่น ขนม ข้าวต้ม และเครื่องเช่นไห้ สำหรับพิธีเช่นไห้บรรพบุรุษ และอีกส่วนหนึ่งเตรียมไว้เพื่อทำบุญต่อบาตร ส่วนข้าวของที่เหลือจากการเตรียมการนั้นก็เตรียมไว้รับแขกผู้มาร่วมงานในช่วงเวลาเย็น การเช่นไห้ในระดับครอบครัวนี้จะจัดขึ้นที่บ้านของตนเอง โดยมีหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็สมาชิกของครอบครัวซึ่งบางครั้งบางบ้านก็มีหลาน ๆ มาร่วมด้วยตลอดถึงแขกที่รู้จักกันอย่างดี มาร่วมประกอบพิธีกรรมนี้ด้วย เมื่อสมาชิกที่มาร่วมประกอบพิธีกรรมพร้อมกันแล้วก็นั่งล้อมรอบเป็นครึ่งวงกลมซึ่งมีถาดอาหาร (สำหรับ) อยู่ตรงกลาง ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีส่วนใหญ่นั่งในท่าพับเพียบอย่างสงบเรียบร้อย ผู้นำประกอบพิธีกล่าวนำคำกล่าวบวงสรวง เพื่อเรียกผีบรรพบุรุษ การกล่าวคำบวงสรวงไม่ได้ใช้แค่ในระดับครัว แต่ยังคงใช้ในระดับเครือญาติ ระดับชุมชนและระดับจังหวัด ก็ใช้เหมือนกัน หลังจากการกล่าวบวงสรวงเชิญผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่นไห้แล้ว ก็เว้นระยะประมาณ ๑๐ นาที ต่อไปผู้นำประกอบพิธี ก็จะเชิญผีบรรพบุรุษให้มาเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ ที่ลูกหลานเตรียมไว้ เพื่อจะรับศีลรับพรที่วัดต่อไป ต่อจากนั้นผู้นำประกอบพิธี ก็จะห่อเครื่องบวงสรวงใส่ใบตอง แล้วบอกผีที่ไม่มีญาติมารับสิ่งของเหล่านั้นด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในครอบครัวนี้ ด้วยหลังจากนั้นก็เก็บเครื่องเช่นไห้ใส่กระเเมอ (กระจาด) เพื่อนำไปประกอบพิธีในระดับเครือญาติต่อไป^{๓๒}

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางวิจิตร พูลเลิศ, อ่างถึงโน พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฌนตา)ของจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๔), หน้า ๘๗.

(๒) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับเครือญาติ การจัดพิธีสารทในระดับเครือญาตินี้มีกำหนดในช่วงเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อเนื่องจากการประกอบพิธีในระดับครอบครัว เมื่อประกอบพิธีในระดับครอบครัวเสร็จแล้ว ก็จะประกอบพิธีในระดับเครือญาติต่อไป ซึ่งก่อนประกอบพิธี ก็มีการเตรียมวัตถุดิบของต่าง ๆ สำหรับการเซ่นไหว้ เช่นขนม อาหารหวาน คาว พร้อมทั้งเครื่องต้มและเสิร์ฟอาหารณ์ ต้องจัดเตรียมไว้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ทุกอย่าง สิ่งของเหล่านี้เมื่อเตรียมพร้อมแล้ว ก็ไปรวมกันที่บ้านผู้อาวุโสของตระกูล เพื่อร่วมพิธีบวงสรวงเซ่นไหว้ เพราะถือว่าเป็นศูนย์รวมของญาติและวงศ์ตระกูล เมื่อจัดสถานที่และเครื่องเซ่นไหว้เรียบร้อยแล้ว ลูกหลานก็จะเชิญผู้อาวุโสของตระกูล เป็นผู้นำในการประกอบพิธี โดยการรินน้ำลงพื้นดินแล้วเรียกผีบรรพบุรุษที่ล่วงไปแล้วทั้งหมด ซึ่งมีการเอ่ยชื่อบ้างเท่าที่ตนเองจำได้ เพื่อให้มารับเครื่องเซ่นไหว้บวงสรวงเหล่านั้น การเซ่นไหว้ในระดับเครือญาติจะมีการเชิญผู้อาวุโสในบ้านอื่นและแขกผู้มีเกียรติมาร่วมงานด้วย เมื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้พอสมควรแก่เวลาแล้วเจ้าภาพก็จะยกข้าวปลาอาหารรวมทั้งสุรยาสุบมาเลี้ยงแขก และร่วมรับประทานอาหาร เป็นอันเสร็จพิธี

(๓) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับชุมชน ในการประกอบพิธีระดับชุมชนนั้นต้องไปจัดพิธีที่วัดหรือบางแห่งจะมีการจัดพิธีที่โรงเรียน พิธีจะเริ่มตั้งแต่มีการสวดมนต์เย็น ทุกครอบครัวเตรียมกระแอม (กระจาด) ใส่อาหารคาว หวาน ผลไม้ ขนม หวาน บุหรี่ ข้าวต้ม ทุกอย่างรวมกันในกระแอม เรียกว่า กระแอมโถงตา ซึ่งมีการตกแต่งกระแอมให้สวยงาม เพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชา และจุดธูปเทียนเพื่อทำพิธี มีพระสงฆ์เป็นผู้สวดบทสวดมนต์พิเศษ เป็นการสวดเพื่อเชิญผีปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว มารับศีล และฟังธรรม ส่วนกลางคืนจะมีมหรสพสมโภชน์ ชาวบ้านร้องรำทำเพลงตามความพอใจ และเพลงที่ขับร้องในสมัยก่อนก็คือเพลง “แปยอันโคง” (ปีใหญ่ทำด้วยไม้รวก) และมีการตี “จีแปย” (พิณที่มีรูปร่างเหมือนกีตาร์) มีการร้องเพลงคลอตามไปด้วยหนุ่มสาวก็จะร้องเพลงเจริญคือเพลง “เจริญขันตุง” (เพลงตกเบ็ด) เป็นการร้องเพลงเพื่อเกี่ยวพาราสี ส่วนกลุ่มของผู้ชายก็มีคนเบ็ด เพื่อผูกเหยื่อไว้ล่อสาว เมื่อสาวใดยึดเอาเหยื่อจากเบ็ดของชายหนุ่มไว้ นั้นแสดงว่ากำลังมีใจต่อกัน หนุ่มจะรำรุกประชิดติดตามไปจับ ซึ่งเรียกการรำนี้ว่า รำตามเบ็ด จะรำหยอกล้อกันไปจนตึก และเมื่อใกล้เวลาเช้าจะมีการนำกระแอมโถงตาที่มีอาหาร ข้าวปลาถั่ว งาใส่รวมกัน นำมาประกอบพิธีที่วัด โดยมีผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์มาจุดธูปเทียน พระสงฆ์ทำวัตรเช้าเสร็จและสวดตารา (สวดทำบุญอุทิศตอนเช้ามีด) แล้วชาวบ้านก็จะนำกระแอม เติมนเวียนเทียนรอบโบสถ์เมื่อได้เวลาแล้วเชื่อกันว่า ผี เปรต อสุรกาย จะออกมาล้อมวงรอคอยอาหาร และส่วนบุญที่จะนำไปเทลงพื้นหญ้า และในขณะที่เวียนเทียนพวกเด็ก ๆ จะพากันแย่งชิงอาหารของกันและกันอย่างสนุกสนาน เรียกพิธีนี้ว่า พิธีจะโถงตา(เทกระแอม) คือการอุทิศส่วนกุศลบุญให้กับปู่ย่าตายาย พิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู และเพื่อขอความคุ้มครองป้องกันอันตรายขอความสุขความเจริญแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ในตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระถวายบายเบณฑ์ (ข้าวบิณฑ์) แผลส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง^{๓๓} พิธี “จุนโถงตา” เป็นการส่ง

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภาธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอบัวเขต, อ่างถึงใน พระอธิการช่วง วิฑูโรภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโถงตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๘.

“กระเฌอ” (กระจาด) โขนตา (ยายตา) ให้แก่บรรพบุรุษในตอนเช้าของวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษจะได้นำกลับไปยังยมโลก ซึ่งความเชื่อนี้เป็นการสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เมื่อเสร็จพิธีกรรมแซนโขนตา จะมีการนํานบายเบ็น ประกอบด้วยข้าวเหนียวหนึ่งคลุกกับงาป่นเป็นก้อน ๆ ขนม ข้าวต้มแกะห่อออก ผลไม้ต่างๆ เช่น มะขามป้อม มะยม สมอ อ้อยควั่นเป็นแว่น มีเผือกต้ม แล้วใส่ภาชนะไปรวมกันในเวลาเช้ามีดของวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ให้พระทำพิธีให้ แล้วจึงนํานบายเบ็น (ข้าวบิณฑ) ไปที่นาเพื่อเซ่นไหว้แม่โพสพ จากนั้นก็นํานบายเบณฑไปหว่าน หรือโรยให้ทั่วนาข้าว ซึ่งโดยปกติแล้วในเวลานั้นข้าวจะตั้งท้องก็เป็นการรับขวัญข้าวพอดี

(๔) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับจังหวัด^{๓๔} การจัดพิธีสารทในระดับจังหวัดนี้ มีการเตรียมการเป็นขั้นตอน ซึ่งการเตรียมการต้องมีการประชาสัมพันธ์โดยการติดป้ายประชาสัมพันธ์ ตามสี่แยกในอำเภอต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ออกรายการวิทยุชุมชน ประสานงานกับทางวัดและชุมชนในเขตจังหวัดสุรินทร์ มีกำหนดการจัดงานในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ซึ่งต้องเตรียมงานเพื่อจัดกิจกรรมมากมาย เช่น กิจกรรมการประกวดวงดนตรีพื้นบ้าน การจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับงานประเพณีแซนโขนตา การจัดขบวนแห่ “จุนโขนตา” และขบวนแห่ “เครื่องแซนโขนตา” จากชุมชน วัด และโรงเรียนต่างๆ กว่า ๓๐ ขบวน และเตรียมประสานงานให้ผู้ร่วมงานแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมพื้นเมือง เตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย เครื่องบูชา เช่น รูป เทียน ดอกไม้ เครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย น้ำอาหาร หมากพลู ยาสูบ ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า กระจกเงา เงิน แป้ง หวี พืชสวนครัวภาชนะใส่ของ เช่น ถ้วยจาน ถาด กระเฌอ (กระจาด) ของปรุงรอง เช่น ไห้ว เช่น เสื้อ ผ้าขาว พูก ผ้าไหม หมอน โดยขบวนจะออกจากหน้าศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ แห่ไปตามถนนสายต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ เพื่อไปประกอบพิธี “แซนโขนตา” ที่บริเวณด้านหน้าอนุสาวรีย์ “พระยาสุรินทร์ ศรีณรงค์จางวาง” หลังจากแห่เข้าบริเวณครบทุกขบวนแล้ว ชุมชนจากอำเภอต่าง ๆ นำเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย เครื่องบูชา เช่น รูป เทียน ดอกไม้ เครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย น้ำอาหาร หมากพลู ยาสูบ ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า กระจกเงา เงิน แป้ง หวี พืชสวนครัว ภาชนะใส่ของ เช่นถ้วย จาน ถาด กระเฌอ (กระจาด) ของปรุงรอง เช่น ไห้ว เช่น เสื้อ ผ้าขาว พูก ผ้าไหม หมอน เป็นต้นต่อจากนั้นก็มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น รำเซ่นไหว้ รำดำแรยสอ พิธีแซนโขนตา เช่น ไห้วบูชาบรรพบุรุษ เริ่มด้วยการบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นเป็นการรำเซ่นไหว้ บูชาบรรพบุรุษ และพิธีแซนโขนตา โดยชาวจังหวัดสุรินทร์ ที่นำเครื่องเซ่นไหว้ มาร่วมพิธีร่วมจุด เทียน รูป เช่น ไห้วบรรพบุรุษ และเทเหล้า น้ำหวาน น้ำดื่ม พร้อมเรียก ดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษ มารับอาหารที่ลูกหลาน ได้นำมาเซ่นไหว้ ต่อจากนั้นพระสงฆ์ สวดมาติกาบังสุกุล เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วและให้พร แก่ญาติโยมที่มาร่วมพิธีแซนโขนตา เช่น ไห้วบรรพบุรุษ เป็นอันเสร็จ พิธีในช่วงกลางคืนนั้นมีการแสดงศิลปพื้นบ้าน เช่น เจริญ กันตรึม ลิเก เพื่อสมโภชน์งานแซนโขนตา

^{๓๔} สัมภาษณ์ ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร, วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, อ้างถึงใน พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโขนตา) ของจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) ๒๒๒

๒.๗ คุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซนโฌนตาแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว การแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต์ ความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคมนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร การปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด และเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษตลอดจนทำให้ญาติพี่น้องได้พบปะกัน คุณค่าของประเพณีแซนโฌนตามีดังต่อไปนี้

๑) **คุณค่าด้านจริยธรรม** ได้แก่ ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรม หรือกฎแห่งศีลธรรม สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ^{๓๕} จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ผู้มีความเชื่อเรื่องบุญบาป เรื่องกรรม เรื่องผลของกรรมต่างก็ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะเรื่องความโลภ ความโกรธ ความหลง ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญอย่างมากเพราะหาก กิเลสทั้งสามอย่างมาครอบงำจิตแล้วก็จะยอมทำให้ชีวิตและจิตใจประสบแต่ความทุกข์ ดังเรื่องที่จะสะท้อนให้เห็นในปรมัตถที่ปณี อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ ความตอนหนึ่งว่า “พวกพานิชเหล่านั้น ได้สดับคำของเปรตทั้งหลาย เกิดความสังเวช เมื่อจะอนุเคราะห์เปรตนั้น จึงเอาภาชนะตักน้ำดื่มมา ให้เขานอนลงแล้ว กรอกเข้าทางปาก แต่น้ำที่มหาชน ลาดลงหลายครั้ง ก็ไม่ไหลลงสู่ลำคอ เพราะพลังแห่งกรรมชั่วของเปรตนั้น จักกำจัดความกระหายได้ที่ไหนเล่า พ่อค้าเหล่านั้นจึงถามเปรตว่า ท่านได้ความโปร่งใจอะไรบ้างไหม เปรตนั้นตอบว่าถ้าหากน้ำที่ชนมีประมาณเพียงนี้ กรอกเข้าไปตลอดเวลาเพียงเท่านี้แม้เพียงสักหยดเดียวก็ไม่เข้าไปในลำคอเรา กลับไหลเข้าลำคอของคนอื่นไปหมด ความหลุดพ้นไปจากกำเนิดเปรตนี้ จงอย่ามีเลยลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านั้น ได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความสังเวชยิ่งนักพากันกล่าวว่า ก็อุบายอะไร ๆ เพื่อระงับความกระหายมีบ้างไหม เปรตตอบว่า เมื่อกรรมชั่วนี้สิ้นไป เมื่อพวกญาติถวายทานแต่พระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต อุทิศทานให้แก่เราเราก็จักพ้นจากความเป็นเปรตนี้ไปได้ พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้นจึงพากันไปสู่กรุงสาวัตถี เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว กราบทูลเรื่องนั้น รับสรณคมน์และศีล ถวายทานแต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ตลอด ๗ วัน แล้วอุทิศส่วนบุญแก่เปรตนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่บริษัททั้ง ๔ และมหาชน และมลทิน คือความตระหนี่มีโลภะ เป็นต้น ได้เป็นผู้ยินดีถึงในบุญมีทาน เป็นต้น ฉะนั้นแล”^{๓๖}

๒) **คุณค่าด้านความกตัญญู** การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม้เหล่านั้น ก็พึงทราบว่าเป็นกตัญญู กตัญญูตานั้นเป็นมงคลเพราะเป็นเหตุประสบผลวิเศษมีประการต่าง ๆ มีเป็นผู้อันสัตบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญเป็นต้น ทั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่า^{๓๗} “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายบุคคล ๒ จำพวกเหล่านี้หาได้ยากในโลก คือบุพพการี ๑ กตัญญูกตเวทิต์ ๑ “ภิกษุทั้งหลายมารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ ๕ ประการนี้ จึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลฐานะ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ^{๓๘}

๑) บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้วจักเลี้ยงเรา

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๗.

^{๓๖} ขุ.เปต.อ. (ไทย) ๔๙/๒๒๐-๒๒๑.

^{๓๗} ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๓๙/๖/๒๐๒.

^{๓๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๙/๖๐-๖๑.

- ๒) บุตรจักช่วยทำกิจของเรา
 ๓) วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน
 ๔) บุตรจักปฏิบัติตนให้สมควรรับทรัพย์มรดกไว้
 ๕) เมื่อเราทั้งสองตายไปบุตรจักทำบุญอุทิศให้

“ภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ ๕ ประการนี้แลจึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลมารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะ ๕ ประการจึงปรารถนาบุตรด้วยหวังว่าบุตรที่เราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเราจักช่วยทำกิจของเราวงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นานจักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดกและเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะเหล่านี้จึงปรารถนาบุตรเพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษผู้สงบเป็นกตัญญูกตเวทีบุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ทำไว้ต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดา ช่วยทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาท ตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธาสมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเป็นที่สรรเสริญ”

๓) **คุณค่าด้านจิตใจ** การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครื่องญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหันาสารายด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที ตามหลักพระพุทธศาสนา และมีผลทางด้านจิตใจต่อผู้ได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนี้เป็นอย่างมาก ความสุขใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การได้ขอความคุ้มครองจากดวงวิญญาณปูย่า ตา ยายให้ทำมาหากินคล่อง ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ การได้มารวมญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ จากการแยกย้ายกันไปทำงานต่างจังหวัด ได้เดินทางมาร่วมพิธีกรรมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ลูกหลาน ญาติพี่น้อง พ่อแม่ทาบ่านต่างมีความสุขใจร้องรำทำเพลง ต้มสุรากินอาหารกันเต็มที่ ควบคู่ไปกับการทำบุญใหญ่ ตามหลักพระพุทธศาสนา คนที่มีความสุขต้องเป็นผู้รู้จักให้และรู้จักรับ^{๓๙} ประเพณีสารทเดือนสิบจึงรวมทุกอย่างของความรัก ความสามัคคี ความกตัญญูรู้คุณการเสียสละไว้อย่างครบถ้วนในประเพณีนี้ การให้ความเคารพนับถือแก่บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ถูก ๆ หลาน ๆ ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษให้มีการแสดงออกโดยการบูชา เช่นไหว้^{๔๐} และให้แสดงความยำเกรงถึงแม้ว่าบรรพบุรุษของตระกูลจะตายไปแล้วก็ตาม โดยมีความเชื่อเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนอยู่เพื่อคอยดูแลปกป้องอันตรายคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ที่กระทำคุณงามความดีและอาจจะลงโทษลูกหลานที่ประพฤติไม่ดีให้ได้รับความทุกข์ยาก มีความเดือดร้อน ไม่มีความสุขในครอบครัว

๒.๘ ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัวกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์มีความหลากหลายด้วยเชื้อชาติและภาษาประกอบด้วย กลุ่มชาว

^{๓๙} อารีย์ ทองแก้ว, วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์, (อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๔๙), หน้า ๖๖-๖๗.

^{๔๐} ภูมิจิต เรืองเดช, ความเชื่อและการนับถือผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร, (สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๓-๒๐๔.

เขมร กลุ่มชาวส่วย กลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวจีน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมากจังหวัดหนึ่ง โดยสันนิษฐานว่าดินแดนจังหวัดสุรินทร์แห่งนี้ ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในสมัยที่พวกขอมมีอำนาจเหนือพื้นที่แห่งนี้ เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง เมืองสุรินทร์ได้ถูกทิ้งร้างจนเกิดกลายเป็นดง จนกระทั่งชนเผ่ากวยได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

๒.๘.๑ ประวัติของจังหวัดสุรินทร์

ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๐๒ ในสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์ ได้มีช้างเผือกแตกโรงมาจากกรุงศรีอยุธยาหนีเข้ามาในป่าบริเวณถิ่นที่อยู่ของชาวกวย เจ้าหน้าที่ผู้ติดตามช้างจากกรุงศรีอยุธยาตามหาช้างไม่พบ จึงได้รับคำแนะนำจากเจ้าเมืองพิมายให้มาหาหัวหน้าหมู่บ้านชาวกวย คณะผู้ติดตามช้างได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้าหมู่บ้านชาวกวยเป็นอย่างดี จนสามารถนำช้างเผือกกลับไปถวายสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ได้เช่นเดิม ด้วยความดีความชอบดังกล่าว จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานรางวัลให้ตามความเหมาะสมและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหัวหน้าชาวกวยเหล่านั้นให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน กลับไปปกครองคนในหมู่บ้านของตน โดยขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย^{๔๑} ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๖ คณะหัวหน้าหมู่บ้านเหล่านั้นได้จัดหาของป่าไปถวายประกอบด้วย ช้าง ม้า แก่นสน ยางสน นอระมัต (นอแรด) งาช้าง ขี้ผึ้ง ซึ่งถือว่าเป็นการส่งส่วยตามประเพณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์หัวหน้าหมู่บ้านเหล่านั้นให้สูงขึ้น และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะหมู่บ้านเป็นเมืองดังนี้

- ๑) บ้านคูปทายเป็นเมืองคูปทายสมันต์ มีพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เซียงปุม) เป็นเจ้าเมือง
- ๒) บ้านอัจจะปะนิงหรือบ้านคางยางเป็นเมืองสังขะ มีพระยาสังขะบุรีศรีนครอัจจะ (เซียงชะ) เป็นเจ้าเมือง
- ๓) บ้านกุดหวายหรือบ้านเมืองเตา เป็นเมืองรัตนบุรี มีพระศรีนครเตา (เซียงสี) เป็นเจ้าเมือง
- ๔) บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมโคกลำดวน เป็นเมืองขุขันธ์มีพระไกรภักดีศรีนครลำดวน (เซียงขัน) เป็นเจ้าเมือง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เมืองคูปทายสมันต์^{๔๒} ได้มีส่วนร่วมในการทำสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองทัพหลวงมาตลอด เช่น ในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ได้ร่วมกับกองทัพเมืองขุขันธ์ เมืองสังขะ เป็นกองหน้าไปตีเมืองต่างๆ ของกรุงศรีสัตนาคนหุต และตีได้เมืองเวียงจันทน์ในที่สุด ต่อมาก็ได้จัดกองกำลังไปสมทบกองทัพใหญ่ที่เมืองเสียมราฐ กำปงสวาย บรรพทายมาศ และตีได้เมืองเขมรมาอยู่ในขอบขันธสีมา อันเป็นสาเหตุให้ชาวเขมรอพยพเข้ามาอยู่ที่เมืองคูปทายสมันต์และเมืองสังขะมากขึ้น จนทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของเขมรมาครอบงำสังคมชาวเมืองเดิมไปบางส่วน เมื่อ

^{๔๑} ยุพดี จรรย์ยานนท์, “การศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์”, **ปริญญาณิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔ – ๓๕.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ ขึ้นครองราชย์จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนนามเมืองจาก คูปทายสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมือง และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นตรงต่อ กรุงเทพมหานครตั้งแต่นั้นมา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบ เติศาภิบาล ตามแบบอารยประเทศ มีการคมนาคมสะดวกขึ้น จึงมีชาวจีนเข้ามาตั้งร้านค้าขาย และมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามความเจริญของบ้านเมือง

๒.๘.๒ อาณาเขตของจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ระหว่างเส้นแวงที่ ๑๐๓ องศา และ ๑๐๕ องศาตะวันออก และระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๕ องศา และ องศาเหนือ ห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ ๔๕๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศใต้	ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์

๒.๘.๓ ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดสุรินทร์มีเนื้อที่ประมาณ ๘,๑๒๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕,๐๗๗,๕๓๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้คือบริเวณซึ่งติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา มีป่าทึบและภูเขาสลับซับซ้อน ถัดจาก บริเวณภูเขา จะเป็นที่ราบสูงลุ่มๆ ดอนๆ ลักษณะลูกคลื่นลอนลาดบริเวณตอนกลาง ของจังหวัด จะเป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ มีที่ราบสูงอยู่บางตอน ด้านเหนือของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่าน จังหวัดสุรินทร์มีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ๘ สายดังนี้คือ แม่น้ำมูล ลำน้ำชี ห้วยเสนง ลำห้วยพลับพลา ลำห้วยระวี ลำห้วยทับทัน ลำห้วยระหารและลำห้วยแก้ว เป็นลำน้ำที่ทำประโยชน์ให้แก่จังหวัด สุรินทร์ นอกจากนี้ ๘ แห่งนี้แล้ว ยังมีลำน้ำและหนองน้ำอีกมากมายกระจัดกระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ แต่แหล่งน้ำต่างๆดังกล่าวไม่สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่เกษตรกรได้มากนัก ในฤดูแล้งส่วนใหญ่ น้ำ จะแห้ง เว้นแต่ลำน้ำมูลซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี

๒.๘.๔ กลุ่มประชากรในจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ มีประชากรส่วนมากอาศัยอยู่ในเขตชนบท มีความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ประเพณีและความเป็นอยู่เนื่องจากประชากรที่พูดภาษาต่างกัน ๓ กลุ่มหรือ “สุรินทร์ ๓ เผ่า” คือ เขมร ส่วย และลาว แต่ประชากรทั้งหมดมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสามัคคี ต่างได้ รักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาของตนไว้เป็นอย่างดี และเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

จังหวัดสุรินทร์มีประชากรมากเป็นลำดับที่^{๔๓} ๑๐ ของประเทศไทย และมีความหนาแน่น เฉลี่ยเป็นลำดับที่ ๑๘ ของประเทศไทย ประกอบด้วยกลุ่มคนหลัก ๔ กลุ่มคือ

^{๔๓} จังหวัดสุรินทร์ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

๑) ชาวไทยกวย - กวย - เยอ กวย (แปลว่า คน) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ขอม - มอญเก่า หรือ กรอม” อีกกลุ่มหนึ่ง มีรูปร่างลักษณะผิวค่อนข้างคล้ำ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ รวมไปถึง ร้อยเอ็ด มหาสารคาม อุดรธานี นครราชสีมา ชาวกวย มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เคยครอบครองดินแดนแถบที่ราบสูงในเขตเทือกเขาพนมดงรัก และลงไปจนถึงแถบทะเลสาบในประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน รวมไปถึงถึงในเขตลาวใต้ (เช่น จำปาศักดิ์ อັตตะปือ แสนปาง เป็นต้น)และเวียดนามใต้บางส่วน ซึ่งเป็นดินแดนดั้งเดิม ในสมัยอยุธยาเคยส่งราชทูตเข้ามาค้าขายในราชอาณาจักรอยุธยา และมีการบันทึกไว้ว่ามีสิทธิทางการค้าเท่าเทียมพ่อค้าชาวตะวันตก บรรพบุรุษในอดีตมีการเดินทางค้าขาย การย้ายถิ่นที่อยู่ไปมาระหว่างกันเสมอ ชาวกวยมีภาษาพูด มีการนับเลขเป็นระบบฐานสิบ และในอดีตมี อักษรเป็นของตนเองแต่ได้ขาดหายไปอย่างไม่ปรากฏร่องรอย ปัจจุบันได้มีการค้นคว้าและนำอักษรกวยมาใช้ใหม่แล้วโดยชมรมชาวกวยแห่งประเทศไทย ชาว กวย กวยเชี่ยวชาญด้านวิศวกร สถาปนิก แพทย์ การปกครอง ครูบาอาจารย์ นักบวช ชาวกวยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่สามารถพูดสื่อสารภาษาถิ่นในแถบอีสานใต้ได้หลายภาษา ทั้งภาษากวย กวย ภาษาลาว และ ภาษาเขมร นิยมพูดภาษาเป็น ๒ กลุ่ม คือ กวย - ลาว อยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และ นครราชสีมาบางพื้นที่ ซึ่งพูดภาษากวยในปัจจุบันมีคำภาษาลาวปนอยู่ด้วย บางคำ และกวยสุรินทร์ อยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีตอนล่าง ชาวไทยกวย อาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดที่อำเภอศีขรภูมิ สำโรงทาบ จอมพระ สังขะ บัวเขต ศรีณรงค์ สนม ลำดวน ท่า ตูม บางส่วนของอำเภอเมือง เขวาสินรินทร์ และกาบเชิง ปัจจุบันนับถือพุทธศาสนา พราหมณ์ ผสม ความเชื่อผีบรรพบุรุษ

๒) ชาวไทยเขมร (ขะแมร์) มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในท้องที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ชาวเขมรส่วนใหญ่มีลักษณะผิวขาวเหลือง - ค่อนข้างคล้ำ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ภาษาเขมรป่าดง คล้ายภาษาเขมรในกัมพูชา แต่เสียงเพี้ยนกันอยู่บ้าง เขมรป่าดงแต่เดิมนับถือศาสนาพราหมณ์และผี บรรพบุรุษ ปัจจุบันหันมานับถือพุทธศาสนา ชาวเขมรส่วนใหญ่ชอบและเชี่ยวชาญงานด้านการเกษตร ประมง การเลี้ยงสัตว์ งานบริการ และการละเล่นดนตรี เนื่องบริเวณแอ่งที่ราบลุ่มทะเลสาบโตนเลไป จนถึงบริเวณแถบเวียดนามใต้ในปัจจุบันเป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรและเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญมาแต่สมัยโบราณ ชาวเขมรอพยบขึ้นมาอาศัยอยู่ในแถบสุรินทร์และอีสานใต้ต่อเนื่องมา และในช่วงปีพ.ศ. ๒๓๒๔ ทางฝ่ายเขมรเกิดการจลาจล โดยเจ้าทะเลหะ (มู) กับพระยาวิมลราช (ฮู) ฝักใฝ่ในทางญวน และสมัยที่นางตามบุตรเจ้าเมืองประทายเพชร (คาดว่า เป็นลูกสาวเจ้าเมืองชาวกวย จากฝั่งกัมพูชา) ซึ่งเป็นนายของตนมาเป็นสะใภ้หลานชายชาวกวยเจ้าเมืองสุรินทร์ จึงพากันอพยพตาม เจ้านายมาอยู่ที่เมืองคูประทาย (เมืองสุรินทร์) เป็นอันมาก และอพยบเข้ามาอีกหลายครั้งในช่วง ฝรั่งเศสปกครองและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

๓) ชาวไทยลาว จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด สุรินทร์ จึงมีเชื้อสายไทยลาวเหมือนกับหลายจังหวัดในภาคอีสาน โดยได้ใช้ภาษาและวัฒนธรรมที่ เหมือนกันกับชาวไทยลาวโดยทั่วไป แต่ก็จะมีอยู่ที่แตกต่างในเรื่องของภาษาบ้างในแต่ละท้องถิ่น ชาว ไทยลาวอพยบเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้งด้วยเหตุหลายๆ ประการ

๔) **ชาวไทยจีน** ชาวจีนส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาในอดีตเป็นชุมชนขึ้นในจังหวัดสุรินทร์นั้น สาเหตุหลัก ๆ มาจากปัญหาการลี้ภัยสงคราม การแตกพ่ายของก๊กต่างๆ การเกณฑ์แรงงานทาสที่เกิดขึ้นต่อเนื่องยาวนานมาหลายพันปีของราชวงศ์ต่างๆ สงครามฝิ่นกับอังกฤษและชาติต่างๆในยุโรป ซึ่งสร้างความวุ่นวายในแผ่นดินจีนถึง ๑๐๐ ปี และต่อเนื่องมาถึงยุคการปฏิวัติประชาธิปไตยสมัย ดร. ซุนยัตเซ็น การปฏิวัติคอมมิวนิสต์นำโดยเหมา เจ๋อตง และสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพญี่ปุ่นบุกจีนที่ต่อเนื่องยาวนานมากกว่า ๕๔ ปี ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๙๒ ทำให้ประชาชนเดือดร้อนลำเค็ญโดยเฉพาะช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวจีนในจังหวัดแต่จิว มณฑลกลวงตุง และทางแถบตอนใต้ของประเทศจีนในปัจจุบันได้อพยพลี้ภัยเข้ามาตั้งเมืองไทยเป็นจำนวนมาก สายหนึ่งมาทางเรือ ขึ้นฝั่งที่เมืองบางกอก (กรุงเทพมหานคร) อีกสายหนึ่งผ่านเข้ามาทางเวียดนามและลาว ชุมชนชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสุรินทร์อาจแบ่งออกเป็นสองถึงสามช่วงใหญ่ ๆ ได้แก่ ก่อนการสร้างทางรถไฟผ่านเมืองสุรินทร์ (อพยบข้ามมาจากทางฝั่งชายแดนที่ติดต่อกัน เช่น กัมพูชา และ สปป.ลาว หรือเวียดนาม) และระหว่าง - หลังจากทางรถไฟมาถึงจังหวัดสุรินทร์แล้ว ซึ่งการคมนาคมสะดวกขึ้น ทำให้เกิดการเดินทางไปมาระหว่างจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศสะดวกขึ้น ประเทศจีนในปัจจุบันประกอบกันขึ้นมาด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หลายชนเผ่าพันธุ์ ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม มีรวมๆ กันประมาณ ๕๖ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างน้อย กระจายอาศัยอยู่ทั่วประเทศจีน เช่น มองโกล อูยกูร์ ภูจ้อ อี ไต ฮั่น จ้วง หุย แมนจู แม้ว ฯลฯ เป็นต้น เช่นเดียวกับประเทศในภูมิภาคแถบเอเชียทั้งหมด

๒.๘.๕ ศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์

เนื่องจากประชากรจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไทย-เขมรจะมีกลุ่มไทย-กูย และกลุ่มไทย-ลาวบ้างก็ประมาณร้อยละ ๓๐ เท่านั้น ดังนั้น ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาไทย-เขมรเป็นส่วนใหญ่จะมีภาษาไทย-กลางและไทย-ลาวบ้างก็เฉพาะที่ใช้ติดต่อกันในระหว่างกลุ่มหรือใช้ติดต่อกับชุมชนภายนอกเท่านั้น ส่วนการติดต่อกันภายในกลุ่มหรือในชีวิตประจำวันก็จะใช้ภาษาถิ่นกันเป็นพื้นในด้าน การนับถือศาสนา ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งขณะนี้มีวัดทั้งหมดประมาณ ๑,๐๐๐ แห่ง (รวมทั้งที่พักสงฆ์ด้วย) เฉลี่ยประมาณ ๑ วัดต่อ ๓ หมู่บ้าน ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนาก็ตาม แต่ความเชื่อถือดั้งเดิมในรูปของไสยศาสตร์ก็ยังมีอิทธิพลต่อชาวบ้านอยู่มาก โดยเฉพาะในเรื่องของผีบางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และคาถาอาคม ประเพณีวัฒนธรรมและการละเล่นของชาวสุรินทร์ จะมีเอกลักษณ์ของตนต่างหาก แตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ของภาคอีสาน ที่สำคัญ ได้แก่ กันตรึม เรือมอันเร เรือมอาโย เรือมตรุษ กโน้ปติงตอง เจริงและลิเกพื้นบ้าน การละเล่นเหล่านี้ยังเหลืออยู่ในปัจจุบันหาชมได้ทุกเวลา โดยเฉพาะในช่วงของเทศกาลสำคัญ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ และงานช้าง เป็นต้น ถึงแม้สุรินทร์จะมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตัวเองก็ตามแต่ก็เป็นเพียงส่วนที่เป็นวัฒนธรรมย่อยเท่านั้น ส่วนที่เป็นวัฒนธรรมรวมหรือวัฒนธรรมของชาติ เช่น การทักทายปราศรัยการนับถือผู้ใหญ่ การกราบไหว้ การยอมรับ และยกย่องผู้มีอำนาจและประเพณีอื่น ๆ เช่น การทอดผ้าป่า กลืน การเข้าพรรษา เป็นต้น จะคล้ายกับจังหวัดอื่น ๆ ดังนั้น จึงพูดได้ว่า สุรินทร์นั้นมีวัฒนธรรมทั้งสองส่วน คือ วัฒนธรรมย่อย หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมรวมหรือวัฒนธรรมของชาติ เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย เพียงแต่ว่า ในส่วนของวัฒนธรรมย่อยจะมีลักษณะเด่นชัด

กว่าที่อื่นเท่านั้น และการสะเดาะเคราะห์ก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมย่อยอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดสุรินทร์ที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพื้นถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

จากที่ศึกษามาสรุปได้ว่า พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีมาแล้วตั้งแต่โบราณกาลโดยพิธีกรรมนี้ได้ประยุกต์หลักความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ หลักความเชื่อในเรื่องการทำบุญในเดือนสิบของศาสนาพราหมณ์และหลักความเชื่อในการทำบุญอุทิศแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วของศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วยกัน กลายเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญต่อชาวพุทธไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันงานแซนโฎนตามีการปฏิบัติกันทั้งในครอบครัว หมู่บ้าน และจังหวัด จะทำพิธีในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาเยี่ยมลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่อื่นหรือที่แยกครอบครัวจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ลูกสาวหรือลูกสะใภ้จะต้องเตรียมของฝาก “กันจือเบ็น” (กระแอมสำหรับจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้) เป็น เสื้อผ้าเครื่องใช้มาส่งครอบครัวใหญ่ และจะช่วยกันจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ขนม ผลไม้ เสื้อผ้าเครื่องใช้ เพื่อใช้ในการเช่นไหว้บรรพบุรุษของครอบครัว ในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เชื่อว่าเป็นวันที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้วเดินทางมาถึงโลก ชาวไทยเชื้อสายเขมรทุกครอบครัวจะจัดเตรียมตั้งเครื่องเช่นไหว้ที่บ้าน โดยจัดใส่กันจือเบ็นเพื่อญาติๆ ใช้สำหรับเช่นไหว้บรรพบุรุษ การทำพิธีแซนโฎนตาโดยผู้อาวุโสก็จะเรียกถามหาลูกหลาน ญาติพี่น้องว่ามาพร้อมหน้ากันหรือยัง และให้มารวมกัน แล้วจะเริ่มเช่นไหว้โดยจุดธูปเทียน ยกขันห้าไหว้และต่างก็พูดเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเช่นไหว้ แล้วรินน้ำให้ล้างมือ และรินเครื่องดื่ม เช่น เหล้า น้ำอัดลม ฯลฯ ชี้บอกให้รู้ว่ามีเครื่องเช่นไหว้อะไรบ้าง เสมือนการมารายงานตัวต่อบรรพบุรุษว่าได้มารอต้อนรับแล้ว ในพิธีเช่นไหว้ใช้เวลาประมาณ ๒๐ -๓๐ นาที เมื่อ ทำพิธีเสร็จแล้วลูกหลานญาติพี่น้องก็จะนำอาหารเครื่องเช่นไหว้ต่างๆ มารับประทานร่วมกันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในหมู่ลูกหลาน ญาติมิตร เพราะหนึ่งปี มีครั้งเดียว ลูกหลานที่ไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือต่างจังหวัดจะได้รู้จักคุ้นเคยกัน ในช่วงเย็นเตรียมเครื่องเช่นไหว้ เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ซึ่งได้จัดเตรียมไว้แล้ว พร้อมบอกให้วิญญาณบรรพบุรุษไปที่วัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธรูป จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีมอบเครื่องเช่นไหว้แก่บรรพบุรุษ แล้วกลับมาบ้านเตรียมปูที่นอนและเครื่องใช้สำหรับให้บรรพบุรุษ เชื่อว่าบรรพบุรุษจะค้างที่บ้านในคืนนี้ ก่อนสว่างก็จะทำเรือกาบกล้วย ใส่เงินกระดาษ ขนม อาหาร เครื่องดื่ม ผลไม้ และเสื้อผ้าของใช้ขนาดเล็ก จุดธูปเทียนแล้วลอยไปในแม่น้ำ หรือบ่อในบริเวณบ้านเพื่อเป็นการส่งวิญญาณบรรพบุรุษกลับสู่ยมโลกก่อนสว่าง หากไม่ทำเรือส่งท่านก็จะกลับไปยมโลกไม่ได้ และจะติดค้างอยู่ในโลกกระทั่งถึงเณแซนโฎนตาอีกรอบนับเป็นการสร้างบาปและความ ทุกข์แค้นวิญญาณบรรพบุรุษ

บทที่ ๓

พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชาโดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ที่มาของแนวคิดการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

กัมพูชาเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่พันปี โดยแต่เดิมเป็นดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร ที่มีหลักฐานว่าอพยพมาจากอินเดีย ในฐานะพ่อค้า หรือเพื่อการค้า ผ่านเข้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุทรอินโดจีน และตั้งถิ่นฐาน ผสมผสานกับคนในท้องถิ่นเดิม และกับคนที่อพยพมาทีหลัง ทั้งในชาติพันธุ์ และทางวัฒนธรรมมีความเจริญเพิ่มขึ้นตามลำดับ ต่อมาได้มีชนชาวอินเดียเข้ามาติดต่อค้าขาย และได้นำเอาวัฒนธรรมอินเดียมาเผยแพร่ด้วย ทำให้ประเทศกัมพูชาได้รับเอาวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งก็คือพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

จากหลักฐานข้อมูลที่ปรากฏพบว่า ประเทศกัมพูชาเป็นดินแดนแรก ๆ ที่รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาครั้งพระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาเผยแพร่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ รวมทั้งได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญทางด้านจิตใจมาจากประเทศอินเดียในบางส่วน ศาสนาแรกที่เป็นศาสนาสำคัญของชาว กัมพูชา คือ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาที่รองลงมา คือ พระพุทธศาสนา ซึ่งศาสนาทั้งสองนี้ ได้กลายเป็นศาสนาหลัก และศาสนารองในสังคมกัมพูชา ดังปรากฏหลักฐานทางด้านจารึก โบราณคดี และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏผ่านปราสาทนครวัด ปราสาทนครธม และพลวัตทางพระพุทธศาสนาสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

๓.๑.๑ พัฒนาการประเพณีสารทจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา

คำว่า “สารท” ชาว กัมพูชาเรียกว่า “พุมบิณท์” ประเพณีนี้เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความเป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเองคือ เน้นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ซึ่งเอกลักษณ์นี้เองที่เป็นจุดเด่นของประเพณี เมื่อถึงเทศกาลเมื่อไรชาวพุทธทุกพื้นที่มีการประกอบพิธีทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บุพการีของตน ในบางท้องถิ่นนั้นเชื่อกันว่าหากลูกหลานไม่ได้ไปวัดทำบุญอุทิศไปให้ เหล่าบรรพชนเหล่านั้นก็จะสาปแช่ง ให้ประสบแต่ความหายนะ หาเลี้ยงชีพไม่เจริญ เป็นต้น ดังนั้น ประเพณีสารทจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะต่างจากประเพณีอื่นวิถีชีวิตและบริบททางสังคมรวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาลเป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเช่นสังเวีย บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ตนและครอบครัวอยู่รอดปลอดภัย สิ่งเหล่านี้เมื่อมีการกระทำบ่อย และมีการสืบทอดไปหลายยุคสมัย ก็ย่อมมีพัฒนาการในตัวของมันเอง แล้วมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ดังที่ได้กล่าวมาในส่วนของความหมายของ “สารท” โดยแรกเริ่มนั้นอาจจะมิได้เป็นพิธีกรรม เป็นเพียงกิจกรรมรื่นเริงในช่วงฤดู

เก็บเกี่ยวเท่านั้น ต่อมากิจกรรมเหล่านั้นก็กลายเป็นพิธีกรรมชัดเจน แล้วพัฒนามาเป็นประเพณีตามลำดับ

สืบนั้นความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ นั้น ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดและการกระทำของชาวเขมรเป็นอย่างมาก ในยุคแรกชาวเขมรนั้นมีความเชื่อเรื่องเนี่ยะตา โดยเชื่อกันว่าผู้ที่ตายไปแล้วจะเกิดเป็นเนี่ยะตาเพื่ออยู่ดูแลลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัย ยิ่งผู้ตายเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากเท่าไรเมื่อตายไปแล้วก็ยิ่งได้รับการเคารพนับถือมากเท่านั้น ในยุคต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาทั้ง ๒ ศาสนาล้วนมีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเหมือนกับความเชื่อดั้งเดิมของพวกเขา ชาวเขมรจึงรับเอามาปฏิบัติอย่างจริงจัง อิทธิพลจากทั้ง ๒ ศาสนานี้มีผลต่อแนวคิดและวิถีชีวิตของพวกเขา จึงมีการสร้างเป็นปราสาทใหญ่โตอีกด้วยอำนาจจากความเชื่อนั้นเอง ดังนั้น เราจึงกล่าวได้ว่าความเชื่อเป็นบ่อเกิดแห่งพิธีกรรม และเมื่อพิธีกรรมนั้นทำบ่อย ๆ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมก็กลายเป็นประเพณี ก่อนที่จะกลายเป็นประเพณีได้หลักคำสอนเหล่านั้นต้องมีอิทธิพลทั้งต่อแนวคิด และวิถีชีวิตของชาวเขมรเป็นอย่างมาก

ดังนั้น หลักคำสอนในพุทธศาสนาส่งอิทธิพลต่อแนวคิด และการกระทำของชาวพุทธเป็นมาก โดยเฉพาะด้านความเชื่อสิ่งลึกลับ เนื่องจากมนุษย์ก็มีพื้นฐานความเชื่อในด้านนี้อยู่แล้ว เมื่อได้รับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเข้ามา ความเชื่อต่อสิ่งเหล่านั้นทวีคูณมากยิ่งขึ้น ข้อนี้มีข้อสังเกตอยู่ว่าถึงแม้ว่ามนุษย์จะมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากเพียงไร เมื่อได้รับหลักธรรมเข้ามาความเชื่อและแนวคิดเหล่านั้นก็ถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีพุมบิณฑ์ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพุทธศาสนา โดยหลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิด และการกระทำต่อชาวพุทธมากที่สุด หมายถึง ที่มาของประเพณีพุมบิณฑ์ในประเทศกัมพูชามี ๔ เรื่อง ด้วยกันคือ เรื่องพระอุปัคตต์ เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี เรื่องของนายพรานที่เลี้ยงด้วยการฆ่าสัตว์ และเรื่องพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่ไปเกิดเปรต^๑

๓.๑.๒ แนวคิดความเชื่อที่เป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมพุมบิณฑ์ (แซนโฏนตา)

จากที่กล่าวมาว่าด้วยเรื่องพัฒนาการและแนวคิดความเชื่อที่ทำให้เกิดประเพณีพิธีกรรมพุมบิณฑ์หรือแซนโฏนตาจากการศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีอยู่ ๔ เรื่องดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. เรื่องพระอุปัคตต์

พระอุปัคตต์ หรือพระอุปัคตต์นั้นไม่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาแต่อย่างใด การเล่าถึงประวัติของพระอุปัคตต์ก็อาจจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเพณีและความเชื่อแต่ละท้องถิ่นของสังคมนั้น ๆ ในคัมภีร์ไบเบิล ฉบับศาสตราจารย์วาท ซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับภาษาเขมร ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ได้กล่าวถึงประวัติของพระอุปัคตต์ แต่ก็ได้กล่าวถึงชาติภูมิทั้งหมด กล่าวถึงเฉพาะตรงที่พระอุปัคตต์ลงไปเยี่ยมนรกภูมิ แล้วนำข่าวสารของสัตว์นรกมาบอกแก่ญาติโลกมนุษย์และในหนังสือ พระเจ้าอโศก ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระอุปัคตต์ว่า พระอุปัคตต์เป็นพระมหาเถระผู้ที่บุญบารมีเสมือนพระพุทธเจ้า เพียงแต่ไม่มีมหาบุริสลักษณะ ๓๒ เหมือนพระพุทธเจ้า เป็นพระเถระผู้

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า จรณ ณาต, (โชตญาโณ), พจนานุกรมเขมร ภาค ๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๒), หน้า ๒๑.

มีฤทธาานุภาพมาก และเป็นผู้ทรงจำพระธรรมวินัยทั้งหมด อย่างไรก็ตาม นามของพระอุปัคฺตต์มาปรากฏเด่นชัดในคัมภีร์โลกบัญญัติ ซึ่งเป็นคัมภีร์บาลียุคหลัง ซึ่งรจนาโดยพระสังฆธรรมโฆษเถระผู้เป็นพระเถระนักปราชญ์ชาวลังกา ได้รับรจนาคัมภีร์นี้ในสมัยอนุราธปุระ บ้างว่าเป็นพระเถระชาวพม่า เป็นผู้รจนาเป็นในฉบับภาษาบาลีอักษรพม่าและคัมภีร์โลกวาทานของฝ่ายมหายาน^๒

ประวัติของพระอุปัคฺตต์ที่ชาวพุทธมักจะถูกกล่าวถึงนั้น มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเพณี ความเชื่อแต่ละท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้นในคัมภีร์บางแห่งก็อาจจะกล่าวขัดแย้งกันด้วยซ้ำ ในคัมภีร์โลกบัญญัติ คัมภีร์ปฐมสัมโพธิกถาพิสดาร และคัมภีร์ อโศกาวาทาน ตลอดจนหนังสือพระเจ้าอโศก ได้กล่าวว่า พระอุปัคฺตต์นั้นมีชีวิตอยู่ในยุคของพระเจ้าอโศก เป็นพระเถระผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยกำจัดมลทินพระเจ้าอโศก ยิ่งกว่านั้นเป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก สามารถปราบพญามารให้กลายเป็นสัมมาทิฐิ ในหนังสือพระเจ้าอโศกได้กล่าวถึงบทบาทของพระอุปัคฺตต์ว่า เป็นผู้ที่มีความชำนาญทางด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์เป็นอย่างดี พระเจ้าอโศกจึงไว้วางพระทัยให้พระอุปัคฺตต์เป็นมัคคุเทศก์พาเที่ยวชมสถานที่สำคัญ ๆ ทางพุทธศาสนา เป็นที่น่าสังเกตว่า พระอุปัคฺตต์เป็นพระเถระที่มีบทบาทสำคัญมากในยุคของพระเจ้าอโศก แต่ในศิลาจารึกของพระองค์กลับไม่มีศิลาจารึกหลักใดที่กล่าวถึงพระเถระที่มีชื่อเสียงในยุคของพระองค์เลย ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “การที่พระองค์ไม่ได้จารึกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พระเถระที่มีชื่อเสียงไว้ในศิลาจารึก เนื่องจากทรงได้พยายามวางพระองค์เป็นกลาง ๆ ไม่ตรัสถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเลย แต่ทรงสอนธรรมที่เป็นหลักความประพฤติทั่วไปอันมีหรือเป็นที่ยอมในทุกศาสนา”^๓ และนักปราชญ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่าและนอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐาน “ในศิลาจารึก” “ไม่มีสักคำที่พูดถึงพระพุทธเจ้า หรือพุทธศาสนา มีอริยสัจจะ ๔ ปฏิจจะสมุปะบาท นิพพานและหลักธรรมข้อสำคัญทางพุทธศาสนา ไม่ปรากฏในศิลาจารึกเลย”^๔ กล่าวไว้ในหนังสือ ว่าธรรมเนียมที่นำเสนออย่างนั้นในธรรมเนียมการเหล่านี้ เป็นเพียงอีกชื่อหนึ่งสำหรับเรียก ชีวิตที่ดำรงมศีลธรรมและตั้งอยู่บนพื้นฐานร่วมของทุกศาสนา ดังนี้ พระเจ้าอโศกจึงนับได้ว่าได้ทรงวางฐานแห่งศาสนาสากล และน่าจะเป็นบุคคลแรกที่ทำการนี้ในประวัติศาสตร์^๕

จากที่ขณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่พระเจ้าอโศกไม่ได้จารึกรายนามของพระเถระที่มีชื่อเสียง เช่น พระอุปัคฺตต์ ไว้ในศิลาจารึกจึงมิใช่เรื่องแปลก หากแต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระองค์ อนึ่งพระองค์ก็น่าจะได้รับบทเรียนหลายอย่างจากที่ตนคิดความขัดแย้งระหว่างอินทกับชาวพุทธ จนต้องมีการเซ็นช่อกัน และมีผู้ที่สังเวทชีวิต ในเหตุการณ์นั้นมีพระอนุชาของพระองค์ร่วมอยู่ด้วย ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในอนาคตจึงไม่การจารึกรายนามของพระเถระไว้ในศิลาจารึก อนึ่งจากการศึกษาพบว่า แต่ละคัมภีร์นั้นกล่าวถึงประวัติของพระอุปัคฺตต์ต่างกันบ้างแล้วเหมือนกันบ้างโดยในอโศกการวาทาน และในหนังสือพระเจ้าอโศกได้กล่าวว่า เมื่อพระอุปัคฺตต์

^๒ พระสังฆธรรมโฆษเถระ, **พจนานุกรมบุญประเพณีเขมร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมราชูปถัมภ์, (โชติ ศาโณ), **พจนานุกรมเขมรภาค ๑-๒**, หน้า ๒๑.

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์, **พิธีหลักคำสอนพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖.

ออกบวชได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ อาศัยอยู่ที่วัดนตตมกัการาม บนเขาอุรุมนชะ มีพระอรหันต์ ๘,๔๐๐๐ องค์เป็นบริวารแต่ส่วนในคัมภีร์ปฐมสัมโพธิกาของฝ่ายเถรวาทกล่าวว่า นอกจากเป็นพระเถระผู้มีฤทธิ์อภิญญาแล้วท่านยังได้เนรมิตปราสาทปลีกวิเวกอยู่ใต้สะตือทะเล อยู่อย่างเป็นสุขด้วยอำนาจสมาบัติ

สำหรับชาวพุทธเชมมีความเชื่อมั่นไปในเรื่องฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลานศาสตราวิชาธรได้กล่าวเอาไว้ว่า “พระอุปกุตต์ได้เหาะแทรกปฐพีไปยมโลกเพื่อเยี่ยมสัตว์ ด้วยอำนาจของท่านทำให้สัตว์นรกหายใจเข้าออกได้สะดวกขึ้น สิ่งหนึ่งที่คัมภีร์ไบเบิลานศาสตราวิชาธรแตกต่างจากคัมภีร์อื่น ๆ นั่นก็คือ ช่วงการดำรงชีวิตอยู่ของพระอุปกุตต์ โดยศาสตราวิชาธรกล่าวว่า พระอุปกุตต์นั้นมีชีวิตอยู่ในช่วงที่พระพุทธเจ้ายังคงทรงมานอยู่นั่นเอง”^๖

ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปกุตต์ในสังคมเชมเน้นไปในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ดังที่ปรากฏในศาสตราวิชาธรได้กล่าวถึงเฉพาะตรงที่พระอุปกุตต์ลงไปเยี่ยมนรกภูมิ แล้วนำข่าวของสัตว์นรกมาบอกกล่าวให้ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รับรู้^๗

นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเป็นพระเถระผู้มีบุญญาธิการเหมือนพระพุทธเจ้าเพียงแต่ไม่มีมหาบุริสลักษณะเท่านั้นเอง สังเกตเห็นว่าความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ หรือมีฤทธาณาภาพนี้ได้ปรากฏอยู่ในสังคมเชมมาช้านาน “ทุกครั้งทีประสบกับความทุกข์ลำบากชาวเชมมักคิดว่าไม่นานก็คงมีผู้มีฤทธิ์หรือบุญญาธิการมาช่วยเหลือ ซึ่งนี่ก็อาจจะเป็นแนวคิดที่ได้รับจากศาสนาพราหมณ์ เวลาที่พวกเขาเจอจลาจล ศาสนิกพราหมณ์มักจะคิดว่าไม่นานพระอิศวรจะอวตารลงมาช่วย” แนวคิดดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในสังคมเชมแล้วมีการสอนต่อ ๆ กันจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง โดยพวกเขาไม่รู้เลยว่า พระเจ้าธัมมิกนั้นเป็นใครมาจากไหน แน่นนอนจากความหมายของคำว่า “ธัมมิก” พวกเขาน่าจะมีความหวังว่าสักวันหนึ่งก็จะมีพระราชที่ปกครองประกอบด้วยธรรมเหมือนกับพระเจ้าชัวยรมันที่ ๗ ซึ่งเป็นพระราชในฝันของพวกเขา จะเห็นว่า แนวคิดและความเชื่อเหล่านี้ก็ไม่ต่างอะไรไปจากเรื่องผู้มีบุญญาธิการในพุทธศาสนา เช่น พระอุปกุตต์

ชาวพุทธเชมยังมีความหวังว่า ด้วยฤทธาณาภาพของพระอุปกุตต์จะสามารถช่วยให้ญาติของตนได้ปลดเปลื้องจากความทุกข์ได้บ้าง ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังสามารถช่วยให้ตนเอง และครอบครัวประสบกับความสุขความเจริญร่ำรวยด้วยทรัพย์สมบัตินั่นเองหากเรามองจากประวัติของท่าน จะเห็นว่า พระอุปกุตต์เป็นพระเถระผู้เลื่องชื่อทางด้านฤทธิ์ปาฏิหาริย์มีความสันโดษ อาศัยในปราสาทแก้วท่ามกลางทะเลลึก บ้างว่าอาศัยอยู่บนยอดเขาอามนต์ การที่ได้ทำบุญกับท่านจึงเป็นเรื่องยาก ผู้ใดก็ตามที่สามารถใส่บาตรแด่พระอุปกุตต์ต้องมีพุทธกรรมฝ่ายกรรมดีมาก่อน หรือเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยแรงกล้าซึ่งพระอุปกุตต์ต้องการโปรดสัตว์

ในคัมภีร์ไบเบิลานศาสตราวิชาธรได้กล่าวว่า “พระอุปกุตต์เป็นผู้ที่มีฤทธิ์สามารถเหาะแทรกทะลุปฐพีไปถึงนรก นำเรื่องราวของสัตว์นรกมาบอกกล่าวให้มนุษย์โลกได้รับรู้แล้วนำ

^๖ พระติ่ม เสียด (เมตตาปาโล), **สังฆทานมีผลมาก**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๙.

^๗ พระสังฆัตเถโร สุม, **พิธีทำบุญพุมบิณห์**, พิมพ์ที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔.

เรื่องราวของมนุษย์โลกที่ได้ทำบุญอุทิศไปญาติไปบอกกล่าวให้พวกสัตว์นรกอนุโมทนา ซึ่งความเชื่อตรงนี้เองอาจจะเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างอบายภูมิกับมนุษย์ภูมิ และเป็นต้นตอของแนวคิดเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับโดยนำเรื่องราวของพระอุคุตต์มาเป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างอบายภูมิ และมนุษย์ภูมิดังที่ปรากฏคำสอนว่า หากผู้ใดต้องการกระทำบุญ เพื่อให้อุทิศส่วนบุญไปให้สัตว์นรกเหล่านั้นต้องทำดังนี้คือ

วันแรก ๑ คำเดือนภัทรบท ต้องทำข้าวบิณฑิ ข้าวเปิดโบริ “ข้าวอุทิศให้แก่คนตาย” ทุกวัน แล้วต้องทำองค์พระพุทธรูป ๑ องค์ ๑ วัน “วันละหนึ่งองค์” จนถึงวันแรม ๑๕ คำ เดือนภัทรบทนี้เอง ต้องผูกเพดาน ดาษมานมุติ ปูเสื่อ ต้องสมาทานศีลให้บริสุทธิ์ ต้องปิดกวาดวัดวาอารามพระวิหาร ต้องจัดทายทานเครื่องบรรณาการ มีพวงดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม เป็นต้นแล้วต้องนิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงศีลบริสุทธิ์สวดมหาสมัยต้องประกาศบวงสรวงอัญเชิญครูปิตุยาย พ่อแม่พี่น้อง ญาติกา ซึ่งล่วงลับไปแล้วทั้งหมด พร้อมด้วยเทวดา แล้วต้องนิมนต์ท่านมาเทศนาสาสตราวิชาธรรมในคืนนั้น เช้าขึ้นต้องทำข้าวบิณฑิ ข้าวบิณฑิโบริ “ข้าวสำหรับอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ” ทั้งจิ้งหรีดผลไม้สารพัดโภชนาอาหารทั้งปวงจัดเป็นคูปทายทานอังคาสใส่บาตรพระสงฆ์ อุทิศส่วนบุญส่งไปถึงสัตว์นรกเหล่านั้น ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำบุญกุศลนี้ สัตว์นรกจะหลุดพ้นออกจากทุกข์ภัยในกาลนั้น^๕ ได้ไปบังเกิดในสวรรค์แล้วให้พรสาธุการมายังญาติสันดานซึ่งได้ทำบุญให้ทานอุทิศตรงส่งไปนั้นให้เกิดสุขสวัสดิ์ที่ค้ำยยืนยาวเรื่อย ๆ ไป

๒. เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับในช่วงเดือนสิบ “ภัทรบท” ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากเรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งในเรื่องนี้มุ่งสอนเรื่องพิธีกรรมว่า ผู้ที่ต้องการอุทิศส่วนบุญให้ส่วนผู้ล่วงลับไปแล้วต้องทำอะไรบ้าง ดังที่ปรากฏข้อความในศาสนาอันสงฆ์บิณฑิว่า “ดูก่อนคนหบดีเหล่าพ่อแม่ ญาติสาโลหิตทั้งหลาย ที่ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ไปเกิดในที่ใด ก็ดี แต่เมื่อถึงแรมเดือนภัทรบท ซึ่งจัดถือบิณฑิมาชุมนุมกันอยู่ในเวลานั้น เหตุด้วยเดชะอันสงฆ์ของบุญ ซึ่งเหล่าญาติสันดานไปทำข้าวบิณฑิ^๕ กฎที่เกิดจากการยอมรับทางสังคมเราจะเรียกว่า “กฎปวงณี” ซึ่งกฎตัวนี้อาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับกฎทางศาสนา หรือกฎหมายของรัฐ แต่เป็นกฎที่เกิดจากความเชื่อ และการยอมรับของคนในสังคมนั้น ๆ ว่า ในช่วงเทศกาลสารททุกคนต้องไปทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ หากผู้ใดไม่ทำก็จะต้องรับโทษ กล่าวคือ ถูกคนรอบข้างนินทาว่าเป็นคนเนรคุณต่อบรรพบุรุษ โทษที่ยิ่งกว่านั้นก็คือพวกเขาจะถูกบรรพบุรุษมีบิดามารดา เป็นต้นสาปแช่ง นั่นเอง ซึ่งในทางนามธรรมเราก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ แต่ในทางรูปธรรมเรารู้ได้ทางหูและตว่ามีบุคคลอื่นนินทาเรา การที่กล่าวบุคคลอื่นนินทาและกับบรรพบุรุษสาปแช่งนี้เองเป็นตัวบีบบังคับให้ทุกคนได้แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีในรูปแบบของทักษณาอนุประทานในช่วงเทศกาลสารท

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมุนี (โชติญาณ) พจนานุกรมเขมร ภาค ๑-๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๒), หน้า ๒๑.

^๕ ตรึง งาม, ประวัติศาสตร์เขมร ภาค ๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๗), หน้า ๔.

๓. เรื่องนายพรานที่เลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์

เรื่องของนายพรานที่เลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์ การศึกษาเกี่ยวกับที่มาและแนวคิดของแต่ละเรื่องที่ปรากฏในพิธิสารนั้นบางเรื่องก็ดูเหมือนมีเหตุผล แต่บางเรื่องก็ขาดเหตุผลในเชิงตรรกะ โดยเฉพาะเรื่องนายพรานผู้ล่าสัตว์เลี้ยงชีพ ซึ่งหากวิเคราะห์จากเนื้อหา และบุคคลที่ปรากฏในเรื่อง “นายพรานคนนี้ล่าสัตว์มาตลอดทั้งชีวิต คือ ในชีวิตไม่เคยได้ทำบุญอะไรเลย นอกจากการแจกเนื้อที่ได้มาให้แก่พวกเด็ก ๆ ต่อมาวันหนึ่งล่าสัตว์ไม่ได้ก็ได้เก็บดอกตะแบกปามาแจกแทนเนื้อ หลังจากตายก็ได้ไปเกิดเป็นเปรตมีดอกตะแบกปาประดับศีรษะ”^{๑๐}

หากสังเกตให้ดีจะเห็นว่า เรื่องนี้มีจุดประสงค์อยู่ ๒ ประการด้วยกัน คือ มุ่งสอนเรื่องกรรม โดยกรรมในที่นี้อาจจะไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรรมที่เกิดจากปาณาติบาตเพียงอย่างเดียว ยังหมายถึงกรรมอื่นที่เป็นเหตุให้เกิดเป็นเปรต ในคัมภีร์เปรตวัตถุได้กล่าวถึงกรรมที่เป็นมูลเหตุให้เกิดเป็นเปรตมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น มิคลุตทเพตวัตถุที่ ๑ ได้กล่าวถึงนายพรานที่ชอบล่าสัตว์เลี้ยงชีพมาทั้งชีวิต และมุ่งสอนเรื่องผลของกรรม ย้อนกลับมาดูเรื่องนายพรานล่าสัตว์เลี้ยงชีพ “เรื่องเหล่าประกอบพิธิสาร” ซึ่งหากเรามองจากบริบทและวัตถุประสงค์ของเรื่อง จะเห็นว่านักปราชญ์โบราณมุ่งเน้นสอนเรื่องกรรม และผลของกรรมที่เกิดจากการล่าสัตว์นั้นอาจส่งผลให้เกิดในนรกก็ได้ แต่เนื่องด้วยบริบทและวัตถุประสงค์ของเรื่องนี้กล่าวถึงเฉพาะปรตตูปชีวิตเปรตที่มีสิทธิรับบุญในช่วงเทศกาลสารท จึงไม่มีการกล่าวถึงกรรมที่นำไปเกิดในภูมิอื่น มีนรกภูมิเป็นต้น

๔. เรื่องญาติของพระเจ้าพิมพิสาร

ในยุคพระพุทธเจ้าพระนามว่า “พระปุสสะ” ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารเกิดเป็นขุนคลัง มีหน้าที่จัดการถวายทานแด่พระสงฆ์โดยมีพระปุสสะพุทธเจ้าเป็นประมุข ตามพระบัญชาของพระกุมาร ๓ พระองค์ ผู้เป็นนายขุนคลังนั้น และได้รับอนุญาตจากพระบิดาให้ทำนุบำรุงพระพุทธเจ้าได้ตลอด ๓ เดือนเมื่อขุนคลังรับหน้าที่ใหญ่ต้องจัดการเลี้ยงพระสงฆ์มากมายทุกวัน จึงไปเรียกเอาญาติของตนประมาณ ๑๑,๐๐๐ คน มาช่วยทำงานในโรงครัว และช่วยกันเลี้ยงพระ ญาติเหล่านั้นเชื่อว่าจะเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาทุกคน บางคนก็มีความเลื่อมใส บางคนก็เต็มไปด้วยอิจฉามัจฉริยะ แต่อาจจะด้วยเหตุผลบางประการจึงยอมมาช่วยทำงาน ต่อมาในยุคของพระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ สัตว์นรกเหล่านั้นก็พ้นจากกำเนิดนรกมาเกิดเป็นเปรต แต่พวกเปรตเหล่านั้นก็ยังไม่ได้รับส่วนบุญ จนกระทั่งยุคพระสมณะโคตมพุทธเจ้าเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ พวกเปรตเหล่านั้นจึงได้รับ สาระโภกขรณ์ ของกิน ของเคี้ยว อันเป็นที่พึง บรรเทาความหิวกระหาย^{๑๑}

ใน เรื่องพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารตามนัยจากเรื่องของญาติของพระเจ้า “พิมพิสาร” มีได้มุ่งสอนเรื่องกรรมเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งสอนเรื่องมารยาทด้วย รวมถึงจริยธรรมทางสังคมได้เป็นอย่างดี ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “พระญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ที่มีการประทุษร้ายทาน

^{๑๐} ตรึง งาม, ประวัติศาสตร์เขมร ภาค ๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา บัณฑิต, ๒๕๑๗), หน้า ๔.

^{๑๑} สุภัทรดิศ ดิศกุล, พิธิสารของชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา บัณฑิต, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

กล่าวคือมีการบริโภคนิยมที่เตรียมไว้ถวายพระสงฆ์บ้าง นำไปเผาในโรงครัวบ้าง ด้วยอำนาจแห่งกรรมที่ได้กระทำก็ส่งผลไปเกิดในนรก พันจากนรกก็เกิดเป็นเปรต”^{๑๒} ซึ่งข้อความนี้ก็ส่งผลต่อความเชื่อและแนวคิดของชาวเขมร โดยพวกเขาเชื่อกันว่าการบริโภคนิยมก่อนพระสงฆ์ถือเป็นบาปหนัก ความเชื่อนี้ก็มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

ดังนั้นสารท หรือ “พจุมบิณท์” จึงเป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับหรือหากเรียกให้เป็นภาษาชาวบ้าน ก็คือ พิธีแสนโศกนา คำว่า “โศกนา” หมายถึง บรรพบุรุษที่เป็นผู้หญิง ส่วนคำ “ตา” หมายถึง บรรพบุรุษที่เป็นผู้ชาย นักวิชาการบางท่านอ้างว่า “เกิดขึ้นในยุคของพระเจ้ายโศวรมัน พระองค์มองเห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ในการเดินบิณฑบาต ในช่วงพรรษาจึงได้พิจารณาขอให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในวัดโดยไม่ต้องออกบิณฑบาตตลอดพรรษา และพระองค์ได้ตระเตรียมปัจจัยทั้งสิ้นเพื่อทำนุบำรุงพระสงฆ์ตลอด ๓ เดือน”^{๑๓} แต่เท่าที่ค้นคว้าพบว่า สารท “พจุมบิณท์” เป็นทั้งพิธีราษฎร์และพิธีหลวง “พระราชเดือนสิบ หรือเดือนภัทรบท” “พระราชพิธีเดือน ๑๐ สมัยยุครัตนโกสินทร์ปรากฏในบันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเจ้านายว่า “เดือน ๘ เป็นงานไอหลาน คือ การพ้อนรำ เขากำหนดตัวนักแสดงและพวกดนตรีไว้ แต่ละวันให้ไปรำรำกัน ในพระราชวัง และ ยังมีงานกวดหมู่ ชนข้าง พระเจ้าแผ่นดินทรงเชิญราชทูตไปชมด้วยเหมือนกัน เป็นอยู่ดังนี้ถึง ๑๐ วัน”^{๑๔} ได้กล่าวมาที่ยังไม่พบว่ามีการจัดงานอันเนื่องในเทศกาล พจุมบิณท์ เริ่มปรากฏชัดในศิลาจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร IMA ๓ จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๐-๒๒๐๐ ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ ๑ หรือ พระบรมราชาที่ ๕ พระองค์ขึ้นครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๑๙-๒๑๒๑กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าเชษฐาธิราช สมเด็จพระมหาอุบาสมหาราชบพิตร ถวายบังคมประนมทนต์พระวรบาทพิณรุ ในสมเด็จพระมหาศรีรัตนตรัยบรมบพิตร กล่าว คือเมื่อกาลอันเป็นปฐม สมเด็จพระมหาอุบาสมหาสกได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ รักษาพระราชประเพณีนั้น พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ปรารถนาจะทรงยกพระศาสนาพระตถาคตให้ปรากฏ จึงทรงปฏิสังขรณ์มหาปราสาทพระพิฆณุโลกปราสาท ยกหินก่อยอดนพศูลของปราสาท ตบแต่ให้วิจิตรปิดทอง เสร็จแล้วประดิษฐานพระมหาสารีริกธาตุ ฉลองจำเริญพระราชกุศลนี้กลับไป ถวายไปยังสมเด็จพระบุพการี ๔ พระองค์ และสมเด็จพระวรมหาธิราช สอนองคุณพระราชบุพการีที่ทรงล่วงลับไปแล้วเป็นอาทิ พร้อมทั้งพระญาติทั้งฝ่ายใน ๘ ชั่วคนอันมีอยู่เป็นจำนวนมาก ให้รุ่งเรืองในดีพิศสมบัติเทอญ อันดับนั้น สมเด็จพระมหาอุบาสมหาบพิตรทรงรำพึงพระบูรพาปรารถนาเพื่อจะสร้างศาสนาพระตถาคตให้ปรากฏในกัมพูชาประเทศนี้ ยกยศพระราชตระกูลวงศ์ให้สมบุรณดังบุรพกาล อย่าให้มีภัยอันตรายเลยขอให้มีเกษมสมฤทธิ สติรสถาพรเทอญ อีกประการหนึ่ง ในปฐมกาล สมเด็จพระภควคคีศรีจักรพรรดิอัครราชมหเสี พระพิธุนินทรชัยราชเทพีศรีธรรมธิดา บพิตรทรงพระครรภ์นั้น สมเด็จพระมหาอุบาสมหาราชบพิตร ทรงพระราชดำริปรารถนาถวายพระราชบุตรนี้ แม้เป็นบุรุษก็ตาม แม้เป็นสตรีก็ตามทรงมีพระราช

^{๑๒} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑/๑๕.

^{๑๓} ภิกษุสันติ ธิมโม, ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

^{๑๔} เฉลิม งบประมาณ, บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเจ้านาย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มติชน, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

อธิษฐานจะถวายเป็นอุบาสก อุบาสิกา อุปัฏฐากของ สมเด็จพระมหาศรีรัตนตรัยมहाบพิตร ขอภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อพระศาสนาพระตถาคตเทอญ์ ออกจากพื้นจากพระศาสนาเลยแม้ประสูตรเป็นพระราชบุตร ทรงมีพระราชอธิษฐานถวายเป็นพุทธบุตร ฟานักในพระมหาศรีรัตนตรัยบรมบพิตร อันเป็นประธานที่ฟานักแห่งพระราชบุตรนี้เทอญ์ ด้วยเดชผลานิสงส์แห่งสมเด็จพระมหาอุบาสก มหาราชาบพิตร ที่ทรงตั้งพระทัยฟานักในพระมหาศรีรัตนตรัยมहाบพิตร อย่างแน่นอนไม่โอนเอียงเลยจึงมีเทพ

จตุมาอุบัติในอุทรแห่งสมเด็จพระราชาเทพทิพย์ ผู้มีบุญเกิดเป็นราชบุตรกอปรด้วยอุดมลักษณะต้องตามลัคนาราศี ดิถีซึ่งอนุกุลบริบูรณ์อุบัติ ณ ปี ๑๕๐๑ “มหาศักราช” เถาะ นักษัตริย์ แรม ๑๔ ค่ำ อาสาฬห วันพุทธ เทียงคืน ลัคนาสถิตในปฐมราศี ท้าวพระองค์บริสุทธิ ลุวันอาทิตย์ครบ ๑๒ วัน มีการชุมนุม สมเด็จพระราชาमारดาบพิตร มีพระราชหฤทัยที่จะประกอบพระนาม ประสิทธิ์พระแก่สมเด็จพระราชาโอรส ว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชบพิตร เสร็จแล้วเสด็จนำพระบรมราชาธิราช พระราชาโอรส มา ณ พระพิฆณุโลก อันเป็นสถานชุมนุมในเทพยดา มหาเกษตร มหาพรหมฤาษี สิทธศักดิ์ และเทพารักษ์ ปิตรคณะทั้งผอง ซึ่งชุมนุมอยู่เบื้องหน้า คือ พระองค์ทรงพระราชศรัทธา ทรงนำสมเด็จพระบรมราชาธิราชถวายเป็นรัตนอุบาสก ปฏิบัติสมเด็จพระมหาศรีรัตนตรัยมहाบพิตร เสร็จแล้วพระองค์โปรดให้ยกสำรับกระยาหารบูชาสำหรับเทศกาลสารท คือ นิมนต์อริยสงฆ์อันทรงจตุบริสุทธิ บริสุทธิศีล ๘ องค์ และราชครูอาจารย์ทั้งผองมาทำพิธีตรรประณ ถวายข้าวบิณฑ และทำพิธีมังคล ๘ พริ้งพร้อมด้วยสรรพผลไม้และดอกไม้เครื่องหอม เครื่องบูชา พิธีปัจจุเจษฏ ตามที่มีในคัมภีร์ เพื่อส่งส่วนกุศลไปยังพระญาติ บิตรทั้งผองใน ๗ ชั้น และสรรพสัตว์ทั้งผองที่ตกหม้อยู่ในจตุราบายภูมิ ทางด้านบนจดถึงอกนิษฐพรหม ทางเบื้องล่างจดถึงอเวจี ด้านข้างจดถึงทศทิศจักรวาล ขอผลานิสงส์ในสมเด็จพระมหาอุบาสก มหาบพิตร ผู้ทรงมีกตัญญูทเวทที่ ทรงปรารถนาส่งกุศลบุญนี้จำเริญแก่คนทั้งผอง ถ้าคนทั้งผองนี้ไปตกใหม่ในจตุราบายภูมิ ขอเดชผลานิสงส์นี้ อาจปลดปล่อยให้รอดภัยจตุราบาย ไปรุ่งเรื่องในตรีพิธสมบัตสมบูรณอีก ถ้าคนทั้งผองนี้ปรารถนาไปเสวยทิพย์สมบัติ สมบูรณ์แล้ว^{๑๕}

จากข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกจะเห็นว่า มีศัพท์อยู่ ๒ คำ ที่มีการกล่าวถึงประเพณีสารทหรือพจุม บิณฑ นั้นก็คือ “เทศกาลสารท” และ “ข้าวบิณฑ” คำว่า เทศกาลสารทที่ปรากฏในจารึกนั้นอาจจะไม่ได้หมายถึง สารทที่เป็นงานมังคล แต่เป็นสารทที่เกี่ยวกับงานอวมงคลซึ่งเป็นต้นกำเนิดของประเพณี “พจุมบิณฑ” ในปัจจุบัน

๓.๒ ความหมายคำว่า “พจุมบิณฑ”

คำว่า “พจุมบิณฑ” เป็นการเอาศัพท์ ๒ คำมารวมกัน คือ “พจุม” บวกกับ “บิณฑ” คำว่า พจุม เป็นกิริยาศัพท์ หมายถึง ทำให้ชุ่ม ให้ชุ่มนุมนกัน ให้ประชุ่มกัน ส่วนคำว่า “บิณฑ” เป็นสำเนียงตามภาษาเขมร หมายถึง บิณฑะ หรือบิณฑ์ ภาษาบาลี แปลว่า การทำให้กลม หรือเป็นก้อนในภาษาเขมร ใช้เรียกประเพณีการบำเพ็ญทานนี้ว่า บุญกันบิณฑ์ บุญถือบิณฑ์ หรือ บุญตักบิณฑ์ บุญตัก

^{๑๕} อุไรศรี วรตะริน, จาริกนครวัดสมัยกษัตริย์พระนคร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

บิณฑฺ เรียกสั้น ๆ ว่า ก้อนบิณฑฺ ถือบิณฑฺ ก้อนข้าวที่ทายกทายิกาวางไว้ในจาน หรือในหม้อสำหรับไป ตักบาตร หรือจันทน์ที่ทายกทายิกาลใส่ปันโต เพื่อนำไปถวายพระเรียกว่า บิณฑฺ^{๑๖}

นอกจากนี้ยัง หมายถึง ก้อนข้าวที่เราจัดทำขึ้นสำหรับอุทิศให้แก่ผีหรือผู้ล่วงลับไปแล้ว “บุญพุมบิณฑฺ” เมื่อรวมกันเป็น “พุมบิณฑฺ” จึงมีความหมายอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. รวมก้อนข้าว หรือร่วมข้าวบิณฑฺ หมายความว่า ทายกทายิกานำก้อนข้าวมารวมกัน เป็นจำนวนมากเพื่อถวายพระสงฆ์ อธิบายว่าคำว่า พุมบิณฑฺ ไม่ใช่หมายถึงก้อนข้าวอย่างเดียวแต่ หมายรวมของคารว ของหวาน ทุกอย่างที่จัดเตรียมมาเพื่อถวายแก่พระสงฆ์

๒. การรวมตัวกันของผู้คน หมายความว่า การรวมตัวกันของพุทธบริษัท ณ ที่ใดที่หนึ่งที่เป็นศูนย์รวมของชาวพุทธ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เพื่อทำนุบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ อีกนัยหนึ่ง การรวมตัวกันแห่งหมู่ญาติ ก็ชื่อว่า พุมบิณฑฺ เช่นเดียวกันความหมายของคำว่า “พุมบิณฑฺ” ดังกล่าวมาจะเห็นว่า ความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสบิณฑฺ ของศาสนาพราหมณ์ สบิณฑฺในความหมายทางศาสนาพราหมณ์มีความหมายอยู่ ๒ ประการ คือ รวมข้าวบิณฑฺ และการรวมญาติ ทั้ง ๒ ความหมายนี้มีนัย และเกี่ยวข้องกับประเพณีการบำเพ็ญทานเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ที่ชาวฮินดูเรียกว่าประเพณีสารทโดยชาวฮินดู ให้ความสำคัญแก่ประเพณีสารทเช่นเดียวกับที่ชาวเขมรได้ให้ความสำคัญแก่ประเพณี พุมบิณฑฺ ประเพณีแซนโฎนตาตามลัทธิความเชื่อของชาวฮินดูนั้นมีความหมายแปลกกว่าสารท หรือ “พุมบิณฑฺ” ของชาวพุทธเขมร เนื่องจากประเพณีสารทของชาวฮินดูนั้นเป็นกฎอย่างหนึ่งของศาสนาพราหมณ์ ภายใต้กฎนั้นก็ได้รับรู้ไว้ชัดเจนว่า ใครเป็นผู้กระทำ “อุทิศ” ใครเป็นรับส่วนบุญหรือผลของทานที่ส่งเวทย์ไปให้ สารทเป็นพิธีส่งเวทย์บรรพบุรุษทางฝ่ายบิดาผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย ข้าวบิณฑฺ ก้อนข้าวสุก พิธีส่งเวทย์ครั้งแรกทำก่อนนำศพไปเผาหนึ่งวัน และกระทำตลอดไป ๑๐ วันตั้งแต่วันตายจนถึงที่ ๑๑ กระทำเป็นการรวมญาติโดยมีญาติฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ขึ้นไป ๓ ชั่วคน และลงมาอีก ๓ ชั่วคน ญาติเหล่านี้เรียกว่า สบิณฑฺ^{๑๗}

ผู้ที่มีสิทธิ์ในการประกอบพิธีสารทตามกฎระเบียบแห่งพิธีกรรมนั้นกำหนดไว้ว่า จะต้องเป็นหน้าที่ของลูกชาย ในตระกูลเท่านั้น ส่วนลูกผู้หญิงนั้นไม่มีสิทธิ์ เพราะชาวฮินดูมีความเชื่อว่า บุตรเท่านั้นที่สามารถช่วยวิญญาณของบิดาให้พ้นจากขุมนรกชื่อว่า “ปุตตะ” ได้ส่วนบุญที่ญาติอุทิศไปให้ นั้น ตามหลักให้รับถอยหลังไปเพียง ๓ ชั้น คือ บิดา ปู่และทวดเท่านั้น ส่วนญาติอื่น ๆ ไม่สามารถรับบุญในส่วนนี้ได้

ดังนั้น คำว่า “พุมบิณฑฺ” กับ “สบิณฑฺ” มีความหมายเหมือนกันทั้งสองคำนี้ล้วนหมายถึงการรวมกันแห่งก้อนข้าว หรือการประชุมกันแห่งเหล่าญาติ แต่ “สบิณฑฺ” ตามความหมายของศาสนาพราหมณ์ เช่น สิ่งของที่จะนำถวายแก่ปฏิคาหก แต่เป็นก้อนข้าวจัดเตรียมเพื่อนำไปบวงสรวงบูชา เมื่อเสร็จพิธีแล้วให้โยนก้อนข้าวออกไปเพื่อเป็นการให้ทานแก่สัตว์ นก กา และสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ซึ่งภาษาเขมรเรียกว่า “บายบิณฑฺ” “ข้าวบิณฑฺ” เป็นก้อนข้าวที่จัดเตรียมเพื่อนำไปโยน

^{๑๖} พระสาเรียม รตนวโร, ประเพณีบุญพุมบิณฑฺ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^{๑๗} พระสาเรียม รตนวโร, พิธีทำบุญขึ้นปีใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

รอบโบสถ์อุทิศให้แก่พวกเปรต ส่วนคำว่า “พุมบิณฑ” หมายถึง ทั้ง ข้าวสวย ขนม ของเคี้ยว ของหวาน ที่ชาวบ้านนำมารวมกันเพื่อถวายแด่พระสงฆ์

๓.๓ ความสำคัญของพิธีแห่นาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

ในพระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินที่จะต้องจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี พิธีพุมบิณฑก็เป็นหนึ่งในพระราชพิธีสิบสองเดือนที่ถือว่าเป็นประเพณีสำคัญที่พระราชารวมถึงราษฎรทุกฐานะย่อมให้ความสำคัญ นอกจากนี้ ยังถือเป็นเทศกาลที่ลูกหลานมีโอกาสตอบแทนบุญคุณบุพการีผู้ล่วงลับ

พระราชพิธีทวาทศมาสในประเทศกัมพูชาไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มต้นจัดทำมาตั้งแต่เมื่อใดแต่จากบันทึกของนักเดินทางชาวจีนชื่อ โจวต้ากวน ได้บันทึกเกี่ยวกับประเพณีของกัมพูชาในยุคเจนละว่า “ยุคนี้มีการสร้างเวทียิ่งใหญ่ซึ่งอาจรองรับคนได้กว่าพัน แล้วเขาจองประทีปชวาลา และดอกไม้ไฟเป็นต้นอย่างงดงาม ในเวลากลางคืนมีการจุดประทัด ระเบิด หรือดอกไม้ไฟ ในโรงนั้นมีขุนนางใหญ่น้อยทุกชั้นฐานะ เวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินก็เสด็จออกมาทอดพระเนตรด้วย” การประกอบพระราชพิธีทวาทศมาสในยุคแรกน่าจะมีแต่พระราชพิธีอันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์เนื่องจากกษัตริย์ในยุคก่อน เช่น ยุคพระนครส่วนมากเคารพนับถือศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะลัทธิไศวนิกายและไวษณิกาย ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกสต็อกกือกรมว่า มีพิธีเทวราช ซึ่งพราหมณ์ไควลยะเป็นผู้ประกอบถวายพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ และพิธีกรรมอันเนื่องด้วยการปฏิบัติบูชาพระเทวราช ต่อมาเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เป็นต้นมา จึงมีการบวกระราชพิธีอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาเข้ามาด้วย เช่น ในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวว่าในเดือนผลคุณ “เดือนสี่” ต้องมีการนำพระประติมากรรมนี้มารวบรวมไว้ เพื่อกระทำกรทรวงน้ำ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงงานสงกรานต์และงานประจำปี

พระราชพิธีทวาทศมาสในยุคแรกนั้นยังไม่ พบว่ามีการกล่าวถึงพระราชพิธีในเดือนภัทรบท “เดือนสิบ” ส่วนมากจะเป็นพระราชพิธีเกี่ยวกับงานรื่นเริง เช่น งานสงกรานต์ จนกระทั่งสมัยละแวก จึงมีการรื้อฟื้นพระราชพิธีในราชสำนักขึ้นมาใหม่ทั้ง ๑๒ เดือน พระราชพิธีใหม่นี้มีการแยกพิธีพราหมณ์และพิธีพุทธไว้ชัดเจน ซึ่งในบรรดาพระราชพิธีสิบสองเดือน ก็มีพระราชพิธีอันเนื่องในเทศกาลพุมบิณฑอยู่ด้วย ดังที่ปรากฏข้อความในศิลาจารึกในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุทนต์ธาดาที่ ๑ ว่า “ในปี ๑๕๐๑ พ.ศ. ๒๑๒๒ ศก ปีเถาะ แรม ๑๔ ค่ำ “อาสาฬ” วันพุทธ เทียงคืน ครบ ๑๒ วัน ทำพิธีชาติกรรมแล้วนำพระราชโอรสมา ณ พระพิษณุโลก ถวายเป็นรัตนอุบาสก เสร็จแล้วทำบุญเทศกาลพุมบิณฑถวายข้าวบิณฑ”^{๑๔} จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุทนต์ธาดาที่ ๑ นั้น ได้เริ่มมีการประกอบพิธีพุมบิณฑกันแล้ว ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ มีการกล่าวถึงช่วงเวลาในการประกอบพิธีสารทชุดเจน

โดยในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ ระหว่างพ.ศ. ๒๑๔๔-๒๑๖๒ มีปรากฏข้อความว่า “ในเดือนสิบ มีพระราชโองการสั่งให้เจ้าพนักงานเบิกทองคำกระทำพุทธรูป ๑๕ พระองค์ ตกแต่ง

^{๑๔} อุไรศรี วรตะริน, จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

พระที่นั่งต่าง ๆ แล้ว ให้สังฆการีนิมนต์พระราชาคณะมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นต้น มาสวดพระพุทธมนต์ที่นั่นต่าง ๆ แล้ว ให้สังฆการีนิมนต์พระราชาคณะมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นต้น มาสวดพระพุทธมนต์เพลापาย ครั้น เดือนสิบ แรม ๑๓ ค่ำ รุ่งขึ้น ณ วัน ๑๔ ค่ำ มีการถวายภัตตาหารเช้า”^{๑๙}

นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อความว่า “ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริเยศจักรพรรดิอัครราชินี “พระองค์ด้วง” พระองค์ได้ประกอบพิธีพุมบิณฑิในช่วงเดือนสิบเช่นเดียวกัน” คนเฒ่าคนแก่มีการเล่าต่อ ๆ กันว่า “สมัยนี้มีการพิธีกันบิณฑิ “ถือบิณฑิ ๑๕ วัน” ทัวในพระราชอาณาจักร รวมถึงพระราชสำนักก็มีพระราชพิธีนี้ด้วย กล่าวคือ มีการทำวัตรเย็น ทำวัตรเช้าในช่วงเช้า “ใกล้รุ่ง” พระราชบริพารทำวัตรเสร็จแล้วก็สวดปรภาวสูตร เหมือนกับบอารามทัว ๆ ไป^{๒๐} ช่วงเวลาในการประกอบพิธีสำรทนั้นอาจจะต่างกันเล็กน้อย โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระสัฎถาที่ ๑ มี ปรากฏคำว้า “อาสาฬ” “เดือนแปด” ในจารึกของพระองค์ แสดงให้เห็นว้าในยุคนีมีการประกอบพิธีในเดือนอาสาฬ “เดือนแปด” ในจารึกของพระองค์ แสดงให้เห็นว้าในยุคนีมีการประกอบราชพิธีในเดือนอาสาฬ “เดือนแปด” กล่าวคือ ก่อนเดือนภัทรบท “เดือนสิบ” สองเดือน หรือไมในรัชกาลของสมเด็จพระสัฎถาที่ ๑ อาจมีการกระทำบุญเนื่องในเทศกาลพุมบิณฑิตลอดฤดูพรรษาก็ว้าได้ แต่ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุริเยศจักรพรรดิ ซึ่งห่างจากรัชกาลสมเด็จพระสัฎถาที่ ๑ ไม่นานนัก ก็มีปรากฏข้อความเกี่ยวกับประกอบพิธีพุมบิณฑิในช่วงเดือนสิบ^{๒๑} ทรงบันทึกไว้ว้า “ในรัชกาลสมเด็จพระศรีสุวัฎถีก็มีพระราชพิธีพุมบิณฑิเดือนสิบ แต่ก่อนตั้งแต่แรกค้ำ ๑ จนถึงสิ้นเดือน ๑๐ เลี้ยงพระทึในพระราชวังทัววัน แต่เดี๋ยวนีลดลงคงเลี้ยงแต่ ๓ วัน”

ดังที่ไดกล่าวมาจะเห็นว้า “พุมบิณฑิ” เป็นประเพณีถึงแม้ว้าช่วงเวลาในการประกอบพิธีต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้าง แต่ก็ได้แสดงให้เห็นว้าเป็นพิธีสำคัญที่พระราชากรุงกัมพูชาทัวพระองค์ได้ให้ความสำคัญ และเป็นหนึ่งในบรรดาพระราชพิธีทัวทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือน ที่พระราชาทัวพระองค์จะต้องกระทำ โดยประเพณีนี้แบ่งออกเป็น ๒ พิธี คือ

๑) พิธีราชฎร์ การกำหนดเวลาของพิธีกันบิณฑิ “ถือบิณฑิ” และพุมบิณฑิ “ประชุมบิณฑิ” ตามธรรมเนียมมักจะทำจำนวน ๑๕ วัน เดือนภัทรบท “เดือนสิบ” เป็นประจำทัวปี โดยมีการแยกเป็น ๒ ขั้นตอน “คือ เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค้ำถึงวันแรม ๑๔ ค้ำเรียกว้าถึงกันบิณฑิ “วันถือบิณฑิ” ส่วนวันแรม ๑๕ ค้ำ เรียกว้า “งพุมบิณฑิ “วันประชุมบิณฑิ” บางแห่งก็เรียกเต็มค้ำว้า “บุญพุมบิณฑิ”^{๒๒}

๒) ค้ำว้า “กัน” ในภาษาเขมรแปลว้า “ถือว้า” ค้ำว้า “ดัก” แปลว้า “วาง” หรือ “ดัก” ส่วนค้ำว้า “บิณฑิ” “บายบิณฑิ” ตามสำเนียงในภาษาเขมรแปลว้า “ก้อนข้าว” เมื่อรวมทัง ๒ ค้ำเป็น

^{๑๙} กรมศิลปากร, วัฒนธรรมขอมกับความสัมพันธ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๔๘๑), หน้า ๕๓.

^{๒๐} เมียจ ปุณณ, ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร ภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒๙.

^{๒๑} กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ประเพณีและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงพนมเปญ: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๔๘๖), หน้า ๕๖.

^{๒๒} สมเด็จพระสุเมธาธิบตี จวน ณาต, (โชตญาโณ), พจนานุกรมเขมร ภาค ๒, หน้า ๘.

กันบิณฑ์ จึงหมายถึง ถือก้อนข้าว ส่วนคำว่า ตักบิณฑ์ หมายถึง วาง หรือ ตักก้อนข้าว แต่จริงแล้วการเรียกชื่อดังกล่าวก็เป็นการเรียกไปตามอาการหรือพฤติกรรมของชาวพุทธที่นิยมกระทำกันทุกปีโดยในวันถือก้อนบิณฑ์ หรือตักบิณฑ์ มัคทายก หรือที่ชาวเขมรเรียกว่า อาจารย์ มักจะแบ่งพุทธบริษัทเป็นกลุ่มให้นำจิ้งหรีดมาถวายพระสงฆ์ทุกวัน จนครบ ๑๔ วัน จึงเรียกว่าเหล่านี้ว่า วันถือก้อนบิณฑ์หรือตักบิณฑ์ หากเป็นวันธรรมดาที่ไม่ตรงกับช่วงฤดูสารท จะเรียกว่า กันเวร หรือ ถือกเวร ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของคำว่า ถือก้อนบิณฑ์หรือตักบิณฑ์ จึงหมายถึงการถือก้อนจิ้งหรีดเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ หรือการแบ่งกันเป็นกลุ่มเพื่อทำจิ้งหรีดนำไปถวายพระสงฆ์ตั้งแต่วันแรม ๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ นั้นเองในช่วงพิธีถือก้อนบิณฑ์ทั้ง ๑๔ วัน พุทธบริษัทรอบวัดได้แบ่งกันเป็นเวร จำนวน ๑๔ เวร เพื่อถือก้อนบิณฑ์ลูกหลานมอบถวายทานและเครื่องบริวารต่าง ๆ แก่บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และคนเฒ่าคนแก่เพื่อนำไปทำบุญ โดยในช่วงเย็นของแต่ละวันอุบาสกอุบาสิกาทุกวัดมีการเตรียมน้ำปานะสำหรับพระสงฆ์ และอุบาสกอุบาสิกาผู้สมทานศีล ๘ และศีล ๑๐ เสร็จแล้วนมัสการพระรัตนตรัย “ทำวัตรเย็น” สมทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือ ศีล ๑๐ อาราธนาพระสงฆ์เจริญพระปริตร แสดงพระธรรมเทศนา เป็นอันเสร็จพิธีในช่วงเย็น เวลาใกล้รุ่งมกทายกน่านมัสการพระรัตนตรัย “ทำวัตรเช้า” นั่งเจริญภาวนา พระสงฆ์สวดปราภาวสูตร “เป็นทำนองสรภัญญะ” โยนข้าวบิณฑ์ เมื่อรุ่งขึ้นถวายยาคุพระสงฆ์ เสร็จอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ^{๒๓}

ช่วงเวลาในการเริ่มทำบุญสารท หรือ พุชมบิณฑ์ในแต่ละท้องถิ่นนั้นอาจจะมีการนับไม่เหมือนกัน สำหรับคนไทยเชื้อสายเขมรนั้น “บิณฑ์ตุง “สารทเล็ก” และบิณฑ์ธม “สารทใหญ่” สำหรับชาวเขมรที่อยู่ทางเหนือของกัมพูชา เช่นจังหวัดเสียมเรียบได้แบ่งประเพณีสารทออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ บิณฑ์ตุง เริ่มนับตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนภัทรบท กันบิณฑ์ หรือดับบิณฑ์ เริ่มนับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ จนถึง วันแรม ๑๔ ค่ำ บิณฑ์ธม ก็คือวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท ส่วนการนับวันของพิธีสารทสำหรับคนไทยเชื้อสายเขมรนั้น “บิณฑ์ตุง “สารทเล็ก”เริ่มนับจากวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ บิณฑ์ธม “สารทใหญ่” เริ่มนับตั้งตั้งแต่วันแรม ๙ ค่ำถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ “ภัทรบท”^{๒๔} สารท หรือพุชมบิณฑ์ นอกจากเป็นประเพณีที่ปรารถนาขึ้นตามช่วงเวลาที่ยุทธพบุรุษได้กำหนดไว้แล้ว ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งลึกลับ เช่น ผนฟ้า อากาศ โดยชาวเขมรโบราณมักจะสังเกตว่า “เมื่อถึงช่วงเทศกาลสารทก็มีก้อนเมฆสีดำปกคลุม ฟ้าร้องกระหิมเสียงดังก้องทุกสารทิศ ผนเริ่มตกโปรยปรายทุกวัน พวกเขาเข้าใจว่า ช่วงนี้เป็นช่วงที่พญายมปลดปล่อยดวงวิญญาณโกลนตาให้กลับสู่ภูมิภานาเพื่อแสวงหาอาหาร ในขณะที่เดียวกันก็มีนักโกลนตา ที่ชาวบ้านสำคัญว่าเป็นตัวแทนของดวงวิญญาณโกลนตาก็เริ่มออกมาร้องอยู่ใกล้ ๆ บ้านอีกด้วย”^{๒๕}

^{๒๓} เมียง ปุณณ์, พระพุทธศาสนาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา บัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^{๒๔} พระอธิการช่วง โสภโณ, พิธีการทำบุญและหลังกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา บัณฑิต, ๒๕๕๔), หน้า ๘๐.

^{๒๕} ภิกขุสันติ ธิมโม, ประเพณีการทำบุญปีใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา บัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗.

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าช่วงเวลาในการประกอบพิธีพุมบิณฑในกัมพูชาในปัจจุบันมีการจัดทำพร้อมกันทั่วประเทศ เพียงแต่บางพื้นที่มีการแบ่งชั้นตอนในการเตรียมงานต่างกัน กล่าวคือบางพื้นที่ก็เริ่มตั้งแต่ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท จนถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท โดยการประกอบพิธีสารทสำหรับราษฎรทั่วไปมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่าพิธีหลวง ที่มีการจัดทำเพียง ๕ วัน ทั้งนี้เนื่องจากช่วงดังกล่าวเป็นเวลาว่างคือ เสร็จสิ้นจากการเพาะปลูก ชาวบ้านจึงมีเวลาว่างในการทำภัตตาหารทำนุบำรุงพระสงฆ์ในช่วงปลายฤดูฝน และเป็นช่วงที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลา อาหาร อีกทั้งข้าวที่ปลูกก็กำลังจะผลิติดอกออกผล ชาวบ้านจึงถือโอกาสที่เวลาว่างนี้ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ และขอขมาโค กระบือ ที่ตนได้ใช้ให้ช่วยทำไร่นาตลอดทั้งฤดูกาล

๒) พิธีหลวง “ตามพระราชพิธีของกษัตริย์เขมรมักจะทรงทำพระราชกุศลถือบิณฑและพุมบิณฑ ๕ วัน คือ วันแรม ๑๑ ค่ำ เป็นวันเริ่มเจริญพระปริตรก่อน วันแรม ๑๒-๑๓-๑๔ ค่ำ เป็นวันถือบิณฑ วันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวัน “พุมบิณฑ” การประกอบพิธีถือบิณฑและพุมบิณฑระหว่างพิธีราษฎรกับพิธีหลวงในปัจจุบันก็มีลักษณะแตกต่างกัน โดยพิธีราษฎรจะเน้นกิจกรรมทางประเพณีตามแนวพุทธ โดยมีกิจกรรมทางศาสนาฮินดูหลงเหลือปะปนกับพิธีพุทธอยู่บ้างแต่ก็ไม่เด่นชัดมากนัก ส่วนพิธีหลวงตามที่ปรากฏในพระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนนั้นมีการแบ่งชัดเจนว่าอันไหนเป็นพิธีพุทธ อันไหนเป็นพิธีพราหมณ์ เช่น ๑) พระราชพิธีถวายพระราชกุศล ๒) พระราชพิธีอภิเษกพระพุทธรูป ๓) พระราชพิธีถวายพระบิด ๔) พระราชพิธีตักบิณฑถวายเทวรูป

๓.๔ องค์ประกอบของพิธีพุมบิณฑ (แซนโฎนตา) ในจังหวัดบัตันเตียเยนเจีย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า พิธีสารท “พุมบิณฑ” ของชาวจังหวัดบัตันเตียเยนเจียหรือชาวเขมรมีพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เกิดจากพฤติกรรมของชาวบ้าน แต่ละครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และสังคม เช่น การเคารพนับถือผีเนี่ยะตา ผีบรรพบุรุษเป็นต้นเมื่อมีการกระทำกันบ่อย จนกลายเป็นกระบวนการ กล่าวคือ ความเชื่อนั้นนำไปสู่พิธีกรรม เมื่อมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมนั้นบ่อย ๆ จนเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มชุมชนก็จะกลายเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตน ถึงแม้ว่าประเพณีนี้ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากถิ่นอื่นก็ตาม แต่ก็ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ยังมีให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมอยู่ พระศาสนา^{๒๖} ได้แบ่งองค์ประกอบของพุมบิณฑออกเป็น ๕ ประการ คือ

๑) องค์ประกอบด้านผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีสารทถือว่ามีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ เช่น หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโสในตระกูลนั้น ๆ ผู้อาวุโสในชุมชน โดยในสังคมเขมรเรามักจะสังเกตเห็นผู้ที่มีบทบาทในการนำประกอบพิธีกรรม ก็คือมัคทายกซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในสำคัญในการเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าวัดทำบุญ ยิ่งมัคทายกเป็นผู้มีไหวพริบเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน การที่จะเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าทำบุญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องที่ยาก

๒) องค์ประกอบด้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นมีทุกระดับตั้งแต่เด็กเล็กตลอดจนผู้ใหญ่ โดยชาวเขมรถือว่าประเพณีนี้เป็นประเพณีสำคัญมีปีละครั้ง และยังเชื่อว่า

^{๒๖} พระศาสนา จันทมงฺโล, ปทานุกรมธรรมบท ภาค ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๒), หน้า ๘.

“ในช่วงระยะเวลา ๑๕ ปี พญายมจะปล่อยเปตชนเหล่านั้นให้มารับส่วนบุญจากลูกหลาน พวกเขามารอ ณ ที่ใดที่หนึ่งมีวัดเป็นต้น หากเจอหรือได้รับรู้ว่าลูกหลานได้อุทิศส่วนบุญไปให้พวกเขา ก็ดีใจหากไม่เจอก็ผิตหวังสาปแช่งให้ลูกหลานประสบแต่หายนะ”^{๒๗} อธิปไตยจากความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัว บวกกับความระลึกถึงคุณของบุพการีกลัวบุพการีเหล่านั้นจะอดอยากหิวกระหาย เมื่อมีโอกาสในช่วงเทศกาลสำคัญของชาติทุกคนจึงพากันทำบุญอุทิศให้ญาติของตนอย่างพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศ

๓) องค์ประกอบด้านวัตถุสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรม วัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสำหรับพิธีราชภรณ์นั้นไม่ได้ระบุชัดเจนเหมือนกับพิธีหลวง และแต่ละพื้นที่ก็อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง โดยส่วนใหญ่ก็มีภัตตาหาร และเครื่องบูชา อีกสิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของงาน ก็คือ ข้าวต้มมัด ขนมเทียน เป็นต้น โดยชาวเขมรสมัยก่อนนิยมทำขนมเหล่านี้ในประเพณีพุมบิณฑ์ และพิธีงานแต่งเท่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของงาน สมเด็จพระสุเมธาธิบดี^{๒๘} ได้อธิบายไว้ว่า ขนมข้าวต้มมัดเป็นชื่อของขนมที่ทำด้วยข้าวเหนียวห่อด้วยใบตอง “ส่วนมากจะห่อด้วยใบตอง” มีทรงกลมเสมอด้านเสมอปลาย ใช้วิธีปิ้งหรือต้มให้สุก มี ๒ ประเภท คือ ข้าวต้มมัดไส้หมู และข้าวต้มมัด ไส้กล้วย ส่วนขนมเทียน ทำจากข้าวเหนียว มีไส้เป็นมะพร้าว หรือถั่ว ห่อด้วยใบตอง แก้ว จันท์บุรณ์ ได้ กล่าวว่า “คำว่า อัน ซอม “ข้าวต้มมัด” มาจากคำว่า สัน ส่อม “สะสม” ใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของชาวนาชาวไร่แต่ละครอบครัวที่มีการสะสมพืชพันธุ์ในช่วงอัตคัดหรือช่วงสงครามตามความเชื่อดั้งเดิมขนมทั้ง ๒ อย่างนี้ คือ ข้าวต้มมัดถูกใช้เป็น สัญลักษณ์แทนสิ่งพระศิวะ ส่วนขนมเทียนถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนโยนีพระนางอูมาซึ่งเป็นมเหสีของพระศิวะซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้มีทั่วไปตามปราสาทหรือโบราณสถาน

๔) องค์ประกอบด้านวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีสารทสำหรับราชภรณ์แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ

(๑) เริ่มตั้งแต่ วันแรม ๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เป็นวันถือบิณฑ์ หรือบุญถือบิณฑ์เป็นวันที่พุทธบริษัทรอบวัดแบ่งกันเป็น ๑๔ กลุ่ม หรือ ๑๔ เวน เพื่อทำภัตตาหารถวายพระสงฆ์ตลอด ๑๔ วัน แต่บางพื้นที่นั้นเริ่มนับตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงคือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เรียกว่า บิณฑ์ตุล วันแรม ๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เป็นวัน ถือบิณฑ์และวันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันบิณฑ์ธรม”

(๒) วันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันพุมบิณฑ์ หรือบุญพุมบิณฑ์ ถือว่าเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสารท และถือได้ว่าเป็นวัน “ร่วม” กล่าวคือในวันนี้จะเป็นการร่วมมวลชนทุกสารทิศโดยไม่มี การแบ่งเป็นกลุ่มหรือเป็นเวนแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า “วันพุม” ร่วม คือ ร่วมทั้งไทยทาน และพุทธบริษัทนั่นเอง

๕) องค์ประกอบด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม จากความหมายดังที่ได้กล่าวมา ก็พอทราบแล้วว่า พุม หมายถึง การรวมตัวกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตามธรรมเนียมของชาวเขมรในวัน

^{๒๗} พระสาเรียม รตนวโร, **พิธีทำบุญขึ้นปีใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิตย, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^{๒๘} สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี จรณ ณาต, (โชตญาโณ), **พจนานุกรมเขมร ภาค ๑-๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๒), หน้า ๒๗.

พจนมบัณฑิตทุกคนมักจะไปร่วมตัวกันที่วัดเพื่อถวายจันทน์พระสงฆ์อุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ แต่ก่อนจะถึงวันพจนม กล่าวคือ ตั้งแต่ วันแรม ๑-๑๔ ค่ำ บางครอบครัวก็ได้นิมนต์พระสงฆ์ ๒ หรือ ๓ รูป ตามกำลังทรัพย์ของตนเพื่อฉันเพลที่บ้าน และบังสุกุลอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติของตนในช่วงระยะเวลา ๑๔ วัน ผู้ที่ไม่ได้ทำจันทน์ถวายพระสงฆ์ที่วัดตามเวรของตน มักจะเชิญชวนญาติในตระกูลของตนสละทรัพย์ร่วมกันเพื่อนิมนต์พระสงฆ์มาฉันเพลและบังสุกุลอุทิศคนตายเสมอ โดยชาวเขมรมีความเชื่อว่า “บรรพบุรุษแม้จะล่วงลับไปแล้ว แต่ก็มีดวงวิญญาณยังล่องลอยอยู่บริเวณบ้าน เพื่อคอยดูแลคุ้มครองลูกหลาน และช่วงเทศกาลเป็นฤดูกาลที่พญายมปลดปล่อยผีบรรพบุรุษให้เดินทางมาเป็นระยะทางไกล ต้องเชิญท่านแวะมาที่บ้านก่อน เพราะจะได้รับการเซ่นไหว้ และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปรับส่วนบุญที่ลูกหลานอุทิศไปให้”^{๒๙} ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องหลักคำสอนในดิโรกฤษเขตต์ วัตถุว่า “พวกเปรตทั้งหลายพากันมาสู่เรือนของตน แล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือน ที่ตรอก กำแพง และทางสามแพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บ้านประตู”^{๓๐} นอกจากนี้ ชาวเขมรก็ยังเชื่อว่า “หากพวกเปรตไปหาที่บ้านแล้วก็ไม่เห็นญาติกระทำบุญอุทิศให้พวกตน จึงเดินหาครบ ๗ วัด หากไม่เจอก็ผิตหวัง จึงพากันสาปแช่งญาติที่ยังมีชีวิตไม่ให้ความเจริญในการทำมาหากิน ให้ประสบแต่ความฉิบหาย”^{๓๑}

ดังนั้น ในช่วง ๑๔ วัน กล่าวคือ ตั้งแต่ วันแรม ๑-๑๔ ค่ำ ชาวบ้านไปวัดเพื่อฟังพระสงฆ์เจริญพระปริตร ฟังธรรมเทศนา ปราถนาสูตร และโยนบายบิณฑ หรือไม่ก็ทำโองการนิมนต์พระมาที่บ้านของตนเพื่อทำบุญบังสุกุลอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ เมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท ถือว่าเป็น “ถิงพจนม” “วันประชุม” วันนี้ทั่วทั้งจังหวัดบดินเตียเมียนเจย์และทั่วประเทศทุกเทศทุกวัยใส่ชุดสวยงามตามประเพณี แล้วเตรียมของคาวของหวาน ข้าวต้มมัด ขนมเทียนพร้อมไปร่วมตัวกันที่วัด “โดยในช่วงเช้าถวายยาคุพระสงฆ์ ฟังธรรมเทศนา “อานิสส์บิณฑ” ตักบาตรเป็นวันสุดท้าย ในขณะที่พุทธบริษัทกำลังตักบาตร พระสงฆ์ก็สวดสัจตปริณามิธรรม ถวายเพลเป็นอันเสร็จพิธีพจนมบิณฑ”^{๓๒} ในวันเดียวกันนี้หลังจากพระสงฆ์ฉันเพลเสร็จบางครอบครัวนิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลเป็นลักษณะครอบครัวก็มี รวมตัวกันหมู่บ้าน หรือชุมชนก็มี

๓.๕ ประเภทของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบดินเตียเมียนเจย์

ประเภทของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธในจังหวัดบดินเตียเมียนเจย์นั้น มีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ๆ ที่เรียกว่า เป็นตุงและเบนทม ระยะเวลาในการทำบุญพิธี แซนโฎนตา หรือการเซ่นผีปูง่าตายายหรือผีบรรพบุรุษของชาวจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบดินเตียเมียนเจย์ที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่วงศ์ญาติที่ล่วงลับไปแล้วได้แบ่งออกเป็นวันบิณฑตุงและวันบิณฑทม คือ สารทเล็ก

^{๒๙} พระอธิการช่วง โสภโณ, บุญยิ่งกว่าบุญภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒.

^{๓๐} ชู.เป. (ไทย) ๒๖/๑๔/๑๗๐.

^{๓๑} เมียง ปุณณ, ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร ภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

^{๓๒} ยิน วอน, ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

และสารทใหญ่โดยบิณฑตุจ จัดกันในวันขึ้น ๑๔ -๑๕ ค่ำ เดือน สิบและบิณฑทม จัดกันในวันแรม ๑๔ -๑๕ ค่ำ เดือนสิบ แต่กระนั้นก็ตาม ช่วงระยะเวลาระหว่างวันบิณฑตุจถึงวันบิณฑทมนั้น ชาวเขมรก็ยังจัดอาหารมาทำบุญที่วัดต่อเนื่องกันมิได้ขาด

สถานที่ทำพิธีแซนโฌนตาจะจัดทำบุญที่วัด ทำบุญถวายจ้งหันพระสงฆ์ และนำอาหารเครื่องเช่นมาเช่นวิญญานบรรพบุรุษที่ในเรือนบ้านของเจ้าพิธีที่จัดไว้ หรือที่ศาลโดนตาคือศาลผีปู้ตา ซึ่งเป็นศาลที่อยู่ของวิญญานบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านหากหมู่บ้านใดไม่มีศาลโฌนตา ก็จะจัดทำพิธีแซนโฌนตาที่ในวัด

เครื่องแซนโฌนตา “เครื่องเช่นผีปู้ตา-เขมร” ในบิณฑตุจ และบิณฑทมนี้สิ่งของที่ใช้ในพิธีจะเหมือนกันคือ ทุกบ้านจะทำขนม ข้าวต้ม กระจายสารท ข้าวปลาอาหารพร้อมกับเหล้าใส่ถาดนำมารวมกันเพื่อประกอบพิธี “แซนโฌนตา” ซึ่งพอจะสรุปอุปกรณ์และเครื่องเช่นที่ใช้ในพิธีกรรมได้ดังนี้ ๑) ข้าวต้ม ข้าวสุก กล้วย อ้อย เหล้า อาหารคาว และพวกแกงต่าง ๆ ๒)ขนมหวานต่าง ๆ เช่นขนมชั้น ขนมกง ทองหยิบฝอยทอง เป็นต้น ๓) หมากพลู ยาสูบ หรือบุหรี ๔) กระจเขอ ๑ สำหรับ หรือภาชนะอย่างอื่น ๕) รูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม ๖)บายบิณฑ “บายข้าว บายบิณฑทำจากข้าวเหนียวที่สุกแล้วผสมกับงาคอกเคล้าให้เข้ากันแล้วปั้นเป็นก้อน ๆ วางบนถาด หรือจาน” ๗) เงิน ๘)ใบตอง จานหรือถาด ๙)เรือ หรือกระทง “ที่ทำจากกาบกล้วยหรือกาบหมากก็ได้” ๑๐)อาจมีกระดุกของผู้ล่วงลับไปแล้วใส่โกศมาวางร่วม ๑๑)อื่น ๆ “แล้วแต่บางหมู่บ้านอาจมีสิ่งของใช้ต่าง ๆ กันไป”

พิธีกรรมใน เย็นวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ชาวบ้านจะนำเครื่องแซนโฌนตาไปวางบนกลางผ้าขาว ซึ่งปูลาดไว้กลางห้องเรือนที่กลางหมู่บ้าน หรือที่ศาลโดนตาประจำหมู่บ้าน บางแห่งนำไปรวมกันที่ศาลาวัดที่ทำพิธีแซนโฌนตา แล้วพวกลูกหลานมานั่งล้อมวงอยู่ รอบ ๆ ข้างผ้าขาวพร้อมกันแล้วจุดรูปเทียนบูชาเอ่ยชื่อปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไป เชิญให้มากินเครื่องเช่นทั้งที่ตายไปนานแล้ว และไม่รู้จักชื่อก็นึกเชิญในใจด้วยทางเจ้าพิธีนำเอาสุรามารินใส่แก้ว หรือจอกพรมไปตามสารบอาหาร ปากก็กล่าวอันเชิญผีปู่ย่าตายายมารับประทานอาหาร เมื่อได้เวลาก็จุดยาสูบวางไว้ สักครูใหญ่ สมมติว่า กินเสร็จแล้วจะแบ่งข้าวปลาอาหารหมากพลู บุหรืออย่างละเล็กละน้อยใส่ห่อกระดาษหรือใบตองแล้วเหยียงไปไกล ๆ เรียกว่า “ปะจිර” ออกไปเสีย เชื่อว่าลูกหลานได้พาห่อข้าวปลาอาหารนี้ฝากไปให้กินระหว่างทาง หรือไปฝากผู้ที่ไม่ได้มารับเครื่องสังเวในครั้งนั้น จากนั้นจึงยกเครื่องเช่นออกจากที่ตั้งได้ แล้วเลี้ยงกันในระหว่างหมู่ญาติสู่กันกิน คนเฒ่าคนแก่ก็อวยชัยให้พรลูกหลานมีการคุยกันเรื่องต่าง ๆ นา ๆ เช่นเรื่องการทำมาหากิน การเล่าสารทุกข์สุขดิบสู่กันฟัง พอสมควรแก่เวลาก็แยกย้ายกันกลับบ้าน โดยไม่นำข้าวของส่วนกลางกลับบ้าน เรียกว่า “บิณฑตุจ”

รุ่งเช้ามีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็นำภัตตาหารไปทำบุญที่วัด พระภิกษุให้พร แล้วเลี้ยงพระ หลังจากนั้นอาจจะมีเทศน์เรื่อง อานิสงส์แซนโฌนตาหรือประวัติความเป็นมาของพิธีสารท ตามแนวพุทธ ชาวบ้านกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่วงศ์ศาตคณาญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ทำเช่นนี้อยู่ทุกวันจนถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ ตอนเย็นวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนสิบ เป็นพิธีใหญ่ เรียก “บิณฑทม” ชาวบ้านจะเตรียมการคล้าย “บิณฑตุจ” สิ่งของที่ใช้ในงานก็เหมือนกับบิณฑตุจทุกอย่าง แต่ทำยิ่งใหญ่กว่าเมื่อเตรียมเรียบร้อยชาวบ้านจะพากันหาบคอน จุดใต้จุดคบ หรือจุดเทียน มารวมกัน เดินไปก็ร้องตะโกนไปว่า “โมเวโยโฌนตา ๆ” “มาเค้อ ผีปู่ย่าตายาย” “โจนเจ้าย้วยบาย ซ้อมสลอโมจุนอโยโฮบ” “ลูกหลานนำข้าวปลาอาหารมาส่งให้รับประทาน” ส่วนผู้ร่วมพิธีต่างก็จะตะโกนร้องเรียกให้ผีปู่ย่าตายายมา

รับประทานอาหารกัน ดั่งแข็งแ่อยู่การตะโกนจะดังกันแข็งแ่อาจมีถ้อยคำอื่นแต่มีนัยเช่นเดียวกัน และมีวงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงอยู่ แล้วนิมนต์พระภิกษุสวดสูตรต่าง ๆ เกี่ยวกับเปรต มี “ประราภะวะสูตร” และ “อาฏานาฎิยสูตร” เป็นต้น เมื่อท่านสวดจบในช่วงหนึ่งๆ ก็จ้ะร้องตะโกน โหมเวโยฎานตา ๆ เสียงนี้จ้ะดังกระหึ่มขานรับกันทั่วบริเวณช่วงนี้จ้ะจ้ดรูปเทียน ทำพิธี โดยรินเหล้าเทไปตามพื้น และพูดเรียก “โดนตา” ซึ่งชาวบ้านจะพากันขานรับ “โหมโวโยโดนตา” จากนั้นกรรมพิธีต่าง ๆ ก็จ้ะเหมือนกับ “บิณฑังจุจ” พิธีในช่วงเย็นก็มีเทานี้

เช้ามีดแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านจัดเตรียมส้สำหรับกับข้าว และข้าวของที่กองรวมกันไว้ตั้งแต่เมื่อคืนนำไปถวายพระภิกษุพร้อมทั้งอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว นิมนต์พระมาสวดโดยนั้งเป็นวงกลมรอบข้าวของที่นำมารวมกัน ผู้นำภาชนะข้าวของมาจ้ดรูปเทียนอย่างละดอก เสียบลงที่งาน “บายบิณฑัง” เพื่อระลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว พระภิกษุ ๑ รูป จะเทศน์ ๑ กัณฑ์ เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีนี้เมื่อพระท่านสวดเสร็จแล้วก็นำกระเชอที่ใส่ของนั้นไปเทที่ลานวัดโดยมีจุดประสงค้ให้ผู้ล่วงลับมารับของเหล่านั้น ซึ่งชาวบ้านและเด็ก ๆ นั้นเองจะเข้ามาแย่งกันเป็นที่สนุกสนาน

เมื่อเสร็จพิธีพระภิกษุ จะฉันภัตตอาหารเข้า ถือว่าเสร็จพิธีแซนโฎานตาสิ่งของที่เหลืออีกส่วนหนึ่ง เช่น ข้าวต้มที่ทำจากใบมะพร้าว “ข้าวต้มลูกโยน” พระภิกษุจะนำมาปั้งในวันรุ่งขึ้น หรือในคืนนั้นเลยแล้วก็แบ่งญาติโยมนำกลับไปรับประทาน ในบางหมู่บ้านตอนเย็นของวันแรม ๑๕ ค่ำ อาจนิมนต์พระมาสวดอีกครั้งหนึ่งก็ได้ บางหมู่บ้านอาจมีพิเศษออกไป คือมีการลอยเรือกระทงส่งตอนเวลาก่อนสว่าง เป็นการส่งตายาคือนำเอาเรือกระทงกาบกล้วย หรือกาบหมาก ที่เตรียมไว้บรรจุข้าวปากหม้อ “เท่ากับผลแรกได้ของข้าวสุกในหม้อนั้น” กระจายสารท “ผลแรกได้ของพืชพันธุ์ธัญชาติ” และขนมอื่น ๆ ส้ม ผลไม้ใส่ลงไป ในกระทง ก็มีเครื่องเสียบยกรัง เช่น กะปิ น้ำปลา พริกหอม กระเทียม เป็นต้น แล้วเอาไม้มาทำเป็นพายเล็ก ๆ สองเล่มติดไปกับกระทง จ้ดรูปเทียนปักติดไว้ในกระทงแล้วปล่อยให้ลอยน้ำไป ถ้าหมู่บ้านนั้นอยู่ห่างแม่น้ำลำคลองที่มีน้ำไหลก็จะนำไปวางไว้ยังทางสามแพรงพร้อมกับกล่าวขณะส่งกระทงโดยมีความว่า “ขอให้ไปยังทุ่งที่ท่านอยู่ ไปสู่เขาได้หินได้ผา ซึ่งเป็นที่อยู่ของท่าน ไปเกิดกลับไปเกิด” เป็นอันเสร็จพิธี

๓.๖ คุณค่าของพิธีกรรมแซนโฎานตาของชาวพุทธจังหวัดบัณฑิยเมียนเจย์

หลักคำสอนเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญ ถือว่าเป็นหลักคำสอนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งสอนให้ชาวพุทธรู้จักการแบ่งปัน กล่าวคือ รู้จักละความตระหนัในบุญ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ สอนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นรู้จักการทานหาที่ของตนให้สมบูรณ์ เมื่อกล่าวตามหลักมกคสูตร การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับนั้นถือได้ว่า เป็นการท้านุบำรุง หรือสงเคราะห์ญาติประการหนึ่ง นอกจากนี้ก็จ้ะเป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาพึงกระทำตอบแทนมารดาบิดาเมื่อท่านเหล่านั้นละโลกนี้ไปแล้วดังที่ได้กล่าวแล้วว่า จ้ดมุ่งหมายในการอุทิศส่วนบุญนั้น มีประโยชน์ทั้งต่อผู้กระทำเอง และต่อผู้อื่นในดิโรกฐตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าบุคคลเมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทามาแต่ก่อนว่าท่านได้ทาคุณแก่เรา ได้ให้แก่เรา ผู้นี้เป็นญาติ เป็นมิตรสหายของเรา “เมื่อเขาละโลกนี้ไปแล้ว ก็ควรอุทิศส่วนบุญไปให้” ไม่ควรร้องไห้เศร้าโศก หรือรำไรพันอย่างอื่น ๆ เพราะการร้องไห้เป็นต้นนั้นไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วญาติทั้งหลายก็คงอยู่อย่างนั้นไม่ได้รับรู้เลย ทักขิณาอันทายกให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่เปรตนั้น โดยฉับพลันตลอดกาลนาน ญาติธรรมนั้นก็ชื่อว่าได้แสดงแล้ว การบูชาผู้

ล่องลับไปแล้ว ก็เชื่อว่ากระทออันโอฬารแล้ว ทั้งกำลังของภิกษุทั้งหลาย ก็เชื่อว่าได้เพิ่มให้แล้ว บุญก็ชื่อว่าสะสม “ชวนชววย” มิใช่บ่อยเลย^{๓๓} คุณค่าของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยยเมียนเจย์ประกอบด้วย

๑. เพื่อประโยชน์แก่ผู้ล่องลับ ตามคตินิยมของชาวพุทธ การอุทิศส่วนบุญมักจะทำในโอกาสที่ญาติคนใดคนหนึ่งหรือสมาชิกภายในครอบครัวล่องลับไป หรือครบรอบวันตาย ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ๑ ปี หรือไม่ก็อาศัยในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่พวกเขาช่วยให้เขาได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำของตน

๒. เพื่อแสดงออกถึงหน้าที่ที่พึงกระทำต่อญาติ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า “ญาติ” หมายถึง “ผู้ที่มีสายเลือดทั้งฝ่ายบิดา และมารดา เรียกว่า ญาติ ๗ สันดาน หรือ ๗ ชั่วคน

๓. เพื่อทำการบูชาแก่ญาติผู้ล่องลับ การบูชาผู้ล่องลับถือว่าจุดมุ่งสำคัญของการอุทิศส่วนบุญ “ประเพณีโบราณเวลามีคนตายมักจะทำธงจากผ้าสีขาว เรียกว่า ธงโปรลิง มีความยาวประมาณ ๑ ศอก วางไว้บนหัวศพ ต่อสายสิญจน์จากธงโปรลิงไปผูกกับพระพุทธรูปหรือจุฬามณี เจดีย์จุดเทียน ๕ เล่ม วางไว้บนหัวศพต่อสายสิญจน์จากธงโปรลิงไปผูกกับพระพุทธรูปหรือจุฬามณี เจดีย์จุดเทียน ๕ เล่ม วางไว้บนหัวศพ ๑ เล่ม ตรงป่าข้างละ ๑ เล่ม ข้าว ๑ กระเชอ วางไว้ปลายเท้าศพผ้าขาว ๕ ศอก เหยียด ๑ กล้วย ๑ หวี ตะเกียง ๑ อัน จุดไว้ตลอดเวลา ดังที่ได้กล่าวมานี้ เป็นการกระทำการบูชาตามแบบวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งอาจจะไม่ได้ตรงกับหลักศาสนในพุทธศาสนาทั้งหมดแต่กิจกรรมที่กระทำล้วนมีปริศนาธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนในพุทธศาสนา ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการบูชาแก่ผู้ล่องลับตามวิถีของชาวบ้าน^{๓๔}

๔. เพื่อถวายกำลังแก่สงฆ์ การถวายทานแก่พระสงฆ์เป็นการให้กำลังทำให้ท่านมีกำลังที่จะปฏิบัติศาสนกิจต่อไป และพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่องลับ ในขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ได้กล่าวถึง อุบาสิกผู้เป็นอนาคามีคนหนึ่งชื่อมาติกมารดาว่า หลังจากที่นางได้บรรลุเป็นอนาคามี พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ และโลกียอภิญญา นางก็พิจารณาว่าทำไมพระคุณเจ้าจึงยังไม่บรรลุมรรคผล แล้วทราบว่ภิกษุเหล่านี้ขาดอาหารเป็นที่สบาย นางจึงทำนุบำรุงด้วยอาหารตามที่ภิกษุแต่ละรูปชอบ เมื่อได้ฉันอาหารที่เป็นสบาย ภิกษุเหล่านั้นก็ตั้งปฏิบัติกรรมฐานจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

๓.๗ ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดบึงเตี้ยยเมียนเจย์

บ้านทนายมีชัย หรือ บือนเตี้ยยเมียนเจย์^{๓๕} (เขมร: បន្ទាយមានជ័យ, "ปราการแห่งชัยชนะ") เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศกัมพูชา (ภาษาไทยเรียกว่า "จังหวัดบ้านไต้มีชัย", "บ้านทนายมีชัย" หรือ "ศรี

^{๓๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑-๑๒/๑๕-๑๗.

^{๓๔} อุดม เขยกิจวงศ์, เรื่องการทำให้ทาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๒๕), หน้า ๓๔.

^{๓๕} จังหวัดบ้านทนายมีชัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

โสมณ")อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ เมืองหลักคือศรีโสมณ จังหวัดบันทายมีชัยติดต่อกับประเทศไทยทางทิศตะวันตกที่เมืองปอยเปต

๓.๗.๑ ประวัติของจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

จังหวัดบันเตียเมียนเจย์ในศตวรรษที่๑๗ สยามได้เข้าไปปกครองประเทศกัมพูชา และได้เรียกชื่อจังหวัดนี้ว่า ศรีโสมณ ปี ค.ศ ๑๙๐๗ ต่อมาสยามได้ให้จังหวัดนี้ขึ้นไปให้ฝรั่ง และหลังต่อฝรั่งเศษได้เอาจังหวัดนี้เข้าร่วมเป็นจังหวัดบัตตอมบองขึ้น(ประตะบอง)

ในปีค.ศ. ๑๙๐๗ พระเจ้าศรีสุวณันได้ตัดสินใจตั้งจังหวัดทั้งหมดกลับมาขึ้นเป็นจังหวัดบัตตอมบอง(ประตะบอง) โดยร่วมมือ สิริโสมณ กับ จังหวัดเสียมเรียบ

ไทยได้เข้ามายึดดินแดนเอาเป็นของตน ในปี ๑๙๔๑ สิริโสมณได้แบ่งแยกจากจังหวัดบัตตอมบองเป็นจังหวัดวิบูลสงคราม

จนถึงปี ๑๙๔๖ ในตอนนั้นพื้นที่ทั้งหมดได้กลับมาอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

ในปี ๑๙๗๐ - ๑๙๘๐ ได้แบ่งแยกพื้นที่จากจังหวัดบัตตบองเป็นจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

ปี ค.ศ.๑๙๘๘ จังหวัดบันเตียเมียนเจย์ถูกแยกออกจากจังหวัดบัตตบอง(ประตะบอง) โดยมีอำเภอทั้งหมด ๕ อำเภอ เช่น อำเภอ มงคลบุรี อำเภอ ทะมอปก อำเภอ สิริโสมณ อำเภอ พระเนตรเป็ยะ และอำเภอ พนมสรุก

๓.๗.๒ อาณาเขตของจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดอุดรมีชัย และประเทศไทย

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดพระตะบอง

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดสระแก้ว (ประเทศไทย)

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับ จังหวัดเสียมราฐ

๓.๗.๓ ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

บันทายมีชัย ภาษาเขมรอ่านว่า “บ่อนเตียเมียนเจย์” (ប្រាសាទដើម) บ่อนเตีย หมายถึง “ที่มัน หรือ บ่อม” เมียนเจย์ หมายถึง “มีชัย” เป็นอดีตส่วนหนึ่งของจังหวัดพระตะบอง พื้นที่ของจังหวัดนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และมีภูเขาบ้างอยู่ทิศตะวันออกและทิศเหนือ อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนในจังหวัดนี้คือ เกษตรกร ค้าขาย ประมง และข้าราชการ รายได้หลักของจังหวัดจึงได้มาจากการทำเกษตรกรรม แต่เนื่องจากจังหวัดนี้มีเขตแดนติดกับประเทศไทย มีช่องผ่านแดนถาวรนานาชาติที่ใหญ่ที่สุดช่องหนึ่ง คือช่องผ่านแดนปอยเปต หรือช่องอรัญประเทศ ซึ่งเป็นกุญแจเปิดประตูเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ทำให้ธุรกิจการค้าตามแนวชายแดนมีความคึกคัก และสร้างได้รายได้ให้กับจังหวัดได้มากอีกทางหนึ่ง

๓.๗.๔ กลุ่มประชากรในจังหวัดบันเตียเมียนเจย์

จังหวัดบันเตียเมียนเจย์เป็นจังหวัดใหญ่อันดับ ๑๓ ของประเทศกัมพูชา โดยมีประชากรทั้งหมด ๖๗๘,๐๓๓ คน จังหวัดบันเตียเมียนเจย์ นี้มีกรุงจำนวน ๒ คือกรุงสิริโสมณกับกรุงปอยเบต เป็นจังหวัดหนึ่งที่ติดกับทะเลสาบ(แม่น้ำจืด) จังหวัดบันเตียเมียนเจย์มี ๗ อำเภอ ๕๖ ตำบลเช่น ๑.อำเภอมงคลบุรี ๒. พนมสรุก ๓.พระเนตรเป็ยะ ๔. โอเจรา ๕.ทะมอปก ๖. สวายเจก ๗. มาไฟ ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ แต่ศาสนาอื่นๆ ก็มีเช่นศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์

๓.๗.๕ ศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดบัตเดียบเบียนเจย์

เนื่องจากจังหวัดบัตเดียบเบียนเจย์มีพื้นฐานอารยธรรมมาจากขอมโบราณตามประวัติเคยตกเป็นของสยามหรือไทยหลายปี ประชาชนส่วนมากในจังหวัดนี้นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ จึงมีของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก

สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดประกอบด้วย

๑.ปราสาทบ็อนเตียบฉมา (Banteay Chhmar) หรือปราสาทป้อมแมว เป็นปราสาทเก่าแก่ขนาดใหญ่หลังหนึ่งที่ตั้งขึ้นชื่อเสียงให้คนรู้จักจังหวัดนี้ ปราสาทนี้ได้รับความเสียหายมากตามกาลเวลา และยังไม่ได้รับการบูรณะให้ดีเท่าที่ควร ปราสาทนี้อยู่ทิศเหนืออำเภอเมืองสิริโสภณ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร

๒. อ่างตอเปียงทมมอ (Trapeang Thmar) หรือเขตนุรักษ์หิน เป็นอ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นในสมัยเขมรแดง เป็นสถานที่แห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชาเพื่อขนกนนานาพันธุ์ โดยเฉพาะนกตะกรม เป็นนกมีปีกบินได้ที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยเขตนุรักษ์นี้มีนกกว่า ๒๐๐ พันธุ์อาศัยอยู่ มีนก ๑๘ พันธุ์ ที่กำลังเผชิญอันตรายจากทั่วโลก เขตนุรักษ์นกอ่างตอเปียงทมมอ อยู่ในตำบลโปยจาร์ อำเภอพนมซริก (Phnom Srok) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัด ๖๖ กิโลเมตร

๓.พนมบัก และพนมจัญเจียง หมายถึง ภูเขาหัก และภูเขาผนัง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีภูเขาสองลูกอยู่คู่กันมีลักษณะเหมือนผนังบ้าน มีบรรยากาศดี พร้อมด้วยความงดงามของธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถชมบึงขนาดเล็กประมาณ ๑๐ ตารางเมตร ลึก ๑๒ เมตร โดยมีรูปแกะสลักหินโบราณที่ยังเหลืออยู่ในบึงนั้น ภูเขาสองลูกนี้อยู่อำเภอเมืองสิริโสภณ ห่างจากตัวอำเภอ ๕ กิโลเมตร

ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ประวัติและความหมายในพิธีกรรมแซนโฌนตา (พจุมบิณฑ) ประเพณีทำบุญกลางเดือนสิบหรือประเพณีสารทของกุ่มวัฒนธรรมเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบัตเดียบเบียนเจย์ มีประเพณีทำบุญวันสารทเช่นเดียวกันกับกุ่มวัฒนธรรมใน ภูมิภาคอื่น ๆ แต่มีจุดประสงค์ที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยเรียกว่า “แซนโฌนตา” แซน-เช่น สรวง, โฌน-โคตรเง่า, ตา-ตา ประเพณีแซนโฌนตาจะเรียกสารทเล็กกว่า “บิณฑตุจ” เรียกสารทใหญ่กว่า “บิณฑทม” คำว่า “บิณฑ” มาจากภาษาบาลีว่า “บิณฑะ” แปลว่า ก้อนข้าว ตุจ แปลว่า เล็ก ทม แปลว่า ใหญ่

จุดมุ่งหมายการแซนโฌนตาคือความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้นจะมีเค้ามามาจากศาสนาพุทธที่เชื่อว่า เมื่อผู้ตาย ตายไปแล้วจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่ทำดีจะได้ไปสวรรค์ กับกลุ่มที่ทำชั่วทำบาปก็ตกนรกเป็นสัตว์นรก ผี หรือเปรตพวกเหล่านี้จะได้รับทัณฑ์ทรมานมากน้อยต่างกัน เมื่อถึงแรม ๑ ค่ำเดือน สิบ พระยายมจะอนุญาตให้ผีเหล่านี้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ ผีจะพักอยู่ที่วัดและคอยดูทาง ว่าลูกหลานของตนจะมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตนบ้างหรือไม่ ถ้าลูกหลานมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลผลบุญนี้พวกตนก็ได้รับ และเมื่อได้อิมหันาสารทก็จะพากันอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้ารอแล้วไม่เห็นลูกหลานมาทำบุญ ก็จะไปแข่งไม่มีความสุข ความเจริญ จากตำนานความเชื่อของชาวบ้านดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการแซนโฌนตา ก็คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีแซนโฌนตา หรือ พจุมบิณฑ” ในประเทศกัมพูชาอาจมีการ

กระทำกันมานานแล้ว ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นคำว่า “สารท” อย่างเต็มตัว แต่เนื่องด้วยในยุคสมัยหลังพระนครประมาณสองศตวรรษถือว่าเป็นยุคมืดเนื่องจากยังไม่พบจารึกที่กล่าวถึงยุคนี้ เราจึงไม่ได้รับข้อมูลอะไรเลยจากประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ เรามาทราบอีกทีก็คือ หลังจากที่ย้ายเมืองพระนครไปยังพนมเปญ และยุคต่อ ๆ มา โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาที่ ๑ ที่ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระพิษณุโลกพร้อมทั้งจารึกเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระองค์ไว้มากมาย สารทเป็นทั้งพิธีราษฎร์และพิธีหลวงที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ โดยเฉพาะพิธีหลวง “กล่าวคือในพระราชพิธีกันบิณฑ “ถือนบิณฑ” และการถวายพระราชกุศลเป็นพระราชพิธีพุทธ พระราชพิธีตักบิณฑ “ตักบิณฑ” ถวายเทวรูปเป็นพระราชพิธีที่ผสมระหว่างพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์และพุทธ” การประกอบพิธีบิณฑทุกบิณฑระหว่างพิธีราษฎร์กับพิธีหลวงมีลักษณะหลายอย่างเหมือนกัน ที่ต่างกันก็คือ ระยะเวลาในการประกอบพิธีสารท และพิธีอันเนื่องด้วยพิธีพราหมณ์ เช่น พระราชพิธีถวายพระบิด พระราชพิธีนี้พระกรูราเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวเสด็จพระราชดำเนินออกเป็นพระราชพิธีในการประกอบพิธี ส่วนพระราชพิธีตักบิณฑถวายเทวรูป พระกรูณาเป็นเจ้าชีวิตเหนือหัวไม่ทรงเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อถึงเวลาพวกพราหมณ์จัดทำตามพระราชประเพณีตั้งแต่โบราณเรื่อยมาถึงปัจจุบันนี้

บทที่ ๔

วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

ในบทนี้ศึกษาจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์
กับชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

จากการศึกษาและวิเคราะห์พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย
และชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชา ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงความเหมือนและ
ความแตกต่างกันของพิธีกรรมแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ และ
เนื่องจากชาวพุทธของทั้งสองประเทศมีชายแดนติดกัน มีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกันหรือ
เหมือนกัน ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นผลที่เกิดตามทฤษฎีการผสมผสาน
ทางวัฒนธรรม และเนื่องจากชายแดนประเทศไทยฝั่งทางจังหวัดสุรินทร์มีเขตแดนติดกับประเทศ
กัมพูชา ทำให้ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและประชาชนในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์
ประเทศกัมพูชา ได้ติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในด้านการค้าและด้านประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านภาษา
นั้นมีความใกล้ชิดกันมากซึ่งทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น

การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างคนของสองวัฒนธรรมที่ได้มีโอกาส
ติดต่อสื่อสารกันเช่นคนที่อยู่ในประเทศที่มีชายแดนติดกัน ดังที่ปราณี วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงการผสมผสาน
ทางวัฒนธรรมไว้ว่า^๑

บริเวณรอยต่อของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีชนพื้นเมืองหลายกลุ่มชน เช่น ลาว เขมร
มอญ อาศัยอยู่ และมีอาณาบริเวณติดต่อกัน มีความสัมพันธ์ในรูปของเพื่อนบ้าน ดังนั้น จึงทำ
ให้ลักษณะทางด้านเชื้อชาติ และศิลปวัฒนธรรมของประชาชนที่อยู่บริเวณนี้มีลักษณะ
ผสมผสานทางวัฒนธรรมไทย เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรมแสดงให้เห็นทางศิลปะของขอมหรือ
ของเขมร เป็นต้น

การผสมผสานวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ กลุ่มปัจเจกบุคคลที่มี
วัฒนธรรมต่างกันได้มีการติดต่อกันอย่างสืบเนื่อง อาจมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนวัฒนธรรม
ดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นการ

^๑ ปราณี วงษ์เทศ, ประเพณี ๑๒ เดือน ในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอดของคน
, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

ผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามขั้นตอนโดยมีสภาพการณ์ของสังคม สิ่งแวดล้อม และบุคคล ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและความคาดหวังในกลุ่มที่เป็นสมาชิกอยู่ เมื่อนานวันเข้าก็จะเกิดความเข้าใจ อย่างช้า ๆ ในความหมายของสิ่งที่เกิดใหม่จากการผสมกลมกลืนนั้น กระบวนการดังกล่าวในแต่ละสังคม ย่อมไม่สามารถกำหนดวันเวลา และโอกาสผสมกลมกลืนอย่างแน่นอนได้ ความสำเร็จของการผสม กลมกลืนในเบื้องต้นจะขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของการติดต่อสื่อสารหรือการสื่อความหมาย โดยเฉพาะ ภาษาที่แต่ละสังคมยอมรับว่าเป็นภาษากลางของชุมชนของตน ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญของการผสม กลมกลืนทางวัฒนธรรมว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อมสัมพันธ์ต่อกันประหนึ่งการหลอมละลายสิ่งต่าง ๆ เข้า ด้วยกันภายในสังคมทั้งระหว่างบุคคลต่อบุคคล และบุคคลต่อกลุ่ม โดยการนำเอาประสบการณ์และสิ่งที่ เห็นว่าเป็นความถูกต้องเหมาะสมมาเชื่อมสัมพันธ์หรือแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับด้วยกันทุก ฝ่าย จนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นแนวทางของการดำเนินชีวิตในสังคมทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์^๒ กล่าวว่า

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) การยืมวัฒนธรรมและการรับ วัฒนธรรมจากสังคมข้างเคียงเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมแพร่กระจายออกไป วัฒนธรรมใน สังคม ก เริ่มขยายอิทธิพล ไปยังสังคม ข และ ค ตามลำดับ สมาชิก ของสังคม ข และสังคม ค ในระยะแรก จะยืมวัฒนธรรมสังคม ก แต่เมื่อยืมไปนาน ๆ เข้าก็อาจจะรับเอาไว้เป็นของตัว หมายความว่าได้เกิดการกระจายทางวัฒนธรรมจากจุดเริ่มต้นในสังคมหนึ่งไปยังสังคมอื่น ๆ

การกระจายทางวัฒนธรรมนี้อาจจะเกิดขึ้นได้จากหลายๆจุด ที่เห็นได้ชัดก็คือ วัฒนธรรมของ ชาวยุโรป ซึ่งระยะแรกจะมีวัฒนธรรมแองโกล วัฒนธรรมเยอรมัน วัฒนธรรมฝรั่งเศสเมื่ออยู่ ๆ ไปเกิดการ กระจายทางวัฒนธรรมมีการยืมวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรม ซึ่งกันและกันผลก็คือปัจจุบันคนมักจะมี ความรู้สึกว้าวัฒนธรรมของชาวยุโรปหลาย ๆ กลุ่มนี้ก็เหมือน ๆ กัน เรียกว่า “ วัฒนธรรมตะวันตก ” วัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามามีอิทธิพลในประเทศต่างๆในซีกตะวันออกของโลก ที่เห็นชัดที่สุด ก็คือวัฒนธรรมทางด้านเทคโนโลยี สำหรับเมืองไทย วัฒนธรรมตะวันตกที่คนไทยรับมาจนแทบจะยึดถือ ว่าเป็นของตัวก็คือในเรื่องการแต่งตัว ปัจจุบันการนุ่งกางเกงและนุ่งกระโปรงเป็นสิ่งที่คนไทยไม่คิดและไม่ มีความรู้สึกว่าเป็นวัฒนธรรมชาวตะวันตกที่เรารับมา

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นการเชื่อม ความสัมพันธ์ดูการหลอมละลายของวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมี การแลกเปลี่ยน ปรับปรุงแก้ไข หรือ เปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม ผู้ศึกษาเห็นว่าประชาชนในจังหวัด สุรินทร์ซึ่งภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่างๆ ใกล้เคียงกับประชาชนในจังหวัดบดินเตียนเมียนเจย์ของ ประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะความเชื่อและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงทำให้ประเพณีพิธีกรรม บางอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเช่นประเพณีแซนโฎนตา ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำรายละเอียดมา เปรียบเทียบและนำเสนอต่อไปนี้

^๒ อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม ,พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๓-๗๔.

๔.๑.๑ เปรียบเทียบคติด้านความเชื่อด้านที่มาของพิธีกรรมแซนโฎนตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับความเชื่อของพิธีกรรมแซนโฎนตาผู้ศึกษามีข้อสรุปดังนี้

(๑) **ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์** : คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อมาจาก ๓ แหล่งใหญ่ คือ ๑) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีบรรพบุรุษซึ่งได้ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว แต่วิญญาณของท่านเหล่านั้นยังคงวนเวียนคุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานที่อยู่ในโลกมนุษย์ ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสารทของศาสนาพราหมณ์ที่นิยมจัดพิธีในช่วงเดือนสิบหรือเดือนสารท ๓) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้เสียชีวิตไปแล้วของพระพุทธศาสนาโดยมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้ญาติของพระเจ้า พิมพิสารเป็นหลัก คติความเชื่อทั้ง ๓ หลักที่ว่ามานี้หลอมรวมเป็นพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์

(๒) **ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์** : คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีแซนโฎนตาหรือพิธีพจุมบิณฑของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชามีที่มาจาก ๓ แหล่งใหญ่ด้วยกันคือ ๑) ความเชื่อในวิญญาณผีบรรพบุรุษหรือการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ๒) ความเชื่อเรื่องการทำบุญในช่วงสารทหรือเดือนสิบของศาสนาพราหมณ์ ๓) ความเชื่อในหลักการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วของพุทธศาสนา โดยมีหลักความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของพระอุปคุตต์ เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี เรื่องนายพรานที่เลี้ยงชีพด้วยการฆ่าสัตว์และเรื่องพระเจ้าพิมพิสารทำบุญให้แก่ญาติที่เสียชีวิตแล้วเกิดเป็นเปรต คติความเชื่อเหล่านี้รวมกันเป็นพิธีกรรมพจุมบิณฑหรือแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาโดยหลักคติความเชื่อของชาวพุทธทั้งสองจังหวัดแล้วมีความเหมือนกันโดยส่วนมาก จะมีแตกต่างกันก็แค่เรื่องหลักความเชื่อในเรื่องราวทางพุทธศาสนาคือชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นเชื้อสายเขมรเน้นเรื่องการทำบุญให้แก่ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ส่วนชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์มีความเชื่อในเรื่องของพระอุปคุตต์ เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี เรื่องนายพราน และเรื่องของพระเจ้าพิมพิสาร

๔.๑.๒ เปรียบเทียบด้านคำจำกัดความพิธีกรรมแซนโฎนตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับคำจำกัดความของพิธีกรรมแซนโฎนตาผู้ศึกษามีข้อสรุปดังนี้

(๑) **ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์** : ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์เรียกพิธีกรรมแซนโฎนตา หรือพิธีสารทเดือนสิบของชาวพุทธเชื้อสายเขมรที่ต้องเรียกว่าชาวพุทธเชื้อสายเขมรนั้นก็เพราะว่าในจังหวัดสุรินทร์มีทั้งกลุ่มชนที่เป็นคนเชื้อสายเขมร เชื้อสายลาว เชื้อสายกวยและเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ คำว่า แซนโฎนตานี้ เป็นคำผสม เกิดจากคำว่า แซน แปลว่า เช่น ไหว้ บวงสรวง และคำว่า โฎนตา มาจากคำ ๒ คำ คือ โดน แปลว่า ยาย และคำว่า ตา แปลว่า ตา แต่เมื่อคำ ๒ คำนี้มาผสมกัน จะมีความหมายโดยรวม

แปลว่า บรรพบุรุษ ดังนั้นคำว่า แชนโฌนตา จึงหมายความว่า การเซ่นไหว้ ยาย ตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

(๒) ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ : ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์เรียกพิธีกรรม แชนโฌนตาว่า พิธีพุมบิณฑ หรือพิธีสารท คำว่า “พุมบิณฑ” เป็นการเอาศัพท์ ๒ คำมารวมกัน คือ “พุม” บวกกับ “บิณฑ” คำว่า พุม เป็นกริยาศัพท์ หมายถึง ทำให้ชุ่ม ให้ชุ่มนุ่มกัน ให้ประชุ่มกัน ส่วน คำว่า “บิณฑ” เป็นสำเนียงตามภาษาเขมร หมายถึง บิณฑะ หรือบิณฑ ภาษาบาลี แปลว่า การทำให้กลม หรือเป็นก้อนในภาษาเขมร ใช้เรียกประเพณีการบำเพ็ญทานนี้ว่า บุญกันบิณฑ บุญถือบิณฑ หรือ บุญตักบิณฑ บุญตักบิณฑ เรียกสั้น ๆ ว่า กันบิณฑ ถือบิณฑ ก้อนข้าวที่ทายกทายิกาวางไว้ในจาน หรือในหม้อ สำหรับไปตักบาตร หรือจันทน์ที่ทายกทายิกาใส่ปันโต เพื่อนำไปถวายพระเรียกว่า บิณฑ นอกจากนี้ยัง หมายถึง ก้อนข้าวที่เขาจัดทำขึ้นสำหรับอุทิศให้แก่ผีหรือผู้ล่วงลับไปแล้ว “บุญพุมบิณฑ” เมื่อรวมกัน เป็น “พุมบิณฑ”

ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยความหมายแล้ว มีความแตกต่างกันโดยศัพท์คือชาวพุทธสุรินทร์เรียกว่าแชนโฌนตา ซึ่งแปลว่าถึงเซ่นตายาย ส่วนชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์เรียกว่า พุมบิณฑซึ่งแปลว่ารวมก้อนข้าว แต่เมื่อกล่าวถึงโดยความหมายแล้วไม่แตกต่างกันคือพิธีกรรมนี้ของทั้งสองจังหวัดหมายถึงการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหมือนกัน

๔.๑.๓ เปรียบเทียบด้านความสำคัญของพิธีกรรมแชนโฌนตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับความสำคัญของพิธีกรรมแชนโฌนตาผู้ศึกษามีข้อสรุปดังนี้

(๑) ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ : ชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมแชนโฌนตามาก ตามที่ผู้ศึกษาได้สังเกตในช่วงเทศกาลแชนโฌนตาในจังหวัดสุรินทร์ถือว่าเป็นงานใหญ่ของจังหวัด นอกจากแต่ละครอบครัวจะมีพิธีเซ่นในบ้านหรือชุมชนของตนเองแล้ว ในระดับจังหวัดก็ให้ความสำคัญโดยจัดให้แต่ละอำเภอหรือคุ้มวัดจัดกระแอมโฌนตามาทำพิธีร่วมกันที่อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดี โดยจัดขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่และอลังการมาก แสดงให้เห็นว่าชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ให้ความสำคัญต่อพิธีแชนโฌนตาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะพิธีนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของญาติพี่น้องที่ได้มาพบกัน ได้ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้มีพระคุณหรือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

(๒) ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ : ชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์เมื่อถึงเทศกาลพุมบิณฑหรือแชนโฌนตาของเขมรแล้ว แต่ละครอบครัวก็ให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าจังหวัดสุรินทร์ โดยพิธีถูกจัดขึ้นโดยส่วนชาวบ้านทั่วไปและหน่วยงานราชการเช่นเดียวกัน แต่ความอลังการในขบวนแห่กระแอมโฌนตามียิ่งใหญ่เท่ากับชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ แต่เมื่อกล่าวถึงโดยความเอาใจใส่หรือความใส่ใจในพิธีแล้วมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยความสำคัญแล้ว ชาวพุทธทั้งสองจังหวัดที่เป็นเชื้อสายเขมรเช่นเดียวกันให้ความสำคัญ

ต่อพิธีกรรมแซนโฎนตาไม่แตกต่างกัน เพราะเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทิต่อผู้มีพระคุณเช่นเดียวกัน

๔.๑.๔ เปรียบเทียบด้านองค์ประกอบของพิธีกรรมแซนโฎนตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับองค์ประกอบของพิธีกรรมแซนโฎนตาผู้ศึกษามีข้อสรุปดังนี้

(๑) ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ : มีองค์ประกอบของพิธีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์เมื่อประมวลภาพรวมแล้ว จะมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ อย่าง ดังนี้

๑) องค์ประกอบในด้านผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีแซนโฎนตา ถือว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ (๑) ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำประกอบพิธี (๒) ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้น ๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี (๓) ระดับชุมชน คือ มีผู้อาวุโสของชุมชนต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็นผู้นำประกอบพิธี (๔) ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้นำในการประกอบพิธี

๒) องค์ประกอบในด้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นในระดับครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลูกหลาน ส่วนในระดับเครือญาติก็จะประกอบไปด้วยญาติพี่น้องในตระกูลทั้งฝ่ายที่แต่งงานกับตระกูลอื่นก็มาร่วมด้วยและในระดับชุมชนก็ประกอบไปด้วยชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกัน พิธีสารทนี้ไม่ว่าใครจะทำงานอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อถึงวันนี้ทุกคนต่างก็ระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และมีความตั้งใจที่จะมาร่วมงานให้ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุญดังกล่าวเป็นวันรวมญาติของชาวไทยเชื้อสายเขมรด้วย ส่วนในระดับจังหวัดมีหัวหน้าแต่ละชุมชน ระดับท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และส่วนราชการเข้าร่วมพิธีด้วย

๓) องค์ประกอบในด้านวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม วัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นมีหลายอย่าง เช่น เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องบูชาและภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ใส่เครื่องไหว้ เครื่องบูชา เครื่องบูชานั้นประกอบไปด้วยสิ่งของ ๕ อย่างคือ รูป เทียน ดอกไม้ อย่างละ ๕ คู่ เครื่องเซ่นไหว้ประกอบไปด้วย หมากพลู เครื่องดื่ม อาหารหวานคาว เสื้อผ้าอาภรณ์ ส่วนภาชนะนั้นเอาไวใส่เพื่อเซ่นไหว้ในระดับ

๔) องค์ประกอบในด้านวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีสารทแบ่งเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เบนต์ตุง (สารทเล็ก) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๘ วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐

ช่วงที่ ๒ เบนต์ทม (สารทใหญ่) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๗ วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันแรม ๘ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ พิธีสารทที่สำคัญจะประกอบพิธีวันแรม ๑๔ ค่ำช่วงนี้จะมีพิธีเซ่นไหว้ตลอดวัน แต่การรวมญาติเพื่อเซ่นไหว้ จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งประเพณีสารทนี้มีระยะเวลายาวนานถึง ๑๕ วัน

๕) องค์ประกอบในด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อกล่าวถึงสถานที่ในการประกอบพิธีสารท (แซนโฌนตา) ของชาวจังหวัดสุรินทร์ ชาวบ้านจะใช้สถานที่อยู่ ๓ แห่ง คือที่บ้าน ที่วัดหรือโรงเรียนและที่ที่จังหวัดกำหนดเช่นอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดี

(๒) ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ : มีองค์ประกอบของพิธีพุมบิณฑหรือแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์มีองค์ประกอบ ๕ อย่างดังนี้

๑) องค์ประกอบด้านผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีสารทถือว่ามีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ เช่น หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโสในตระกูลนั้น ๆ ผู้อาวุโสในชุมชน โดยในสังคมเขมรเรามักจะสังเกตเห็นผู้ที่มีบทบาทในการนำประกอบพิธีกรรม ก็คือมีคทาขึงถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในสำคัญในการเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าวัดทำบุญ

๒) องค์ประกอบด้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นมีทุกระดับตั้งแต่เด็กเล็กตลอดจนผู้ใหญ่ โดยชาวเขมรถือว่าประเพณีนี้เป็นประเพณีสำคัญมากที่มีปีละครั้ง และยังเชื่อว่า“ในช่วงระยะเวลา ๑๕ ปี พญายมจะปล่อยเปตชนเหล่านั้นให้มารับส่วนบุญจากลูกหลาน พวกเขา มารอ ณ ที่ใดที่หนึ่งมีวัดเป็นต้น หากเจอหรือได้รับรู้ว่าลูกหลานได้อุทิศส่วนบุญไปให้พวกเขาที่ดีใจ หากไม่เจอก็ผิตหวังสาปแช่งให้ลูกหลานประสบแต่หายนะ

๓) องค์ประกอบด้านวัตถุสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรม วัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสำหรับพิธีราชูร์นั้นไม่ได้ระบุชัดเจนเหมือนกับพิธีหลวง และแต่ละพื้นที่ก็อาจจะแตกต่างกันไปบ้างโดยส่วนใหญ่ก็มีภัตตาหาร และเครื่องบูชา อีกสิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของงาน ก็คือ ข้าวต้มมัด ขนมเทียน เป็นต้น โดยชาวเขมรสมัยก่อนนิยมทำขนมเหล่านี้ในประเพณีพุมบิณฑ

๔) องค์ประกอบด้านวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีสารทสำหรับราชูร์แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ

(๑) เริ่มตั้งแต่ วันแรม ๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เป็นวันกันบิณฑ หรือบุญถือบิณฑเป็นวันที่พุทธบริษัทหรือวัดแบ่งกันเป็น ๑๔ กลุ่ม หรือ ๑๔ เวน เพื่อทำภัตตาหารถวายพระสงฆ์ตลอด ๑๔ วันแต่บางพื้นที่นั้นเริ่มนับตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนภัทรบท โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงคือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เรียกว่า บิณฑตุง วันแรม ๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เป็นวัน กันบิณฑหรือถือบิณฑ และวันแรม ๑๕ ค่ำเป็นวันบิณฑธม”

(๒) วันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันพุมบิณฑ หรือบุญพุมบิณฑธม ถือว่าเป็นวันสุดท้ายของเทศกาล และถือได้ว่าเป็นวัน “ร่วม” กล่าวคือในวันนี้จะเป็นการร่วมมวลงนทุกสารทิศโดยไม่มีการแบ่งเป็นกลุ่มหรือเป็นเวนแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า “วันพุม” ร่วม คือ ร่วมทั้งทายทานและพุทธบริษัททุกชั้นวรรณะนั่นเอง

๕) องค์ประกอบด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม จากความหมายดังที่ได้กล่าวมาก็พอทราบแล้วว่า พุม หมายถึง การรวมตัวกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตามธรรมเนียมของชาวเขมรในวันพุมบิณฑทุกคนมักจะไปร่วมตัวกันที่วัดเพื่อถวายจันทน์พระสงฆ์อุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ แต่ก่อนจะถึงวันพุมกล่าวคือ ตั้งแต่ วันแรม ๑-๑๔ ค่ำ บางครอบครัวก็ได้นิมนต์พระสงฆ์ ๒ หรือ ๓ รูป ตามกำลังทรัพย์ของตนเพื่อฉันเพลที่บ้าน และบังสุกุลอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติของตนในช่วงระยะเวลา ๑๔ วัน ผู้ที่ไม่ได้ทำจันทน์ถวายพระสงฆ์ที่วัดตามเวนของตน มักจะเชิญชวนญาติในตระกูลของตนสละทรัพย์ร่วมกันเพื่อนิมนต์พระสงฆ์มาฉันเพลและบังสุกุลอุทิศตนตายเสมอ

ดังนั้น จากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยองค์ประกอบแล้วพิธีกรรมแซนโฌนาตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์มีองค์ประกอบในการจัดพิธีกรรมเหมือนกัน

๔.๑.๕ เปรียบเทียบด้านประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนาตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนาตาผู้ศึกษามีข้อสรุป ดังนี้

(๑) ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ : ประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนาตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์นั้นแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ เป็นตุงและเป็นทม

“เบณฑ์ตุง” เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า สารทเล็ก การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านคนอื่นๆ ต้องไปทำบุญถวายภัตตาหารพระทุก ๆ วันมิได้ขาดโดยมีคำศัพท์เรียกเทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่า เทศกาลบุญ

“เบณฑ์ทม” (สารทใหญ่) คำว่า เบณฑ์ทม ตรงกับภาษาไทยว่า บิณฑิใหญ่ เป็นการทำบุญครั้งสุดท้าย “จุนโฌนาตา” (ส่งให้ตายาย) ก่อนถึงวันสารทใหญ่นั้น บรรดาลูกหลานเช่นคนที่แต่งงานแล้ว ไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ตำบลหนึ่ง จังหวัดหนึ่ง แม่ไกล ๆ แค่นี้ก็ตามเขาจะจัดหาของฝาก เช่นกล้วย อ้อย ปลา ข้าวสาร เสื้อผ้า หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เอาไปเยี่ยมเยียนฝากคิดถึงผู้สูงอายุในตระกูล เป็นการแสดงความคิดถึง ความยอมรับนับถือ

(๒) ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ : ประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนาตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ก็แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทเช่นเดียวกันคือ บิณฑ์ตุง จัดกันในวันขึ้น ๑๔ -๑๕ ค่ำ เดือนสิบและ บิณฑ์ทม จัดกันในวันแรม ๑๔ -๑๕ ค่ำ เดือนสิบ แต่กระนั้นก็ตาม ช่วงระยะเวลาระหว่างวันบิณฑ์ตุงถึงวันบิณฑ์ทมนั้น ชาวเขมรก็ยังจัดอาหารมาทำบุญที่วัดต่อเนื่องกันมิได้ขาด

ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนาตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชาเมื่อเปรียบเทียบโดยประเภทแล้วไม่แตกต่างกันคือแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทเช่นเดียวกันคือเป็นตุงกับเป็นทม

๔.๑.๖ เปรียบเทียบด้านคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนาตา

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างเกี่ยวกับคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนาตาผู้ศึกษามีข้อสรุปดังนี้

(๑) ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ : ด้านคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนาตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์มีดังนี้คือ ๑) คุณค่าด้านจริยธรรม ที่ทำให้ชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์มีความประพฤติที่ดีงามมีจิตใจโอบอ้อมอารี ๒) คุณค่าด้านความกตัญญูตเวที ได้ระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ ๓)คุณค่าด้านจิตใจ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหน้าสำราญด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของ

เครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทเวที ตามหลักพระพุทธศาสนา และมีผลทางด้านจิตใจ ต่อผู้ได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนี้เป็นอย่างมาก ความสุขใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การได้ขอความคุ้มครองจากดวงวิญญาณปู่ย่า ตายายให้ทำมาหากินคล่อง ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ การได้มารวมญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ จากการแยกย้ายกันไปทำงานต่างจังหวัด ได้เดินทางมาร่วมพิธีกรรม กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกันในเครือญาติ

(๒) ชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ : ด้านคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประกอบด้วย

๑. เพื่อประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับ ตามคตินิยมของชาวพุทธ การอุทิศส่วนบุญมักจะทำใน โอกาสที่ญาติคนใดคนหนึ่งหรือสมาชิกภายในครอบครัวล่วงลับไป เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่พวกเขาungให้ เขาได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำของตน

๒. เพื่อแสดงออกถึงหน้าที่ที่พึงกระทำต่อญาติ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า “ญาติ” หมายถึง “ผู้ที่ ร่วมสายเลือดทั้งฝ่ายบิดา และมารดา

๓. เพื่อทำการบูชาแก่ญาติผู้ล่วงลับ การบูชาผู้ล่วงลับถือว่าจุดมุ่งสำคัญของการอุทิศส่วนบุญ

๔. เพื่อถวายกำลังแก่สงฆ์ การถวายทานแก่พระสงฆ์เป็นการให้กำลังทำให้ท่านมีกำลังที่ จะปฏิบัติศาสนกิจต่อไป

ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อ เปรียบเทียบโดยคุณค่าแล้วพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ย เมียนเจย์ไม่แตกต่างกันในเรื่องคุณค่าในด้านหลักแต่จะแตกต่างกันในข้อปลีกย่อยเท่านั้น

๔.๒ วิเคราะห์ด้านคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมแซนโฎนตา

คติธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาว พุทธที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ซึ่งผู้ศึกษา จะได้นำคติธรรมพระพุทธศาสนาามาแสดงไว้ ดังนี้

๔.๒.๑ คติธรรมด้านการบูชา

คำว่า บูชา เป็นคำศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า บูชา, เป็นอิทธิลึงค์หรือ บูชน เป็นนปุงสกลิงค์ แปลว่า การบูชา วิเคราะห์คำศัพท์ว่า บูชาติ บูชน บูชียเต บูชนเต แปลว่า การบูชาชื่อว่า บูชาหรือ อัน ย่อมบูชา ชื่อว่า การบูชา ลง ยุ ปัจจัยแต่หน้า บูช ธาตุเป็นภาวรูป ภาวสาธนะ^๓ คำว่า บูชา คำศัพท์เดิม คือ บูชา บูชน เมื่อเปลี่ยนรูปคำตามไวยากรณ์แล้ว รูปศัพท์ ก็แปลงไปเป็น บูชา บ้าง บูชน บ้าง แปลว่า การบูชาเหมือนกันทั้ง ๒ ศัพท์ คัมภีร์หรือภิกษานววรรณนา ให้ความหมายคำว่า บูชา ไว้ว่า (บูชา+บุ ชาย +อ+อา) แปลว่า การบูชา การทำพิธีกรรม, วิเคราะห์ว่า บูชนบูชา หมายถึง การบูชา ชื่อว่า

^๓ มงคล. (บาลี) ๑/๕๗/๕๔., มงคล. (ไทย) ๑/๕๗/๘๑.

บูชา^๕ เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาไทยแล้ว คำว่า บูชา หมายถึงการยกย่อง สรรเสริญ เป็นต้น ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะ เคารพบนอบและไหว้ ชื่อว่าบูชา^๕

ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า การแสดงความเคารพต่อบุคคล หรือสิ่งที่นับถือด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่นบูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ การยกย่องเทิดทูลด้วยความนับถือหรือเสื่อมใสในความรู้ ความสามารถ เช่นบูชาวีรบุรุษ บูชาความรู้ บูชาฝีมือ^๖ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ ได้อธิบายไว้ว่า การบูชาเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต เมื่อมีอันตรายน่าสะพึงกลัวเกิดขึ้น มีความสะทกสะท้านลึกลับ เพื่อหวังให้รักษาให้ปลอดภัย ป้องกันให้ จึงมีการบูชาอ้อนวอน เป็นต้น^๗ พระอุตรคณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ) ได้อธิบายว่า “การบูชาคือการสวดขับกล่อมสรรเสริญ เพื่อให้เทพเจ้าโปรดปรานและช่วยเหลือตนเท่ากับเป็นการอ้อนวอนขอความเห็นใจ หรือขอพรจากพระเจ้า”^๘ เสฐียรโกเศศ ได้อธิบายไว้ว่า “การบูชาพระเจ้า ผู้ซึ่งมีทิพย์อำนาจอยู่เหนือธรรมชาติ ด้วยความเคารพเกรงกลัว ซึ่งแสดงออกมาด้วยกิริยาอาการของผู้เสื่อมใส ว่ามีความเคารพเกรงกลัว...ซึ่งบอกให้ผู้เชื่อรู้ได้ด้วยปัญญาความรู้สึก เกิดขึ้นเองด้วยสหัชชาปัญญา ว่าต้องมีอยู่เป็นรูปร่างอย่างหนึ่ง...และเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ให้มียู่เป็นอยู่”^๙

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบูชาหมายถึงการสักการะ การแสดงความเคารพ นับถือ บูชานอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่นับถือเสื่อมใส ด้วยเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคล หรือสิ่งที่นับถือ ด้วยการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ด้วยความเคารพนับถืออย่างจริงใจ การสวดสรรเสริญ สวดขอพร การขอร้องอ้อนวอน สิ่งที่มีอำนาจเหนือตน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต และมีความโชคดี เป็นการแสดงกิริยาอาการที่เสื่อมใสใจจริง หรือการบูชาคือแสดงออกซึ่งความเคารพยกย่องเชิดชู เป็นการแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกข้อหนึ่ง ที่เป็นหลักประเพณีปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ การบูชาเป็นลักษณะของการแสดงออกของผู้รู้จักบุญคุณ การยอมรับนับถือคุณงามความดีของคนอื่น ซึ่งมีคุณค่าสมควรแก่การปฏิบัติสืบทอดกันอย่างยิ่ง

ประเพณีพิธีกรรมแซนโฎนตา ก็คือการบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสพรหมกสูตร ว่าด้วยสกุลที่มีพรหมว่า

^๕ พระมหาสมปอง มุทิโต, **คัมภีร์อิทธิฐานวรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๑ .

^๖ มงคล. (บาลี) ๑/๖๙/๗๕., มงคล. (ไทย) ๑/๖๙/๑๑๒.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๔.

^๘ พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ, **คติความเชื่อของชาวอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๙ พระอุตรคณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ,๒๕๓๔), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๑๐} เสฐียรโกเศศ, **ลัทธิศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖), หน้า ๕.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใด บุชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่า มีพรหมบุตรของสกุลใด บุชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่า มีบุรพาจารย์ บุตรของสกุลใด บุชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่า มีอาหุไนยบุคคลคำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่าบุรพาจารย์ นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่าอาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของบิดามารดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรบิดามารดา ผู้อนุเคราะห์ประชาท่านเรียกว่าพรหม บุรพาจารย์ และอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะเหตุนี้บัณฑิตพิงนมัสการ และสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้า เพราะการปรนนิบัติบิดามารดานั้น บัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์^{๑๐}

นอกจากนี้ยังมีที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในลิลฉวิกรมกรสูตร ความว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่ามหานามะ กุลบุตรคนใด เป็นกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษก ๑ แล้วก็ตาม เป็นผู้ปกครองรัฐซึ่งรับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตาม เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ตาม เป็นหัวหน้าคณะก็ตาม เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตาม มีธรรม ๕ ประการนี้ กุลบุตรนั้นพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยธรรม ๕ ประการ^{๑๑} คือ

“๑) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดาด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม มารดาบิดาผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ‘ขอเจ้าจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน’ กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

๒) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาบุตร ภรรยา ทาสกรรมกร และคนใช้ด้วย โศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า “ขอท่านจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อันบุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้อนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

๓) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเพื่อนชาวนา และเพื่อนร่วมงานด้วย โศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เพื่อนชาวนา และเพื่อนร่วมงานผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ‘ขอเพื่อนจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน’ กุลบุตรผู้อันเพื่อนชาวนา และเพื่อนร่วมงานอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

๔) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเทวดาผู้รับพิธีกรรมด้วย โศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม

^{๑๐} อัง.ทูก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๑๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๗.

ได้มาโดยธรรม เทวดาผู้รับปลีกรรม ได้รับสักการะ เคารพ นับถือบูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้น ด้วยน้ำใจอันงามว่า ‘ขอท่านจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน’ กุลบุตรผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้วพึงหวัง

๕) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาสมณพราหมณ์ด้วยโศภนทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมสมณพราหมณ์ผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ‘ขอท่านจงมีชีวิตยืนนานมีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันสมณพราหมณ์อนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเลย’

การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ที่ปรากฏในประเพณีแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การประกอบพิธีแซนโฎนตานี้มีการบูชาบุคคล ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) การบูชา “พระสงฆ์” เพราะพระสงฆ์ เป็นสาวกของพระพุทธองค์ สงฆ์นั้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ สมมติสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุหมู่หนึ่งมีจำนวน ตั้งแต่ ๔-๒๐ รูปขึ้นไป สามารถประกอบสังฆกรรมตามพระวินัยกำหนด อริยสงฆ์ ได้แก่ ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปแล้ว เช่น พระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์ การบูชาพระสงฆ์ในประเพณีแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์ นั้นสังเกตได้จากพุทธศาสนิกชนเข้าไปหาพระสงฆ์ ต้องกราบไหว้ด้วยความเคารพมีกิริยาอาการเรียบร้อย พุดจาปราศรัยด้วยความเคารพและอ่อนน้อม อนึ่งพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ทางพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การถวายไทยธรรมให้กับพระภิกษุสงฆ์ ในพิธีสารททุกครั้งที่ไปเมื่อมีการทำบุญที่วัด เพราะเชื่อกันว่าพระสงฆ์เป็นเนืองนิตย์ของโลก เชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศีลบริสุทธิ์สมควรได้รับการบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ปรนนิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศไปให้ญาติ ก็มีการถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชิ้น จะมีก็แต่พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ขนมห ข้าวต้ม เป็นต้น ที่เอาไปเทใกล้กับลานโบสถ์ ตามคติความเชื่อโบราณ

๒) การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องกับพิธีสารทที่ชาวจังหวัดสุรินทร์ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้

(๑) การเข้าไปหา บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ บิดา มารดา อโหสิกรรม กับเรื่องที่ถูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต

(๒) มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุมั่นขวัญเย็น

(๓) พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมทั้งอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้ว ให้ได้รับผลบุญนี้ด้วยอนึ่ง ความมุ่งหมายที่สำคัญของประเพณีสารท โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นเพราะวิถีชีวิตของชาวจังหวัดสุรินทร์ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ตามลักษณะของสังคมเกษตรกรรมจึงมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตรแปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึงการทำอาหารและสิ่งของอื่น ๆ ถวายพระด้วย นอกจากนี้ยังถวายพระในรูปของผลผลิตที่ยังไม่แปรสภาพ เช่น ข้าวสาร อาหารแห้งและของใช้ส่วนตัวต่าง ๆ ด้วย

เพื่อเป็นเสปียงแก่พระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองครอบครัว และเพื่อผลในการประกอบอาชีพต่อไป ส่วนการบูชาในลักษณะอื่น ๆ มีปรากฏดังนี้

๓) การบูชาผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นคติความเชื่อที่ปฏิบัติร่วมกันในระดับเครือญาติ เพราะวงศ์ตระกูลหนึ่ง ก็มีผู้อาวุโสในตระกูลรวมอยู่ด้วย เมื่อถึงวันสารท ก็เป็นหน้าที่ของลูกหลาน ที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับ บิดา มารดาของตน คือ (๑) การเข้าไปหา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ ปู่ย่า ตายาย อโหสิกรรม กับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต (๒) มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุมั่นขวัญเย็น (๓) พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้ว ให้ได้รับผลบุญนี้ด้วย “การบูชาบรรพบุรุษ” ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของผู้ที่รักและเคารพ ซึ่งล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ผู้นำเผ่า เพราะในขณะที่บุคคลเหล่านี้ยังมีชีวิต ได้ทำประโยชน์ให้มากมาย เมื่อท่านเหล่านั้นตายจากไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่เบื้องหลังในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติ จะต้องมีการบูชา เช่น ไหว้ กันอยู่เสมอและทำการบูชาด้วย วัตถุสิ่งของส่งไปให้ เพราะการระลึกถึงบุญคุณที่ท่านเหล่านั้นเคยทำกับตนมาก่อน ถ้าใครไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อก็อาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นานาจึงเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ ว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลสุขสวัสดิมาให้และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากความลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดถึงและทำการกราบไหว้ เช่น สักการะ บูชา บ่อยเข้า ๆ ก็ปลูกความเชื่อลึกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่สามารถถอดถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ความเชื่อที่ว่านี่เองเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

๔) การบูชาเจดีย์ เจดีย์ หมายถึง “วัตถุที่ก่อสร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาที่ทรงคุณค่าควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ หรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึก”^{๑๓} หรือใช้ในลักษณะเป็น สัญลักษณ์.. สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า หรือคำสอนของพระองค์ สิ่งนั้นเรียกว่าเป็น”^{๑๔}“การสร้างเจดีย์ ก็เพื่อจะใช้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญ เช่นเดียวกับสถูปเพื่อให้ประชาชนได้ระลึกถึงและบูชา สักการะคุณงามความดีของบุคคลนั้น นิยมสร้างที่ทางสี่แพร่ง ในสี่มุมเมือง เพื่อสะดวกแก่การกราบไหว้บูชาของประชาชนทั่วไป ในมหาปริณีพพานสูตรและมีลินทปัญหาได้แบ่งพระเจดีย์ออกเป็น ๔ ประเภท คือ

^{๑๒} มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๐.

^{๑๓} สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์ที่เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๑๔} เอเดรียน สนอกกราส, สัญลักษณ์แห่งพระสถูป, แปลโดย ภัทพร สิริกาญจนและคณะ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๐.

(๑) ธาตุเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อครั้งที่ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว ได้แบ่งแจกจ่ายกันไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ในอินเดียที่นับถือพระพุทธศาสนา ๘ แห่งด้วยกัน และผู้ครองนครนั้นๆ ได้สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการะ บูชาต่อไป

(๒) บริโภคเจดีย์ ได้แก่ สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ที่พระพุทธรูปองค์ได้ตรัสให้พุทธศาสนิกชนไปกราบไหว้บูชา เพื่อปลงธรรมสังเวช เพื่อระลึกถึงพระองค์ คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ปรินิพพาน และแสดงปฐมเทศนา แม้ที่สุดเครื่องบริขารของพระพุทธเจ้ามีบาตร จีวร เป็นต้นบรรจุไว้เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา

(๓) ธรรมเจดีย์ ได้แก่ การจารึกข้อธรรมไว้บูชา ในชั้นเดิมมักเลือกเอาข้อธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา เช่น คาถาแสดงอริยสัจ ๔ มาจารึกไว้บูชา ต่อมาเมื่อภายหลังมีการจารึกอักษรแล้ว ก็นับพระไตรปิฎกเป็นธรรมเจดีย์ด้วยเช่นเดียวกัน

(๔) อุเทศิกเจดีย์ ได้แก่ พุทธเจดีย์อย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับสามอย่างข้างต้นเช่นพระพุทธรูป เป็นต้น แต่ชั้นเดิม ในอินเดียยังหามีการสร้างรูปเคารพไม่ จึงทำเป็นเครื่องหมายแทนพระองค์ เป็นต้นว่า รูปม้าผูกเครื่องอานเปล้า แทนตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรม รวมไปถึงปฏิมากรรมต่าง ๆ ที่สร้างด้วยถาวรวัตถุมีค่ามากบ้าง น้อยบ้าง เช่น ทำด้วยเงิน ทอง แก้วมณี ศิลาโลหะ ดิน ปูน และไม้ เป็นต้น^{๑๕}

คติความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับ หลักการบูชาเจดีย์ ในประเพณีแซนโฎนตา เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า เจดีย์ที่บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อลูกหลานระลึกถึงบรรพบุรุษ บางครั้งก็เข้าไปทำความสะอาด และกราบไหว้บูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจส่งเสริมกำลังใจให้กับตัวเอง และเมื่อถึงประเพณีสารท บางหมู่บ้านในจังหวัดสุรินทร์ชาวบ้านจะนิมนต์พระสวดมาติกา เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศล มีการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ และเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษตามคติความเชื่อของชุมชน ตั้งแต่ วันแรม ๘ ค่ำ ถึง แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

๕) การบูชาเจ้าเมือง ชาวจังหวัดสุรินทร์ มีอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวางที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของชาวจังหวัดสุรินทร์ เพราะเชื่อกันว่าเจ้าเมือง ก็เป็นผู้มีพระคุณเหมือนกับบรรพบุรุษในระดับวงศ์ตระกูล การประกอบพิธีสารท (แซนโฎนตา) บูชาบรรพบุรุษที่เป็นเจ้าเมือง มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความเอื้ออาทรต่อบุพการีผู้มีพระคุณ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน พิธีดังกล่าวมีความสำคัญต่อชาวไทยเชื้อสายเขมร และชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ ที่ถือปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานนับพันปี เมื่อลูกหลานได้ประกอบพิธีดังกล่าวแล้ว เชื่อกันว่าบรรพบุรุษจะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จ มีเงินมีทองใช้ แต่ถ้าไม่ทำพิธีแซนโฎนตา ญาติที่ล่วงลับไป ก็จะโกรธและสาปแช่งญาติหรือลูกหลานประกอบอาชีพฝืด เคือง ไม่

^{๑๕} พระมหาสมชาย ธีรปภาโส (บุญเกลี้ยง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕-๔๖.

ราบรื่น ประสบแต่ความวิบัติ ดังนั้น ลูกหลานของชาวไทยเชื้อสายเขมรและชาวกูยทุกรุ่น จึงต้องประกอบพิธีดังกล่าว

พิธีแซนโชนตาที่บูชาเจ้าเมือง ประกอบด้วยพิธีการทางศาสนา เริ่มต้นด้วยการกราบพระ การบูชาพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นเป็นการรำเซ่นไหว้ บูชาบรรพบุรุษ ต่อด้วยพิธีแซนโชนตา เช่นไหว้ บรรพบุรุษ โดยชาวจังหวัดสุรินทร์ ที่นำเครื่องเซ่นไหว้ มาร่วมพิธี ก็จะจุด เทียน ธูป เช่นไหว้ บรรพบุรุษ ด้วยการเทเหล้า น้ำดื่ม น้ำหวาน พร้อมเรียก ดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษ มารับอาหารที่ ลูกหลาน ได้นำมาเซ่นไหว้ จากนั้นพระสงฆ์ ได้สวดมนตिका บังสุกุล เป็นอุทิศส่วนกุศล ให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ต่อจากนั้น พระสงฆ์ได้ให้พร แก่ญาติโยมที่มาร่วมพิธีแซนโชนตา เช่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นอันเสร็จ พิธีการบูชาตลุดังกล่าวเป็นเพียงกุศโลบายในการเข้าถึงหลักพุทธธรรมที่แท้จริง ซึ่งควรตระหนักว่าเป็นแนวทางที่ควรอนุรักษ์ และทำความเข้าใจให้รู้ถึงสาระแก่นสาร แห่งหลักการที่พบในประเพณี สาระ และหลักการบูชาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ก็ล้วนแต่เป็นกุศโลบายเพื่อเข้าถึงประโยชน์อัน สูงสุดนั่นเอง

๔.๒.๒ คติธรรมด้านกรรม

ประเพณีแซนโชนตาเกิดจากความเชื่อในเรื่องกรรมดีกรรมชั่วในทางพระพุทธศาสนาโดย เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังต้องใช้เวรกรรมอยู่ในยมโลกและจะกลับมาเยี่ยมญาติหรือ ครอบครัวของตนในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง แรม ๑๕ ค่ำ ซึ่งทำให้เกิดมีการทำบุญทำทานอุทิศ ส่วนกุศล ให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งได้รับการปล่อยตัวมาจากนรกที่ตนต้องจองจำอยู่ เนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อมายังโลกมนุษย์โดยมีจุดประสงค์ในการมา ขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ชาวจังหวัดสุรินทร์ เชื่อกันว่าในช่วงเทศกาลบุญสารทเดือนสิบ บรรดาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะบุคคลที่ก่อกรรมไม่ดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต เมื่อตายไปจะลง ไปชดใช้กรรมในนรกภูมิ กลายเป็น "เปรต" คติเรื่องกรรมที่ปรากฏอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ ขบวนแห่เปรต และแห่เครื่องเซ่นไหว้ เป็นการจำลองรูปแบบของเปรตลักษณะต่าง ๆ ตามแต่จะก่อกรรมมาเมื่อครั้ง ดำรงชีวิต เมื่อถึงสารทเดือนสิบ ยมโลกหรือนรกภูมิจะพักการลงโทษเปรตเหล่านี้ และปล่อยให้ขึ้นมา รับส่วนบุญส่วนกุศล ที่ลูกหลานได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ประเพณีสารทเดือนสิบ เกิดจาก ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ หลังจากที่ตายไปเชื่อว่าผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้น สวรรค์ ทำชั่วตกนรก เป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะผลแห่งบาปที่ทำไว้และ ดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการ การอุปการะของญาติพี่น้องหรือผู้อื่น ที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ส่วนเดียว จึงจะมีความเป็นอยู่พออยู่ได้ ถ้าไม่มีใครอุทิศไปให้ ก็ไม่ได้รับบุญ เมื่อลูกหลานเชื่อว่าบรรพบุรุษผู้ ล่วงลับไปแล้ว ต้องเสวยกรรมอยู่ในนรก ดังนั้นในวันแรม ๑ ค่ำ จึงมีการทำบุญรับตายาย และในวัน แรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ เป็นวันที่เปรตทั้งหลายต้องกลับนรกตามเดิม ลูกหลานจึงทำบุญอุทิศให้เปรต บรรพบุรุษอีกครั้งเป็นส่งตายายเดินทางกลับเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีกันอย่างเต็มที่ เพื่อให้บรรพบุรุษเดินทางกลับอย่างมีความสุข มีสิ่งของที่ลูกหลานอุทิศไปให้ใช้ในระหว่างเสวยกรรม เพียงพอในรอบปี

คติความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ที่ปรากฏในพิธีแซนโชนตาของชาวจังหวัด สุรินทร์ มีความสอดคล้องกัน ด้วยลักษณะของความเชื่อที่ผสมผสานกัน ระหว่างคติความเชื่อเดิมของ

ชาวบ้านกับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาตามลำดับ จึงก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิญญาณว่า หลังจากตายไปแล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก เป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั้นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการการอุปการะของญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นเท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับบุญ ซึ่งผลวิสัยที่พบนั้นมีความสอดคล้องกันตามคติความเชื่อดังที่กล่าวมาแล้ว

๔.๒.๓ คติธรรมด้านความกตัญญูตเวทีย

ความกตัญญูตเวทียที่ปรากฏชัดในประเพณีชนโกลนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ความกตัญญูตเวทียก็เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่สามารถวัดความเป็นคนดีของมนุษย์ได้ ซึ่งวัดจากพฤติกรรม วัดจากการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีย ที่มีต่อบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา ปู่ย่าตายาย และเครือญาติซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งดี ๆ มีคุณค่ามากมาย ความกตัญญูตเวทียจึงเป็นเหมือนกลไกที่จะประคับประคองให้สังคมครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นมีความสุข ซึ่งผู้ศึกษาขอนำคติความเชื่อเรื่องความกตัญญูตเวทียตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีชนโกลนตาของจังหวัดสุรินทร์มาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจดังนี้

ความกตัญญูตเวทีย ที่แสดงออกถึงการตอบแทนคุณ บิดา มารดา มีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ ใน “สาธุวาสิเถระปเตวัตถุ” นั้น ได้แสดงเรื่องของเปรตญาติของพระสาธุวาสิเถระ ดังนี้

“พระเถระกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นแม้ทั้งหมดว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภัตตาหารตามที่ได้มาแก่ผมเถิด ผมจักทำสังฆมัตต์เพื่ออนุเคราะห์ญาติทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงมอบถวายพระเถระ พระเถระจึงนิมนต์สงฆ์มาแล้วถวายทาน ครั้นถวายแล้วอุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย คือ มารดา บิดา และพี่ชายของเราขอญาติทั้งหลาย จงมีความสุขเถิด ในลำดับที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้ตนเอง โภชนะสะอาด ประณีต สมบูรณ์พร้อมด้วยกับมีรสต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น หลังจากที่ได้ของกินนั้น เปรตผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี มีกำลังมีความสุข ก็มาแสดงตนกล่าวที่ท่านผู้เจริญ ดูเอาเถิด โภชนะมีมากมาย แต่พวกเราจึงเปลือยกายอยู่ ขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้ผ้าห่มผ้าห่มเถิดพระเถระเลือกเก็บผ้าเก่าจากกองขยะเย็บผ้าเก่าให้เป็นจีวร แล้วได้ถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้ว ได้อุทิศส่วนกุศลให้ว่า ขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย คือ มารดาบิดา และพี่ชายของเรา ขอญาติทั้งหลาย จงมีความสุขเถิด ในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้ตนเอง ผ้าทั้งหลายก็เกิดมีแก่เปรตเหล่านั้น หลังจากได้ผ้าแล้ว เปรตผู้เป็นพี่ชายห่มผ้าสวยงาม มีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข”^{๑๖} และเรื่องที่ปรากฏใน “อภิขขมานเปตวัตถุ” เรื่องของเปรตผู้เดินทางกระแสน้ำอันไหลไม่ขาดสาย ความว่า

โกถิมมหาอำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ถ้ามเปรตตนหนึ่งว่า ท่านเปลือยกายเหมือนกับเปรตครึ่งท่อนตัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกาย เดินอยู่ในที่นี้ ซึ่งมีน้ำในแม่น้ำคงคาไหลไม่ขาดสาย ท่านจักไปไหนนะเปรต ท่านอยู่ประจำที่ไหน (พระสังคีติจาจารย์กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า)

^{๑๖} ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๔๑๖-๔๒๓/๒๓๓-๒๓๔.

เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้านจันทภูฏิละ ซึ่งอยู่ในระหว่างวาสภคามกับกรุงพาราณสี อนึ่งมหาอำมาตย์ซึ่งปรากฏชื่อว่า โกลิยะ เห็นเปรตนั้นแล้ว จึงได้ให้ข้าวสัตตและผ้าสีเหลืองคู่หนึ่งแก่เปรต เมื่อเรือหยุด ได้สั่งให้สิ่งของเหล่านั้นแก่อุบาสกผู้เป็นช่างกลบก ผ้านุ่งผ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันที ในขณะที่มหาอำมาตย์ได้ให้ผ้าคู่หนึ่งแก่อุบาสกซึ่งเป็นช่างกลบก ลำดับนั้น เปรตนั้นนุ่งผ้าเรียบร้อย ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกายอย่างสวยงามทักษิณาย่อมสำเร็จแก่เปรตผู้ดำรงอยู่ในฐานะเพราะฉะนั้นผู้มีปัญญาพึงให้ทาน บ่อย ๆ เพื่ออนุเคราะห์เปรตทั้งหลาย^{๑๗}

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้น สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องความกตัญญู กตเวทิตะในพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษ แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หากใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมสารทนี้ ก็จะถูกส่งคมลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูและเชื่อว่าคนที่อกตัญญู จะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต หาความสุข ความเจริญไม่มีพิธีเช่นไหว้ เรียกผีบรรพบุรุษ ในการประกอบพิธีระดับชุมชนนั้นต้องไปจัดพิธีที่วัดด้วย โดยพิธีจะเริ่มตั้งแต่มีการสวดมนต์เย็น ทุกครอบครัวเตรียมกระเซอ (กระจาด) ใส่อาหารคาวหวานผลไม้ ขนม หวาน บุหรี่ ข้าวต้ม ทุกอย่างรวมกันในกระเซอ เรียกว่า กระเซอโถนตา ซึ่งมีการตกแต่งกระเซอให้สวยงามเพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชา และจุดธูปเทียนเพื่อทำพิธีมีพระสงฆ์โดยการสวดนำเชิญผีปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับมารับศีลและฟังธรรม ในช่วงเช้าจะมีการนำกระจาดที่มีอาหาร ข้าวปลา ถั่ว งาใส่รวมกัน นำมาประกอบพิธีที่วัดโดยมีผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์มาจุดธูปเทียนพระสงฆ์ทำวัตรเช้าเสร็จและสวดดาว (สวดทำบุญอุทิศตอนเช้ามีด) แล้วชาวบ้านก็จะนำกระเซอเดินเวียนเทียนรอบโบสถ์ เมื่อได้เวลาแล้วเชื่อกันว่า ผี เปรต อสุรกาย จะออกมาล้อมวงรอคอยอาหารและส่วนบุญที่จะนำไปเทลงพื้นหญ้า เรียกพิธีนี้ว่า พิธีจะโถนตา คือการอุทิศส่วนกุศลผลบุญให้กับปู่ย่าตายาย พิธีกรรมดังกล่าว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและเพื่อขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุขความเจริญแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ในตอนเช้าก็จะมีการท าบูนุต์กบาตรเลี้ยง พระถวายบายเบนต์ (ข้าวบิณฑ์) แฝ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง พิธีกรรม จุนโถนตา เป็นการส่ง ,กระเมอ(กระจาด) โถนตา (ยายตา) ให้แก่บรรพบุรุษในตอนเช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๑๐ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษจะได้นำกลับไปยังยมโลก ซึ่งความเชื่อนี้เป็นการสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิต และแสดงความกตัญญูกตเวทิตะต่อผีบรรพบุรุษ การเรียกผีบรรพบุรุษเพื่อให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีสารท กระทำโดยมีพระสงฆ์เป็นประธานในพิธี

การแสดงออกถึงความกตัญญูด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปุพพะเปตพลี และญาติพลี ซึ่งเป็นหน้าที่ของลูกหลานโดยตรง ที่จะต้องปฏิบัติโดยไม่ต้องรอให้บิดามารดาจากโลกนี้ไป ดังความปรากฏใน สพรหมกสูตร ว่าด้วยสกุลที่มีพรหม ความว่า “เพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรบิดามารดาผู้อนุเคราะห์ประชาท่าน เรียกว่า พรหม บุรพาจารย์และอาหุไนยบุคคลของบุตรเพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงนมัสการและสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอนการอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้าเพราะการปรนนิบัติ

^{๑๗} จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๘๗-๓๙๑/๒๒๙.

บิดามารดานั้นบัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้วยอมบันเทิงในสวรรค์”^{๑๘} สอดคล้องกับเรื่องปรากฏใน “สาริปุตตเถรมาตุเปติวัตถุ” ว่าด้วย เรื่องนางเปรตอดีตมารดาพระสารีบุตรเถระ พระสารีบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า “ແະนางผู้มีร่างกายชubbผอม มีแต่ซี่โครงผุดขึ้นเธอเปลือยกาย มีผิวพรรณและรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวชubbผอม มีร่างกายสะพร้งไปด้วยเส้นเอ็นเธอเป็นใครกันเล่ามายืนอยู่ ณ ที่นี้ (นางเปรตตอบว่า) เมื่อก่อนในชาติอื่น ๆ ดิฉันเกิดในตระกูลศากยะ เป็นมารดาของท่านดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย ถูกความหิวกระหายครอบงำดิฉันถูกความหิวกระหายครอบงำแล้วจึงกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะที่เขาถ่มทิ้งแล้วกินมันเหลวซากศพที่ถูกเผาอยู่และกินโลหิตของหญิงทั้งหลายผู้คลอตลูกกินโลหิตของคนที่มีแผลและผู้ที่ถูกตัดจมูกและศีรษะและกินหนัง เนื้อ เอ็นเป็นต้น ที่อาศัยร่างกายชายหญิงดิฉันไม่มีที่พึ่งไม่มีที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงอันแปดเปื้อนกินหนองและเลือดของปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลายลูกน้อยเอ๋ย ขออุททงให้ทานเพื่อแม่ครั้งให้แล้วจงอุทททส่วนบุญนั้นให้แม่บ้างถ้ากระไร แม่จะพึ่งพ้นจากการกินหนองและเลือดพระสารีบุตรเถระฟังคำของมารดาแล้วคิดจะช่วยเหลือจึงปรึกษาพระมหาโมคคัลลานเถระ พระอนุรุทธะ และพระกัปปินะได้สร้างกุฎิ ๔ หลัง แล้วถวายกุฎิ ข้าว และน้ำ แต่พระสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ อุทททส่วนบุญให้มารดาในลำดับที่พระเถระอุทททส่วนบุญให้นั้นเอง วิบากคือ อาหาร น้ำดื่มและเครื่องนุ่งห่มก็เกิดขึ้นแก่นางเปรตนั้น นี้เป็นผลแห่งทักษิณาลำดับนั้น นางมีร่างกายหมดจด นุ่งผ้าสะอาดสวมใส่ผ้าเนื้อดีกว่าผ้าแคว้นกาสิ มีพัศตราภรณ์และเครื่องประดับวิจิตรงดงาม”^{๑๙}

เรื่องราวดังกล่าวสอดคล้องกับการถือปฏิบัติมาด้วยศรัทธาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์เพราะเชื่อกันว่า ในปลายเดือนสิบของแต่ละปี เป็นระยะที่พืชพันธุ์ธัญญาหารในท้องถื่นอุดมสมบูรณ์ เป็นช่วงที่ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่ ซึ่นขมยินดีในพืชพันธุ์ของตน เพราะเชื่อกันว่า ในระยะเดียวกันนี้เปรตจะถูกปล่อยให้ขึ้นมาจากนรก เพื่อมาร้องขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ด้วยเหตุนี้ ณ โลกมนุษย์ จึงได้มีการท านบุญอุทททส่วนกุศล ไปให้ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่น้องลูกหลาน ที่ล่วงลับไป โดยการจัดอาหารคาวหวาน วางไว้ที่บริเวณวัด เพื่ออุทททส่วนกุศลให้ กับ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับไปแล้ว แต่ด้วยเหตุที่วิถีชีวิตของชาวสุรินทร์ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ในสังคมเกษตรจึงมีความมุ่งหมายอันร่วมอยู่ด้วยคือ

๑) เพื่อเป็นการอุทททส่วนบุญ ให้กับ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นผู้ล่วงลับไปแล้ว

๒) เพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึง การหาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ มาถวายพระ เพื่อเป็นเสปียงแก่พระสงฆ์ ในช่วงเช้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่ตนเอง ครอบครัวต่อไป

๓) เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความสนุกสนานรื่นเริง เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกประเพณี ของจังหวัดสุรินทร์ จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุก ๆ ปี เรียกว่า “แซนโฌนตา” สอดคล้องกับลักษณะความเชื่อที่ว่า บรรพบุรุษหากทำความดีไว้ เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่จะได้ไปเกิดในสวรรค์ แต่หากทำความชั่ว จะตกนรก กลายเป็นเปรต ต้องทุกข์ทรมาน ต้องอาศัยผลบุญ ที่ลูกหลานอุทททส่วนกุศลให้ในแต่ละปี

^{๑๘} อง.ทูก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๑๙} ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๑๖-๑๒๕/๑๘๗-๑๘๘.

มายังชีพ เปรตจึงถูกปล่อยตัว กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญ จากลูกหลาน ญาติพี่น้อง และ จะกลับไปนรกดังเดิม โอกาสนี้เองลูกหลาน และผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงนำอาหารไปทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศ ส่วนกุศล ให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนที่ ถือเป็นความพยายามของมนุษย์ ที่ มุ่งทดแทนพระคุณบรรพบุรุษ

ในพิธีแซนโฎนตาที่มีการเชิญบิดามารดา และผู้อาวุโสในครอบครัว เป็นประธานในพิธี เช่นไหว้ เพื่อเป็นตัวแทนของลูกหลาน ในการบอกกล่าวเพื่อเป็นสื่อกลาง ระหว่างลูกหลานกับผีบรรพ บุรุษ โดยลูกหลานทั้งหมดจะกล่าวจุดประสงค์ ให้บิดามารดาได้ทราบ และบิดามารดาก็กล่าวแก่ผี บรรพบุรุษอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเรียกผีบรรพบุรุษให้มารับประทานอาหาร โดยลูกหลานจะเช่นไหว้และเอ่ย ชื่อสิ่งของและอาหารที่จัดเตรียมมาให้ โดยเชื่อกันว่า ขณะนี้ลูกหลานได้นั่งอยู่ใกล้กับผีบรรพบุรุษแล้ว และได้เห็นความสามัคคีความเต็มใจที่ลูกหลานได้ทำให้ เพราะว่าลักษณะคติความเชื่อของชาวสุรินทร์ นั้น เชื่อกันว่ามนุษย์ที่รับกรรม อันแสนทรมาณอยู่ในนรกนั้น เมื่อขึ้นมาเห็นข้าวปลาอาหาร ขนม นมเนย และผลไม้อันอุดมสมบูรณ์ ที่ลูกหลานจัดให้ ก็จะเกิดความปลื้มใจ เมื่อถึงกำหนดที่ต้องกลับไป รับโทษในนรก ก็จะอำนวยอวยพรให้ลูกหลานประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ส่วนพวกที่ขึ้นมาแล้วได้เที่ยวเดิน ตามหาบ้านเรือนลูกหลานทุกคน แต่ไม่เห็นมีใครตั้งสำรับเตรียมไว้ให้ ก็จะเกิดความผิดหวัง โกรธเคือง ลูกหลานที่จะคิดเลียดู ปูย่า ตายาย เพียงปีละครั้ง ก็ทำไม่ได้ จึงกล่าววาจาสาปแช่งให้ได้รับความ เดือดร้อน ชาวบ้านจึงยังยึดถือปฏิบัติตามประเพณีนี้สืบต่อมา อย่างต่อเนื่อง การท าบุญวันสารทนั้น เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติสนิทมิตรสหายที่ล่วงลับไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ เพราะเป็นช่วงที่ว่าง จากการทำนาบ้าง ไม่เร่งรัดเหมือนกับช่วงปักดำ หรือช่วงเก็บเกี่ยว และการไปวัดฟังธรรมในอดีต มัก เป็นเรื่องของผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ในวันเช่นนี้ ควรส่งเสริมให้เด็ก เยาวชนและคนหนุ่มสาว ไปวัด ทำบุญและรักษาศีลให้มากขึ้น และเป็นช่วงเวลาที่ไม่เร่งรัดงานมากนัก ฝ่ายพระสงฆ์ควรเป็นกำลัง สำคัญในการเผยแผ่ประเพณีวันสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) นี้ให้ประชาชนเข้าใจและรู้ซึ่งถึง วัตถุประสงค์ที่แท้จริง เพื่อส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ควรส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีวัน สารท ให้มีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ในหมู่คนไทยทุกกลุ่ม เพื่อเป็นที่รู้จักและแพร่หลายต่อไปนึ่ง การแสดงออกถึงความกตัญญูทดแทนที่มีอยู่ในสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้เป็นการปลูกฝังค่านิยม ปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเป็นคนมีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิต ย่อมเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและ สังคม

๔.๒.๔ คติธรรมด้านความสามัคคี

ประเพณีแซนโฎนตา หรือประเพณีสารทเดือนสิบ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวไทยเขมร ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ในการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเขมรจะมีการเช่น ไหว้บอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษเสมอ ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษ ถ้าใครไม่ ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมแซนโฎนตาจะถูกสังคมลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูจะมีความ ล้มเหลวในชีวิต หากความสุขไม่ได้ ดังนั้นการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันจึงเป็นเรื่องควบคุมพฤติกรรม ของคนในชุมชนให้เป็นคนที่มีระเบียบวินัยมีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่ง

ใจเดียวกัน ดังที่สุรชัย รัตนพานางษ์ ได้กล่าวไว้ว่า^{๒๐} “ประเพณีสารทเดือนสิบนี้ นอกจากเป็นการพบปะรวมญาติพี่น้องแล้ว ยังเป็นงานประเพณีที่สร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม และแถมด้วยหลักประชาธิปไตยด้วย นั่นคือ การจัดตั้งและแบ่งเวรกันทำอาหารไปถวายพระตลอด ๑๕ วัน ในช่วง บุญถือศีลหรือ บุญเลี้ยงพระ ชาวบ้านแต่ละคุ้มจะแสดงฝีมือเต็มที่ จะมีการจับสลากเลือกวันเวลาทำอาหาร และเลือกกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะแสดงฝีมือกันเต็มที่ ไม่ยอมน้อยหน้ากันมีการเลือกตัวแทนเจ้าภาพในแต่ละวัน ให้เป็นผู้ตระเตรียมงานต่าง ๆ และคอยดูแลจัดการธุระต่าง ๆ ของพระสงฆ์ จึงถือว่าการประเพณีนี้มุ่งการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นที่ตั้งแต่มาลงท้ายด้วยเรื่องความสามัคคีในหมู่คณะได้เป็นอย่างดี” สอดคล้องกับพระวรศักดิ์ ปณัญญาสุทโธ (ภาสดา) ได้กล่าวไว้ว่า^{๒๑} “การสร้างสามัคคีในชุมชนนั้น จะเห็นได้จากเมื่อถึงกำหนดเวลาทำบุญหมู่บ้านในแต่ละปีจะมีชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมาบ้านเพื่อทำบุญร่วมกัน มีการจัดเตรียมภัตตาหารและถวายปัจจัยแด่พระภิกษุสงฆ์ และนำเอาเงินที่บริจาคที่เหลือสะสมไว้แต่ละปีรวมกันเพื่อซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นเข้าวัดชาวบ้าน ทุกคนในหมู่บ้านทั้งเด็กถึงผู้ใหญ่ต้องทำงานช่วยกันอย่างเต็มความสามารถ เช่น เด็ก ๆ จะช่วยกันขนทรายมาก่อเจดีย์ทรายส่วนชาวบ้านทุกคนก็จะช่วยกันทำความสะอาดบริเวณศาลากลางหมู่บ้าน เพื่อเตรียมการประกอบ พิธีกรรม จากการร่วมแรงร่วมใจในการตระเตรียมงานและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในประเพณีที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีของชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้เยาวชนได้เป็นอย่างดี จึงมีความเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมที่ร่วมกันประกอบขึ้นด้วยจิตใจ ด้วยความเชื่อและความรู้สึกตามคำสอนของบรรพบุรุษ ประกอบกับความเชื่อที่ผู้ร่วมพิธีกรรมมีต่อสิ่งที่เคารพศรัทธา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือศาลปู่ตาที่ตั้งกลางหมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านร่วมกันขุดเพื่อบริโภคใช้สอยทั้งหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างสำคัญที่ก่อให้เกิดความผูกพันในหมู่สมาชิกของชุมชนเพราะเคยได้ร่วมประกอบพิธีกรรมปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กไปสู่วัยหนุ่มไปสู่วัยกลางคนและวัยชรา จนกลายเป็นประเพณีที่ทุกคนต้องร่วมกันทำ ด้วยหวังว่าจะทำให้ตนเองและคนในหมู่บ้านประสบความสำเร็จและมีความสุขมีความสามัคคีกัน”

จากที่ได้ศึกษาข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับคตินิยมและคติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแซนโถงตานาหรือประเพณีสารทเดือนสิบทั้งของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ ประเทศกัมพูชาจึงสรุปได้ว่า ประเพณีแซนโถงตานาหรือสารทเดือนสิบนี้มีคตินิยมในพระพุทธศาสนาปรากฏอยู่มากมายตามที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือคตินิยมหรือหลักธรรมเกี่ยวกับการบูชาเช่นการบูชาพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์และการบูชาผู้ที่ควรบูชามารดาบิดาเป็นผู้ที่บุตรควรบูชา เพราะเป็นผู้ที่มีพระคุณ การบูชาในพระพุทธศาสนามีสองแบบคือบูชาด้วยวัตถุสิ่งของเรียกว่าอามิสบูชาและบูชาด้วยการทำตามที่ท่านสอนเรียกว่าปฏิบัติบูชา หลักธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทิตะ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่อย่างมีความเอื้ออาทรต่อกัน การไม่ทอดทิ้งกันทั้งในยามปกติสุขและในยามที่มีปัญหาหรือหลังจากที่เสียชีวิตไปแล้ว หลักธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทิตะที่ปรากฏใน

^{๒๐} สุรชัย รัตนพานางษ์, การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโถงตานา, หน้า ๒๕.

^{๒๑} พระวรศักดิ์ ปณัญญาสุทโธ (ภาสดา), “ประเพณีทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมร : กรณีศึกษาบ้านโคกใหม่ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์, วิทยาลัยนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

ประเพณีแซนโถงตา จึงเป็นสิ่งหล่อหลอมให้ชาวพุทธทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชาอยู่กันอย่างปกติสุข นอกจากนี้หลักธรรมที่เกี่ยวกับกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด

๔.๓ สรุป

ดังนั้น จากที่กล่าวมาสามารถนำมาประมวลสรุปเป็นประโยชน์ที่เกิดจากการจัดประเพณีพิธีกรรมแซนโถงตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและชาวพุทธจังหวัดบันเตียเมียนเจยประเทศกัมพูชาดังนี้

๑) ประเพณีแซนโถงตา แสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร กล่าวคือ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคมในระบบครอบครัวที่นับถือญาติทางมารดา การที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ในสังคมหรือระบบมาตาธิปไตย) เป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยถือสตรีเป็นใหญ่ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของคำเรียก เช่นประเพณีแซนโถงตา คำว่า โถงตา นั้นเป็นการแสดงโครงสร้างทางสังคมที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ในสังคม เพราะการเรียกลำดับชื่อเครือญาติใดๆ จะเรียก โถงตา หรือ ยาย-ตา หรือ ยา-ปู่ เป็นการใช้คำศัพท์ซึ่งเป็นเพศแม่

๒) ประเพณีแซนโถงตา เป็นประเพณีทำบุญที่รวมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันหรือแยกย้ายไปทำมาหากินต่างถิ่นได้กลับมาพบกันในแต่ละปีเป็นสิ่งที่ดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

๓) การปลูกฝังการรู้จักให้ และความเมตตาเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ต่อผู้อื่น สะท้อนจากการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าของวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของประเพณีแซนโถงตา ทางวัดจะตั้งบาตรไว้ ๙ ลูก ชาวบ้านจะคอยๆ ตักบาตรเรียงไปเรื่อยๆ ไหลครบทุกลูกเพื่อฝึกรบรพบุรุษทุกคนจะได้รับอานิสงส์นั้นเต็มครบถ้วน และทุกคนต้องหยิบข้าวกำมือหนึ่งใส่ภาชนะที่วางถัดไปจากบาตรลูกที่ ๙ เป็นนัยว่าให้สำหรับผีไร้ญาติที่ไม่มีใครทำบุญไปให้ จึงเป็นการทำบุญที่ทุกคนทำด้วยใจที่เพื่อแผ่ถึงบุคคลอื่นที่ไม่รู้จัก ยินดีให้มารับอานิสงส์ที่ตนได้กระทำขึ้นโดยมิได้นึกเห็นแก่ตัว และการปลูกฝังค่านิยมที่เด่นชัดอีกเรื่องหนึ่งคือ ความกตัญญูกตเวทิต์ ทั้งต่อบุคคลอื่นและบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้ ย่อมเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและสังคมโดยรวม

๔) ประเพณีแซนโถงตาเป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีให้แก่มนุษย์ในท้องถิ่น กล่าวคือการจัดตั้ง และแบ่งเวรกันทำอาหารไปถวายพระตลอด ๑๕ วัน ในช่วงบุญถือศีลหรือบุญเลี้ยงพระชาวบ้านแต่ละคุ้มจะแสดงฝีมือเต็มที่ จะมีการจับสลากเลือกวันเวลาทำอาหาร และเลือกกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะแสดงฝีมือกันเต็มที่ มีการเลือกเจ้าภาพในแต่ละวันให้เป็นผู้ตระเตรียมงานต่างๆ และคอยดูแลจัดการธุระต่างๆ ของพระสงฆ์ จึงถือว่าประเพณีนี้มุ่งการเซ่นไหว้บรพบุรุษเป็นที่ตั้งแต่ลงท้าย ด้วยเรื่องความสามัคคีในหมู่คณะได้เป็นอย่างดี “การสร้างสามัคคีในชุมชนนั้น จะเห็นได้จากเมื่อถึงกำหนดเวลาทำบุญหมู่บ้านในแต่ละปีจะมีชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมาบ้านเพื่อทำบุญร่วมกัน มีการจัดเตรียมภัตตาหารและถวายปัจจัยแด่พระภิกษุสงฆ์ และนำเอาเงินที่บริจาคที่เหลือสะสมไว้แต่ละปีรวมกันเพื่อซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นเข้าวัดชาวบ้าน ทุกคนในหมู่บ้านตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่ต้องทำงานช่วยกันอย่างเต็มความสามารถ เช่น เด็ก ๆ จะช่วยกันขนทรายมาก่อเจดีย์ทรายส่วนชาวบ้านทุกคนก็จะช่วยกันทำความสะอาดบริเวณศาลากลางหมู่บ้าน เพื่อเตรียมการประกอบ พิธีกรรม จากการร่วมแรงร่วมใจในการตระเตรียมงานและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในประเพณีที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีของชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีงามให้เยาวชนได้เป็นอย่างดี จึงมีความเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมที่ร่วมกันประกอบขึ้นด้วยจิตใจ ด้วยความเชื่อและความรู้สึกตามคำสอนของบรพบุรุษ

ประกอบกับความเชื่อที่ผู้ร่วมพิธีกรรมมีต่อสิ่งที่เคารพศรัทธา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ศาลปู่ตาที่ตั้งกลางหมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านร่วมกันขุดเพื่อบริโภคใช้สอยทั้งหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบของโครงสร้าง สำคัญที่ก่อให้เกิดความผูกพันในหมู่สมาชิกของชุมชนเพราะเคยได้ร่วม ประกอบพิธีกรรมปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กไปสู่วัยหนุ่มไปสู่วัยกลางคนและวัยชรา จนกลายเป็นประเพณีที่ทุกคนต้องร่วมกันทำด้วยหวังว่าจะทำให้ตนเองและคนในหมู่บ้านประสบความสำเร็จ”

๔) ประเพณีแซนโฎนตาปลูกฝังความกตัญญูกตเวทิตา จากแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ เกี่ยวกับเรื่องความกตัญญูกตเวทิตาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ปัญญาของเราตีความเพื่อให้รู้ความหมาย เช่น ประเพณี การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษนั้น เกิดมาจากการทำพิธีกรรมตามบรรพบุรุษนั่นเอง “เนื่องจากในอดีตมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษแสดงว่าบรรพบุรุษของเรามีความกตัญญู กตเวทิตา เราจึงได้รับการถ่ายทอดเป็นมรดกคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตาจากบรรพบุรุษ ฉะนั้นคนในปัจจุบันเมื่อมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษแล้ว ก็ต้องระลึกถึงคุณความดีต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลายได้เคยทำมา มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยของท่านบ้าง เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือแย่ลง หากเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลง เราจะแก้ไขได้อย่างไร เช่นในสมัยก่อนคนเราจะนอนหรือ ไปไหนก็ไม่ต้องปิดประตูบ้าน แสดงว่า คนสมัยก่อนมีสุขภาพจิตดีไม่มีการเบียดเบียนกัน แต่ในปัจจุบัน แม้ว่าจะปิดประตูและใส่กุญแจล็อกบ้านแล้ว ก็ยังมีการเบียดเบียนกันได้ แสดงว่าศีลธรรมของคนในปัจจุบันเสื่อมลง เราจึงต้องกลับมาหวนคิดในงานอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษนั้นว่า เราจะทำอย่างไร เพื่อไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวจนมากเกินไป มีจิตใจที่ดี หากเราทำความดีที่เป็นกุศลแล้วบรรพบุรุษของเราก็จะสามารถอนุโมทนาได้ และการทำความดีของเราเท่ากับเป็นการประกาศความดีของบรรพบุรุษของเราด้วย เพราะคนที่เห็นในความดีที่เราปฏิบัติก็จะสรรเสริญว่าบรรพบุรุษของเราสอนมาดีจริง” “พิธีแซนโฎนตาเป็นพิธีกรรมแกมบังคับ ให้คนเราแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ คือ พ่อ แม่ บรรพบุรุษผู้ก่อกำเนิดชีวิตให้ลูกหลานแล้วเลี้ยงดูจนพึ่งตัวเองได้ และยังได้มอบทรัพย์สมบัติที่ท่านสะสมมาด้วยความทุกข์ยากลำบากไว้ให้ลูกหลานด้วย เนื่องจากการสั่งสอนกันธรรมดา ๆ ไม่ค่อยได้ผล คนเรามักละเลยหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อพ่อ แม่ และบรรพบุรุษ นักปราชญ์ทางศาสนาท่านจึงใช้วิธีสอนแบบเขียนเสือให้วัวกลัว คือสอนว่า พอถึงเทศกาลสารทยมบาลจะปล่อยเปรตมารับส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้องแต่ถ้าไม่ได้รับ เพราะลูกหลานไม่ทำบุญอุทิศให้ ก็จะไปแข่งลูกหลานว่า เป็นคนอกตัญญู หาได้ศอกขอให้นับหลายลงว่า ตามหลักมงคลสูตรในพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าตรัสหน้าที่ของบุตรธิดาที่จะพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาไว้ ๕ ประการ คือ

- ๑) เลี้ยงท่านตอบแทน
- ๒) ช่วยทำกิจธุระของพ่อแม่
- ๓) สืบวงศ์ตระกูลเอาไว้
- ๔) ประพฤติตนให้ดีสมกับที่จะเป็นผู้รับมรดก
- ๕) เมื่อพ่อแม่ล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

เมื่อพิจารณาดูหน้าที่ทั้ง ๕ ประการนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าลูกต้องทำคือ ความดีกับพ่อแม่ ๒ ประเภท ประเภทที่ ๑ คือทำหน้าที่ปัจจุบัน คือ ข้อ ๑-๔ ให้ครบบริบูรณ์ ก็จะทำให้พ่อแม่ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น หมายถึง สวรรค์ในอก ประเภทที่ ๒ เป็นการทำบุญอุทิศให้ท่านในอนาคต เพื่อให้ท่านเดินทางไปสู่สุคติภพตามความเชื่อในศาสนาที่ท่านนับถืออยู่

คุณค่าที่สำคัญของประเพณีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ สะท้อนให้เห็นความจริงของชีวิตในการที่จะทำความดีเพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ ควรกระทำตัวให้เป็นบรรพบุรุษที่ดีให้ลูกหลานเคารพ เพราะการบูชาบรรพบุรุษ การสักการะสมณพราหมณ์ ความเคารพต่อผู้คนที่อยู่ร่วมกันนับถือต่อกันและกันเป็นสิ่งที่บุคคลควรกระทำอย่างยิ่ง เป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมคือความกตัญญูกตเวทิต และรู้ซึ่งถึงคุณค่าความดีของบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานจึงต้องปฏิบัติธรรมตามหลักการบูชา และรู้จักตระหนักในหลักการบูชาและย่อมสามารถได้ประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตต่อไป กล่าวได้ว่า การบูชาด้วยอามิสและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ เป็นเหตุให้บุคคลได้รับประโยชน์เหมาะสมกับการปฏิบัติและเป็นการบูชาที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกบูชา

การเซ่นไหว้ในพิธีสารทเดือนสิบ นั้นผู้ที่เป็นบุตรหลานไม่ว่าจะเป็น สะใภ้ เขย จะต้องส่งวัตถุสิ่งของ และเครื่องเซ่นนี้ไปให้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้ท่านได้ใช้เครื่องเซ่นนั้น เพื่อทำพิธีเซ่นต่ออีกทีหนึ่ง ส่วนปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะมีของของตอบแทนให้ลูกหลาน เช่น ผ้าไหม ผ้าซิ่น เงินทอง เป็นต้น เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่มีความกตัญญูส่วนในช่วงเย็นจะเริ่มทำพิธีเซ่นไหว้เมื่อพี่น้องลูกหลานมาพร้อมหน้ากันแล้วก็จัดรูปเทียน โดยมีผู้อาวุโสที่สุดจะเป็นผู้บอกกล่าวเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษ ผู้อาวุโสที่เป็นพราหมณ์จะรู้ขั้นตอนดีจะมีคำกล่าวคำเชิญเฉพาะ คนที่ไม่เป็นก็เพียงแต่กล่าวเอ่ยชื่อ นามสกุลของบรรพบุรุษให้ถูกต้อง ไม่ว่าใครจะเป็นพ่อ เป็นแม่ ปู่ ย่า ตา ทวด ก็ต้องเอ่ยชื่อนามสกุลให้ถูกต้องและครบถ้วนเพื่อแสดงความรำลึกกตัญญูในขณะที่กล่าวเชิญก็กรวดน้ำไปด้วย เมื่อครบทุกคนแล้วก็หยุดพักสักครู่ แล้วทำพิธีต่ออีกจนครบคนละ ๓ ครั้ง

ประเพณีสารทเป็นประเพณีแซนโฎนตาหรือประเพณี พจุมภินท์ เป็นประเพณีที่มีพัฒนาการมาจากความเชื่อเรื่องความเป็นอยู่ หรือชีวิตหลังความตายของวิญญาณ “ผู้ตาย” ซึ่งส่วนมากก็จะหมายถึงวิญญาณบรรพชนในตระกูล หรือคนที่ตนรัก คนที่เป็นที่เคารพของสังคมนั้น ๆ ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายมีมาตั้งแต่ยุคสมัยโบราณ สันนิษฐานได้ว่า การทำพิธีศพนั้นมาตั้งแต่เริ่มการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีญาติพี่น้องมิตรสหาย และเมื่อคนในสังคมของตนเสียชีวิต จึงมีการจัดการศพตามความคิดจินตนาการ หรือความเชื่อตามแต่ละแห่ง เพราะมนุษย์เป็นชาติพันธุ์ที่รู้จักคิด มีความหวัง มีอารมณ์ต่าง ๆ จากหลักฐานการสำรวจค้นคว้าเท่าที่ปรากฏ มีอารยธรรมการจัดการศพอย่างที่เราเรียกได้ว่า จัดเป็นพิธีกรรมตั้งแต่ยุคหินเก่า การจัดการศพที่บานพื้นฐานความเชื่อต่าง ๆ เช่น มีความเชื่อดวงวิญญาณของบรรพชนตายแต่ร่างกาย ส่วนวิญญาณยังอยู่ในภพภูมิที่ยังมีความต้องการเหมือนผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ บ้างก็เชื่อว่าขวัญจะกลับมา บ้างก็เชื่อว่าดวงวิญญาณ จะกลับคืนรวมเข้าเป็นหนึ่งกับพรหม เป็นต้น ด้วยเหตุความเชื่อเช่นนี้จึงมีการจัดการศพด้วยความรักความยกย่องหรือความกลัว ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จึงเป็นที่มาให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ พิธีการเช่นสังเวช หรือบูชาญี่ในกาลต่อมา ความเชื่อในเรื่องวิญญาณ หรือชีวิตหลังความตายนี้ มีมานานตั้งแต่ยุคศาสนาโบราณก่อนยุคพุทธกาลจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของประเพณีต่าง ๆ มีมูลเหตุจากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งลึกลับที่เป็นนามธรรม และยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากบุคคลสู่กลุ่มบุคคลและขยายออกสู่สังคม หรือชุมชนทุกระดับ ทุกชนชั้น จนกลายเป็น “วัฒนธรรม” ทางความเชื่อของชนชาติหนึ่งภายใต้คติความเชื่อที่รวมกันเป็นวัฒนธรรม มีการสร้างอารยธรรมด้วยศาสตร์และศิลป์ของชุมชนนั้นผ่านการปรับแต่งให้เหมาะสมด้วยกาลเวลา จนกลายเป็นพิธีกรรมที่มีขั้นตอนต่าง ๆ เป็นรูปธรรมขึ้นช่วยเพิ่มความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ต่อสิ่งที่ตน

เชื่อถืออยู่ ทั้งยังเป็นการผ่อนคลายหรือเป็นทางออกจากความวิตกกังวลที่เกิดจากคติความเชื่อของตน
อย่างเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ รูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามความ
เป็นอยู่ของแต่ละชนชาติ ตามสภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของสังคมขณะนั้น ๆ โดยมีเจ้าพิธี
หรือเจ้าลัทธิ “ที่มีอิทธิพลในขณะนั้น” หรือผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือเป็นผู้กำหนดวิธีการ สาธยายมนต์
ติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ หรือเทพเจ้าที่นับถือซึ่งเชื่อว่าจะคลบบันดาลให้คุณให้โทษต่อตนเองต่อชุมชน
รวมทั้งดวงวิญญาณผู้ตายนั่นเอง

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์” มีจุดประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธ จังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ มีการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ เปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธ จังหวัดสุรินทร์ กับชาวจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์

(๑) ด้านที่มาของคติความเชื่อพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาโดยหลักคติความเชื่อของชาวพุทธทั้งสองจังหวัดแล้วมีความเหมือนกันโดยส่วนมาก จะมีแตกต่างกันก็แค่เรื่องหลักความเชื่อในคติทางพระพุทธศาสนาคือชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นเชื้อสายเขมรเน้นเรื่องการทำบุญให้แก่ญาติตามคติความเชื่อในเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ส่วนชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์มีความเชื่อในเรื่องของพระอุปัชฌาย์, เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี, เรื่องนายพราน และเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร

(๒) ด้านคำจำกัดความพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยความหมายแล้ว แต่มีความแตกต่างกันโดยศัพท์ที่เรียกเท่านั้น คือ ชาวพุทธในสุรินทร์เรียกว่าพิธีดังกล่าวว่า “แซนโฌนตา” ซึ่งแปลว่าถึงเช่นตายาย ส่วนชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์เรียกว่า “พจุมบิณฑ” ซึ่งแปลว่ารวมก้อนข้าว แต่เมื่อกล่าวถึงโดยนัยแห่งความหมายแล้วไม่แตกต่างกันคือ พิธีกรรมของทั้งสองจังหวัดนี้ หมายถึง พิธีการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหมือนกัน

(๓) ด้านความสำคัญของพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบด้านความสำคัญของพิธีกรรมแล้ว ชาวพุทธทั้งสองจังหวัดที่เป็นเชื้อสายเขมรเช่นเดียวกันให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมแซนโฌนตาไม่แตกต่างกัน เพราะพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตที่มีต่อผู้มีพระคุณเช่นเดียวกัน

(๔) ด้านองค์ประกอบของพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนั้นจากการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยองค์ประกอบแล้ว

พิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์มีองค์ประกอบในการจัดพิธีกรรมเหมือนกัน

(๕) ด้านประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่าประเภทของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชาเมื่อเปรียบเทียบโดยประเภทแล้วไม่แตกต่างกัน คือ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท เหมือนกัน คือเป็นตุง และเป็นธม

(๖) ด้านคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนตา

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบโดยคุณค่าแล้วพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ไม่แตกต่างกันในเรื่องคุณค่าในด้านหลักธรรมแต่จะแตกต่างกันในข้อปลีกย่อยเท่านั้น

๕.๑.๒.ด้านเปรียบเทียบคุณค่าตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมแซนโฌนตา คตินิยมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำคตินิยมพระพุทธศาสนาามาแสดงไว้ดังนี้

(๑) คตินิยมด้านการบูชา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบูชาหมายถึงการสักการะ การแสดงความเคารพ นับถือ บูชานอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่มีชีวิตสัมผัส ด้วยเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคล หรือสิ่งที่มีชีวิตด้วยการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ด้วยความเคารพนับถืออย่างจริงใจ การสวดสรรเสริญ สวดขอพร การขอร้องอ้อนวอน สิ่งที่มีอำนาจเหนือตน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต และมีความสุขคติ เป็นการแสดงกิริยาอาการที่เลื่อมใส หรือการบูชาคือแสดงออกซึ่งความเคารพยกย่องเชิดชู เป็นการแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกข้อหนึ่ง ที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ การบูชาเป็นลักษณะของการแสดงออกของผู้รู้จักบุญคุณ การยอมรับนับถือคุณงามความดีของคนอื่น ซึ่งมีคุณค่าสมควรแก่การปฏิบัติสืบทอดกันอย่างยิ่ง

(๒) คตินิยมด้านกรรม

คติความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ที่ปรากฏในพิธีแซนโฌนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์มีความสอดคล้องกัน คือ มีลักษณะของความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างคติความเชื่อเดิมของชาวบ้านกับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาตามลำดับ จึงก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิญญาณว่า หลังจากที่ตายไปแล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วยอมตกนรก เป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั่นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการการอุปการะของญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นเท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับบุญ ซึ่งผลวิจัยที่พบนั้นมีความสอดคล้องกันตามคติความเชื่อดังที่กล่าวมาแล้ว

(๓) คติธรรมด้านความกตัญญูทเวท

ความกตัญญูทเวท ที่แสดงออกถึงการตอบแทนคุณ บิดา มารดา มีหลักฐานปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ ใน “สาธุวาสิเถรเปตวัตถุ” นั้นความกตัญญูทเวทที่ปรากฏชัดในประเพณี แชนโฌนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์และชาวจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์นั้น ความกตัญญูทเวทนี้เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่สามารถวัดความเป็นคนดีของมนุษย์ได้ ซึ่งการวัดนั้นวัดได้จาก พฤติกรรมการแสดงออกในด้านการแสดงความกตัญญูทเวทที่ต่อบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย และเครือญาติซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งดี ๆ มีคุณค่ามากมาย ความกตัญญูทเวทจึงเป็นเหมือน กลไกที่จะประคับประคองให้สังคมครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นมีความสุข

(๔) คติธรรมด้านความสามัคคี

จากการร่วมแรงร่วมใจในการเตรียมงานและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในประเพณีที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีของชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนได้เป็นอย่างดี ประชาชนผู้เป็นพุทธศาสนิกชนทั้ง ๒ ประเทศจึงมีความเชื่อและศรัทธาใน พิธีกรรมที่ร่วมกันประกอบขึ้นด้วยความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และด้วยความเชื่อและความรู้สึกขอบคุณด้วยการแสดงความกตัญญูทเวท ตามคำสอนของบรรพบุรุษ ซึ่งประกอบกับความเชื่อที่ผู้ร่วมพิธีกรรมมีต่อสิ่งที่เคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ศาลปู่ตาที่ตั้ง กลางหมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านร่วมกันขุดเพื่อบริโภคน้ำใช้สอยทั้งหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้เป็น องค์ประกอบของโครงสร้างสำคัญที่ก่อให้เกิดความผูกพันในหมู่สมาชิกของชุมชนเพราะเคยได้ร่วม ประกอบพิธีกรรมปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กไปสู่วัยหนุ่มไปสู่วัยกลางคนและวัยชรา จนกลายเป็นประเพณีที่ ทุกคนต้องร่วมกันทำ ด้วยความหวังว่าจะส่งผลให้ตนเองและคนในหมู่บ้านประสบความสุขความเจริญ และมีความสามัคคีกันอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ดังนั้น สรุปได้ว่า ประเพณีแชนโฌนตาหรือสารทเดือนสิบของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ และชาวพุทธจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์นั้นมีคติธรรมในพระพุทธานุภาพปรากฏอยู่มากมาย ตามที่ ปรากฏชัด คือ คติธรรมเกี่ยวกับการบูชา, หลักธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูทเวท, หลักกฎแห่งกรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๓ นี้ หลักธรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนในประเพณีแชนโฌนตา ดังนั้น พิธีนี้จึงเป็นสิ่ง หล่อหลอมให้ชาวพุทธทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชาอยู่กันอย่างปกติสุข

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาพิธีกรรมแชนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทย กับชาวพุทธ จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ประเทศกัมพูชา สามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

จากการศึกษาความเป็นมาของบ่อเกิดของพิธีกรรมแชนโฌนตาของชาวพุทธในจังหวัด สุรินทร์และชาวพุทธในจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย์ พบว่า พิธีกรรมการแชนโฌนตาของชาวพุทธทั้งสอง ประเทศนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งได้รับอิทธิพลคติความเชื่อจากพิธีสารทของชาว อินเดียและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องกรรมหรือการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูทเวทต่อบรรพบุรุษ ผู้ทำคุณประโยชน์ และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา รวมทั้งเป็นกลไกทางวัฒนธรรมในการสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันใน

สังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นเชื้อสายเขมร การปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของทั้งสองจังหวัด และเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องในเรื่องผีบรรพบุรุษ และพิธีนี้เป็นกลไกทางสังคมที่สำคัญในการทำให้ญาติพี่น้องที่ออกไปประกอบสัมมาชีพ ได้กลับมามาดูญาติเพื่อได้พบปะกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรยังคงยึดถือและปฏิบัติรวมกันอย่างมั่นคงคือ ความกตัญญูทเวทิตี ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติในพิธีกรรมแซนโฌนตา เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เกิดมงคลแก่ชีวิต และทำให้มีความสุขความเจริญ และประสบความสำเร็จในประกอบอาชีพ ดังนั้น ชาวพุทธในจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นเชื้อสายเขมร แลจังหวัดบัตเดียมเยนเจอร์ ทุกวันนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงได้มีการประกอบพิธีแซนโฌนตาเป็นประจำทุกปี และจากการศึกษาคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธจังหวัดบัตเดียมเยนเจอร์ พบว่าพิธีกรรมแซนโฌนตานี้มีคุณค่าในด้านวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้งสองประเทศทำให้เกิดความรัก ความผูกพันในระดับปัจเจกบุคคล และครอบครัว รวมทั้งสังคมและประเทศชาติ เกิดรักความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า พิธีกรรมแซนโฌนตานี้มีคุณค่าทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับครอบครัวตลอดถึงในระดับสังคม และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์และชาวพุทธจังหวัดบัตเดียมเยนเจอร์แล้ว พบว่าพิธีกรรมแซนโฌนตาของทั้งสองประเทศมีความเหมือนกันในเรื่องบ่อเกิด คติความเชื่อของประเพณีพิธีกรรมที่มีผลมาจากความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาตลอดถึงความเชื่อดั้งเดิมของคนทั้งสองประเทศที่มีภาษาและวัฒนธรรมเหมือนกันคือความเชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ และเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูทเวทิตีเป็นแกนกลางของพิธีกรรม ซึ่งพิธีกรรมแซนโฌนตานี้ยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบพุทธที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่อนุชนตราบเท่าทุกวันนี้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ กับชาวจังหวัดบัตเดียมเยนเจอร์” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และคณะสงฆ์ในจังหวัดบัตเดียมเยนเจอร์ประเทศกัมพูชา ควรนำพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างสองประเทศ ซึ่งมีการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเหมือนกัน และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งกันและกัน โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อนและสามารถสร้างเป็นนวัตกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมเชิงพุทธในเขตพื้นที่เอกเขพนมดงรัก หรือจัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษาพนมดงรักศึกษา พระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบประเพณีอื่น ๆ ที่มีระหว่างชาวพุทธในประเทศไทยและชาวพุทธในประเทศกัมพูชา

๒) ควรศึกษาในประเด็นเปรียบเทียบศิลปกรรม สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาของ ประเทศและประเทศกัมพูชาว่ามีความเกี่ยวข้องเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. วัฒนธรรมของมกับความสัมพันธ์ไทยกับพม่า. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๘๑.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ประเพณีและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๘๖.

เฉลิม ยงบุญเกิด. บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเจอนละ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.

ชวินทร์ สระคำ และ จำลอง สารพัดนึก. พจนานุกรม บาลี ไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๓๘.

เดวิด แชนด์เลอร์ และคณะ. ประวัติศาสตร์กัมพูชา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๔๐.

ตรึง งา. ประวัติศาสตร์เขมร ภาค ๑-๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๗.

บรรพต เปรมชู. พิธีโขนตา. บุรีรัมย์: วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒.

ปรานี วงษ์เทศ. ประเพณี ๑๒ เดือน ในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอดของคน. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๘.

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, ๒๕๕๖.

แปลก สนธิรักษ์. พิธีกรรมและลัทธิประเพณี. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ชีวิตหนึ่งเท่านั้นสร้างความดีได้นันต์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๕๔

พระธรรมกิตติวงศ์. พิธีหลักคำสอนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๑.

- พระตีม เสือด (เมตตาปาโล). **สังฆทานมีผลมาก**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา
บัณฑิต, ๒๕๔๕.
- พระสังฆัตเถรโร สุม. **พิธีทำบุญจุมนิมนต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา
บัณฑิต, ๒๕๓๔.
- พระสิริมังคลาจารย์. **มงคลตถปิณี ทูตโย ภาโค**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร สระคำ). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระสังฆธรรมโฆษะเถระ. **พจนานุกรมบุญประเพณีเขมร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
พุทธศาสนาบัณฑิต, ๒๕๒๓
- พระครูโสภณวิบูลย์. **คู่มือชาวบ้าน**. สุรินทร์: ศิริรัตน์ออฟเซ็ทการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระสาเรียม รตนวโร. **พิธีทำบุญขึ้นปีใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนาบัณฑิต, ๒๕๕๐.
- พระสาเรียม รตนวโร. **ประเพณีบุญจุมนิมนต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา
บัณฑิต, ๒๕๕๐.
- พระศาสนมุนี จันทมงโล. **ปทานุกรมธรรมบท ภาค ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธ
ศาสนาบัณฑิต, ๒๕๑๒
- พระอธิการช่วง โสภโณ. **บุญยิ่งกว่าบุญภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา
บัณฑิต, ๒๕๕๔.
- **พิธีการทำบุญและหลังธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนาบัณฑิต. ๒๕๕๔.
- พระมหาสมปอง มุทีโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ. **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- เพ็ญศรี ดุก และคณะ. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖
- ภูมิจิต เรื่องเดช. **ความเชื่อและการนับถือผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร**. สำนักศิลปวัฒนธรรม
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๖.
- ภิกขุสันติ ธีมโม. **ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนา
บัณฑิต, ๒๕๕๓.
- มงกุฎ แก่นเดียว. **แซมชายฉบับพิเศษ รวมประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัดสุรินทร์**. บุรีรัมย์ : เรวัต
การพิมพ์, ๒๕๓๓.
- มณี พยอมยงค์. **ความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒๕๓๖.
- มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. **พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ภูมิพลโลกิกขุ, ๒๕๓๑.
- เมียง ปุณณ์. **ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร ภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
พุทธศาสนาบัณฑิต, ๒๕๔๕.

- . พระพุทธศาสนาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต,
๒๕๔๕
- ยีน วอน. **ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๕๓.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๓๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๒๕.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมเทพมหาราช (โชตญาโณ), **พจนานุกรมเขมร ภาค๑-๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๑๒.
- สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์ที่เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐
- สุเมธ เมธาวิทยากุล. **สังกัปปพิธีกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. **พิธีสารของชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต
, ๒๕๑๖.
- สีมา อรุณรักษ์. **มรดกคนอีสานประเพณีและวิถีชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: หจก ซี แอนด์ เอ็น,ม.ป.ป.
เสฐียรโกเศศ. **ลัทธิศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.
- อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- อัษฎางค์ ชมดี. **ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท,
๒๕๕๓.
- อารีย์ ทองแก้ว. **วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์**. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๔๙.
- อุไรศรี วรรณสิน. **จารึกนครวัดสมัยกึ่งพระนคร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสน
บัณฑิต, ๒๕๔๒.
- อุดม เขยกิจวงศ์. **เรื่องการทำบุญให้ทาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนบัณฑิต,
๒๕๒๕.
- เอเดรียน สอนกราส. **สัญญาลักษณ์แห่งพระสอุป**. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจนและคณะ
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗
- Bhikku Khantipalo. **Buddhism Explained**. Bangkok :Thai Wattana Panich Press,1970.

(๒) คุชฌินิพนธ์/ วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- ฉัตรชัย วิชัยมิน และคณะ. “พิธีกรรมแซนโฆนตา บ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัด
บุรีรัมย์”, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง, ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยนเรศวร
, ๒๕๔๗.
- ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสงและคณะ. “พิธีกรรมแซนโฆนตา : กรณีศึกษาบ้านสระสองตอน หมู่ที่ ๕
ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

พระอธิการช่วง ฉัฐโสภณ (ตั้งอยู่). “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา)ของจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาสมชาย อธิปไตย (บุญเกลี้ยง). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระวรศักดิ์ ปญญาวุฒโท (ภาสตา). “ประเพณีทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมร : กรณีศึกษาบ้านโคกใหม่ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๑.

เพชรภรณ์ โสลาภา. “พิธีกรรมแซนโฎนตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๗.

พีระศักดิ์ วรรณธร. “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐.

วันทา แก่นวงษ์คำ. “ประเพณีการทำบุญเบญจของชาวบ้านพราน ตำบลพราน อำเภอนาทมจังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙.

สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์. “การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโฎนตา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

สุเมธ คงสวัสดิ์. “ความเชื่อของชาวบ้านพลวง”. **ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑.

ยุพดี จรรย์ยานนท์. “การศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์”. **ปริญญาานิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๒.

(๓) สื่่ออิเล็กทรอนิกส์:

ชมรมรักษ์โหราศาสตร์ภาคพิธีกรรมบุรีรัมย์. **ประเพณีแซนโฎนตา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://horaburiram.iqetweb.com/index.php?mo=3&art=510813> [๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔]

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์

แบบสัมภาษณ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑

ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล..... อายุ..... ปี
 พรรษา..... อาชีพ..... ตำแหน่ง..... ภูมิลำเนา.....

 สัมภาษณ์วันที่..... เดือน..... พ.ศ..... สถานที่สัมภาษณ์.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
 (.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
 (.....)
/...../.....

ตอนที่ ๒ บทสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์

๑. ความรู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์

๑.๑ ประเพณีแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์มีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๒ ประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์มีความหมายว่าอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๓ คติความเชื่อในประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๔ ประเพณีแซนโฎนตามีความเกี่ยวข้องกับประเพณีอื่นๆ หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

๑.๕ วัตถุประสงค์/เป้าหมายของประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์คืออะไร

.....

.....

.....

๑.๖ ประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบันเหมือนหรือต่างจากอดีตอย่างไร

.....

.....

.....

๒. ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน/พิธีกรรม/เครื่องประกอบพิธี/ในประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์

๒.๑ ลำดับขั้นตอนประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์เริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ พิธีกรรมในประเพณีแซนโฎนตาสุรินทร์มีอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓ เครื่องประกอบพิธีในประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๔ ในการประกอบพิธีแซนโฎนตาแต่ละครั้งมีการเตรียมการอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์

๓.๑ ประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์ มีคุณค่าต่อชุมชน สังคม พุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๒ ประเพณีแซนโฎนตาจังหวัดสุรินทร์ในอนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๓ ประเพณีชนโขนตาจังหวัดสุรินทร์ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๔ ประเพณีชนโขนตาจังหวัดสุรินทร์ควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาพลงพื้นที่สัมภาษณ์

ภาพพิธีแซนโฎนตาสุรินทร์

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ประเทศไทย

กลุ่มพระสงฆ์

- ๑) พระราชสุตาลังการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ เจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์
- ๒) พระครูปริยัติกิจจรรย์ เจ้าอาวาสวัดกลางสุรินทร์ รองเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์
- ๓) พระมหาสมศักดิ์ อริโย รักษาการเจ้าอาวาสวัดจุมพลสุทธาวาส
- ๔) พระครูสุนทรปัญญารังสี เจ้าอาวาสวัดกทมนาราม

กลุ่มข้าราชการผู้นำชุมชนประกอบด้วย

- ๑) นายประสงค์ จักรคำ อดีตผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ๒) ดร.อิทธิวัตร ศรีสมบัติ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- ๓) ดร.ชาตรี เกษโพหนอง อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- ๔) นายจิต บัญปก ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย

- ๑) ยายจันทร์หอม ดอกคำ ชุมชนโดนไซ ๓
- ๒) ยายเตือนใจ เมืองงาม คุ่มวัดจุมพลสุทธาวาส
- ๓) ยายประทุม สายเชื้อ ชุมชนศรีไผ่
- ๔) ยายแต๊ะ บุญสืบ ชุมชนศรีไผ่
- ๕) นางพุ่มพวง ยวงทอง ชุมชนโดนไซ ๒
- ๖) นางประชิด สุดสายตรวจ กรรมการชุมชนโดนไซ

ประเทศกัมพูชา

- ๑) พระครู เรตตมุนี โอบ สาสสิทธิ์ เจ้าคณะอำเภอพระเนตรเปรี๊ยะ
- ๒) พระสมุคณ กั้น เห่ง เจ้าอาวาสวัดพระเนตรเปรี๊ยะ
- ๓) พระมหาธมมาลังกาโร จัน สุโจน เจ้าอาวาสวัดปราสาทสระกันดาล ชะจ๊ะ
- ๔) นาย ยิน เยื่อน ประธานสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบันเตียเมียนเจย
- ๕) พระ ฐิตสีโล แวน ชุต รองเจ้าอาวาสวัดพนมเจญจิง
- ๖) นาย พอ เชื่อน ผู้ใหญ่บ้านพนมเจญจิง
- ๗) นายสงวน อัน ประธานสำนักพุทธอำเภอพระเนตรเปรี๊ยะ
- ๘) นาย เรย เกียรติ ผู้ใหญ่บ้านโคกลุน
- ๙) นายชลิ้ง อ่าน ผู้สูงอายุนบ้านโคกลุน
- ๑๐) นาง พาย คิมญาน เลขาธิการอำเภอพระเนตรเปรี๊ยะ
- ๑๑) นาง เจียม สามอน กิจการผู้หญิงประจำอำเภอพระเนตรเปรี๊ยะ

๑๒) นาง อีว มารรา ผอ วิทยาลัยจุบวารี

๑๓) นาย สวน ชวง ผู้สูงคุณวุฒิ

๑๔) พระ หุน เห่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดบันเตียเมียนเจย

๑๕) สงวน เอ็ม ทายกวัดสุวรรณคีรีพนมเจญัจัง

ภาคผนวก ง
หนังสือขออนุญาตให้นิติตัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๔๗ / ๕๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑๓ กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน

ด้วย Ven Sam Ath Suon นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดเบ็ญเ็ญญ์" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาวิศิต สีรวโร, ผ.ศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

วิศิต สีรวโร

บัณฑิตศึกษา
โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๑๐๖

ที่ ศธ ๖๑๔๗ / ๕๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๔ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑๓ กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาคณ์

เรียน

ด้วย Ven Sam Ath Suon นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแซงโขนตาของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดเบียงเทียนเมืองญี่" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาคณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาคณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนด้วยความนับถือ

(พระมหาวิศิต ชีววิไล, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา
โทร/โทรสาร ๐๔๔-๓๕๒-๓๐๖

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : SAM ATH SUON (พระ สาอาต อคฺคธมฺโม)
- ว/ด/ป เกิด : วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๐
- ภูมิลำเนาที่เกิด : ๑๒ หมู่ที่ ๓ บ้านขจาส ต.บุงสบูว อ.สิริโสภณ จ.บันเตียเมียนเจย์
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
: จบการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขา รัฐศาสตร์ (เอกการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
- อุปสมบท : วันที่ ๑๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ สังกัด
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : หมู่ที่ ๙ วัดสันติวิเวก ต.ตะเคียน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ ๓๒๒๑๐